

**T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
HALKLA İLİŞKİLER VE TANITIM ANABİLİM DALI**

**SİYASİ PARTİLERİN HALKLA İLİŞKİLER ÇALIŞMALARI VE
GECEKONDULAR
(İSTANBUL ÜMRANIYE ÖRNEĞİ)**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan

İlhan KOCAMAN

Danışman

Prof. Dr. Naci BOSTANCI

Ankara-2010

**T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
HALKLA İLİŞKİLER VE TANITIM ANABİLİM DALI**

**SİYASİ PARTİLERİN HALKLA İLİŞKİLER ÇALIŞMALARI VE
GECEKONDULAR
(İSTANBUL ÜMRANIYE ÖRNEĞİ)**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan

İlhan KOCAMAN

Danışman

Prof. Dr. Naci BOSTANCI

Ankara-2010

ONAY

İlhan Kocaman tarafından hazırlanan “*Siyasi Partilerin Halkla İlişkiler Çalışmaları ve Gecekondular (İstanbul Ümraniye Örneği)*” başlıklı bu çalışma, 08 / 06 /2010 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda *oy birliği* ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından *Halkla İlişkiler ve Tanıtım Anabilim* dalında *Yüksek Lisans* Tezi olarak kabul edilmiştir.

[İmza]

.....

[Unvanı, Adı ve Soyadı] (Başkan)

.....

[İmza]

.....

[Unvanı, Adı ve Soyadı]

.....

[İmza]

.....

[Unvanı, Adı ve Soyadı]

.....

ÖNSÖZ

Ülkemizde gecekondulaşma gerçek anlamda 1950’li yıllarda başlar. Dönemin merkezi ve yerel yönetimleri bu akını teşvik etmese de bir yönüyle olaya çanak tutmuşlar, önlem almaları ise belirli bir süre sonra imkânsız hale gelmiştir. 1997 yılında Büyükşehir belediyesi İmar Müdürlüğü İstanbul’daki gecekondulu alanlarının toplam yerleşik alanlarının % 55’ine yakın bölümünü oluşturduğunu açıklamıştır. Bu dönemde İstanbul’da 2 milyon binanın 800 bini ruhsatlı diğeri ise ruhsatsız olduğundan gecekondulu statüsündedir. Bu oran 2004 yılına kadar eski hızla olmasa da artmaya devam etmiş, özellikle de şehir merkezinin mücavir olan olarak adlandırılan Sultanbeyli, Ümraniye, Tuzla, Gaziosmanpaşa gibi ilçeler en fazla gecekondulaşmaya maruz kalmış bölgeler olmuştur. Aynı şekilde bu tarihe kadar resmi kaynaklara göre yılda 500 bin göç almış; Ağustos 1999 depremiyle bu oran bir anda düşmüştür.

Ümraniye ilçesi Anadolu yakasında ve İstanbul Büyükşehir Belediyesi içinde ve Anakentin kuzeydoğusunda bulunan bir ilçedir. Bu yakanın gecekondulaşmaya en müsait ve arazi olarak da böyle bir yapılaşmaya hazır bir bölgedir. Çevresinde yıllar önce kurulmuş köyler, İstanbul Su ve Kanalizasyon İşletmeleri Genel Müdürlüğü (İSKİ)’nin su havzası ve şehrin en büyük ormanı bu ilçenin sınırları içindedir.

Şehir planlama ve metropol yönetimi, bugün artık sadece bu ilçe değil Anakentin bütün ilçelerinde gecekondulaşma tamamen durduğunu, bunu yapılan denetimlerle ve hukuksal yapılanmalarla ortaya çıktığını belirtmektedir. Bu kesin görüşün temel dayanağının 2004 yılında çıkarılan 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Yasası’nın Mahalli İdare yöneticilerine getirdiği sorumluluklar olduğunu belirtmektedirler. Bu alanda araştırma yapanlar ve yöneticilere göre bugün artık tek sıkıntı daha önceki gecekondulu mahallelerini dönüşüm projeleriyle ıslah etmek ve modern kent yapısı içerisinde eritebilmektir.

Bu tez çalışması üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümü Halkla İlişkiler ve Tanıtım konuları içermektedir. Burada yer alan konuların büyük çoğunluğunu Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Avrupa Birliği arasında ortaklaşa yürütülen ve kısa adı MEGEP (Mesleki ve Teknik Eğitimin Güçlendirilmesi Projesi) olan çalışma sırasında Milli Eğitim Bakanlığına bağlı okulların Halkla İlişkiler ve Organizasyon Alanı meslek dersleri için hazırlanan ders notlarından yararlanılarak hazırlanmıştır. Hazırlanan tez gecekodu ekseninde siyasi partilerin halkla ilişkiler çalışmaları olunca da bu bölümün son kısmında siyaset bilimi ve siyasi partiler hakkındaki temel bilgiler yer almıştır. İkinci bölüm Şehir ve Mahalli İdareler başlığını taşımakta. Gecekondulaşmanın şehirleşmeyi etkileme şekli, ortaya çıkan sonuçlar bununla birlikte “merkez- çevre” ilişkisi ve bu alanlardaki güncel hayata etkileri bu bölümde ortaya konmuştur. Burada yer alan konuların hemen tamamı çalışmaya konu olarak seçilen gecekodu mahallelerinde belirli periyotlarla ortaya çıkan sonuçlardan ibarettir. Bazı olarak seçilen Ümraniye ilçesi 1992 yılından 2009 yılına kadar değişimler, gelişimler fiilen takip edilmiş farklılıklar karşılaştırılarak grafiklerle tezin ilgili yerinde yer almıştır. Olaylara, partilere, sivil toplum kuruluşlarına ve yerel yönetimlere karşı tarafsız kalmak temel hedef olarak belirlenmiş ve duygusal dil kullanılmaktan uzak durulmaya çalışılmıştır. Yandaş ve karşıtlığı bir kenara bırakıp objektif olmanın gayreti içinde olunmuştur.

Üçüncü bölümde ise Ümraniye İlçesi hakkında genel bilgiler verdikten sonra temel baz olarak alınan dört mahallede (bu mahalleler gerek İstanbul gerekse Ümraniye’de gecekondulaşmanın en yoğun olduğu mahalledir) gecekondulaşma ile yerel yönetimlerin ve siyasi partilerin buralara bakışı, bu bölgeye yönelik çalışmalar belirlenerek halkla ilişkiler açısından siyasi partilere getirileri ve tanıtım açısından bilimsel yaklaşımlarının temel boyutu belirlenmeye çalışılmıştır..

İlhan KOCAMAN

12.03.2010

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	i
İÇİNDEKİLER	iii
KISALTMALAR	vi
GİRİŞ	1
I. BÖLÜM	
A. HALKLA İLİŞKİLERİN TANIMI	5
B. TARİHİSEL GELİŞİMİ	7
C. HALKLA İLİŞKİLER ÇALIŞMALARININ AMACI	12
1. Kavram Olarak Amaç	12
D. HALKLA İLİŞKİLERİN ÖZELLİKLERİ	15
1. Halkla İlişkiler Organizasyonlara Özgü Bir Faaliyettir	15
2. Halkla İlişkiler İlgili Çevrelere Yönelik Bir Faaliyettir	15
3. Karşılıklı İletişim, Anlayış, Kabul ve İşbirliğine Yönelik Bir Faaliyettir	16
4. Halkla İlişkiler Bir Yönetim Fonksiyonudur	16
G. HALKLA İLİŞKİLER VE ETİK	17
1. Halkla İlişkiler Etiğinin Standartları	18
a. Kalite Bilinci	18
b. Sosyal Sorumluluk	18
c. Yeni Yönetim Anlayışı	18
2. IPRA (Uluslararası Halkla İlişkiler Derneği) Meslek Ahlak Yasası	18
3. Atina Yasası	19
4. Lizbon Yasası	19
5. Roma Bildirisi	20
F. HALKLA İLİŞKİLER VE BENZER FAALİYETLER	20
1. Reklam	20
a. Tanımı	20
b. Özellikleri	22
c. Halkla İlişkiler ve Reklâm İlişkisi	22
2. Propaganda	24
a. Tanımı	24
c. Halkla İlişkiler ve Propaganda İlişkisi	25
3. Tanıtım	26
a. Tanıtım Nedir	26
b. İşlevleri	27
2. Tanıtımın Ekonomik İşlevi	27
c. Tanıtımın Özellikleri	28
d. Halkla İlişkiler ve Tanıtım İlişkisi	29
e. Tanıtım Etkinlikleri ve Kitle İletişim Araçları	30
4. Pazarlama	31
a. Tanımı	31
b. Özellikleri	32
c. Halkla İlişkiler ve Pazarlama	32
5. Lobicilik	34
a. Tanımı	34

b. Özellikleri	35
c. Lobcilerin Nitelikleri	36
d. Ülkemizde Lobcilik	37
e. Halkla İlişkiler ve Lobcilik İlişkisi	37
f. Halkla İlişkilerin Çeşitleri	38
G. SİYASET BİLİMİ VE SİYASİ PARTİLER	42
1. Siyaset ve Politika	42
2. Siyaset Biliminin Doğuşu ve Gelişimi	44
3. Siyaset Biliminin Amacı	46
4. Siyaset Bilimi Ve İletişim	48
5. Siyasal İletişim Aktörü ve Sivil Toplum Örgütü Olarak Siyasi Partiler	49
a. Siyasi Partilerin Ortaya Çıkışı	51
b. Türkiye’de Siyasi Partiler	53
c. Türk Siyasi Hayatında Çok Partili Dönem	54
d. 1960 Askeri Darbe Sonrası Türk Siyasi Hayatı	55

II. BÖLÜM

ŞEHİR VE MAHALLİ İDARELER

A. ŞEHİR	58
1. Şehir Kavramına Genel Bakış	58
2. Tanımı	60
3. Ülkemizde Şehirleşme	60
a. Şehir Ve Nüfus Değişimleri	61
b. Şehir Merkezleri Ve Konut Üretimi	68
B. GECEKONDU	68
1. Tanımı	71
2. Gecekondulaşma Süreci	73
3. Gecekondu Kültürü	73
4. Gecekondulaşma ve Göç Sorunu	77
5. Gecekondulaşma ve Af Sorunu	78
6. Gecekondu İle İlgili Yasal Düzenlemeler	79
7. Gecekondu Yaşam	80
8. Gecekondu Ailesi	82
C. MAHALLİ İDARELER	85
1. Köy	90
2. İl Özel İdareleri	90
3. Belediyeler	91
D. MAHALLİ İDARELER VE HALKLA İLİŞKİLER	100
1. Belediyelerde Halkla İlişkilerin Amaçları	101
2. Belediyelerin Halkla İlişkilerde Kullandıkları Malzemeler	102
a. Basılı Malzemeler	102
b. Görsel ve İşitsel Malzemeler	102

III. BÖLÜM

A. ÜMRANİYE GECEKONDU MAHALLELERİ VE SİYASİ PARTİLER	103
1. Ümraniye’nin Anlamı	104
2. Tarihçesi	105
3. Bugünkü Yapısı	107
a. Ümraniye’nin Demografik Yapısı	107

b. Belediye Yönetimi ve Halkla İlişkiler	108
(1) Belediyenin Halkla İlişkiler Çalışmaları.....	111
(2) Ümraniye Belediyesinin Halkla İlişkiler Ve Tanıtım Çalışmaları	112
(3) Sivil Toplum Kuruluşlarının Halkla İlişkiler Çalışmaları.....	118
4. Siyasi Partilerin Gecekondü Bölgelerindeki Faaliyetleri	119
a. Ak Partinin Halkla İlişkiler Çalışmaları	119
b. Saadet Partisinin Çalışmaları	121
c. Cumhuriyet Halk Partisinin Çalışmaları.....	121
d. Milliyetçi Hareket Partisinin Çalışmaları.....	122
e. Demokratik Türkiye Partisi (Barış ve Demokrasi Partisi) Çalışmaları	122
f. Diğer Partilerin Çalışmaları	123
SONUÇ	124
EKLER.....	128

KISALTMALAR

İSKİ : İstanbul Su ve Kanalizasyon İdaresi

TODAİE: Türkiye ve Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü

MEGEP: Mesleki ve Teknik Eğitimin Güçlendirilmesi Projesi

PRSÜ: Public Relations Society Of America (Amerika Birleşik Devletleri Halkla İlişkiler Derneği)

DPT : Devlet Planlama Teşkilatı

MEHTAP: Merkezi Hükümet Teşkilatı Haber Alma Projesi

IPRA : International Public Relations Association (Uluslar arası Halkla İlişkiler Derneği)

MPR: Marketing Public Relation (Pazarlama Yönlü Halkla İlişkiler)

CPR : Corporate Public Relation (Kurumsal Halkla İlişkiler)

AKP : Adalet ve Kalkınma Partisi

CHP: Cumhuriyet Halk Partisi

MHP: Milliyetçi Hareket Partisi

BDP: Barış ve Demokrasi Partisi

GİRİŞ

Kentler ve kentlerin fiziksel ortamını oluşturan binalar, ülkelerin toplumsal yapı ve yaşam kültürlerini yansıtan temel öğelerdir. Ancak bu öğelerin gelişimi ve ortaya çıkışı Türkiye'nin sosyal ve ekonomik hayatındaki önemli değişim ve gelişimiyle ortaya çıkmıştır. Kentlerin fiziksel görünümü aynı zamanda sosyolojik yapısını da belli noktalarda yansıtmış, ortaya araştırılması gereken birçok nokta çıkmıştır.

Türk siyasi ve ekonomik hayatında önemli değişimin yaşandığı 1940'lı yıllardan itibaren şehirleşme ve şehir hayatında da gözle görülür önemli değişimler yaşanmaya başlanmıştır. Bunların başında o dönemde sadece ekonomik amaçlı kırsal alandan kente göçün yaşanması ve kent merkezinden çok merkez-çevreye yerleşimle başlayan ve plansız yapılaşmaların yaşandığı gecekondulaşmanın şehir hayatında yer alması görülmüştür. Yine bu tarihten itibaren ülkemizde kentleşme ile başlayan sorunların başında gecekondulaşma gelmektedir. Gerek bir toplumsal olgu ve gerekse konut türü olarak gecekondu üzerine yapılan tartışmaların giderek bu tür mekânlarda yaşayan toplumsal kesimleri de kapsadığı ve konuyla ilgili politik yaklaşımların dönemsel olarak değişime uğradığı gözlenmektedir.

Gecekondu sadece bir konut sorunu değil başlı başına bir kültür halini almıştır. Çünkü göçle birlikte geldiği kültürle yereşim yeri kültürleri arasında ikilem yaşamıştır. Şu da bir gerçek ki; her ülke gelişmeye özellikle de sanayileşmeye hızla başladığı dönemde bu sorunla karşılaşmıştır. Ama genel anlamda çevre bilinci, konut sorunu, kentsel dönüşüm ve şehir planlaması gözüyle bakılmıştır. Bu bakış aslında değişim amaçlı bir bakıştır ve genel olarak da üç ana dönem olarak bakılmıştır. İlkı gecekonduunun fiziksel olarak kent mekânında yer almaya başladığı 1930'lu yıllardan 1980'li yıllara kadar devam eden dönemdir. İkinci bakış 1980 ila 2004 tarihi arasındaki dönemdir. Aslında bu dönem akların birçok yönden metropol

kentlerde gecekondulaşmaya göz yumulduğu dönem olarak da bakılabilir. Üçüncü dönem ise 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunun yürürlüğü girmesiyle başlayan dönemdir. Söz konusu yasa özellikle büyükşehirlerde klasik anlamda merkez çevresinde oluşan gecekondulaşmayı tamamen bitirmiş. Bu düşünce iddialı bir söz olarak kabul edilebilir ama bu dönemde çıkarılan tüm yasal düzenlemeler; sonuçları ve yerel yönetimlere getirdiği sorumluluklar haksız olmadığımızı ortaya çıkarmaktadır. Ayrıca gecekondu ve şehirleşme potansiyeline sahip bölgelerin de imar ve ıslah çalışmasıyla bu statüden çıkarılmasını sağlamıştır.

1950'li yıllar denetimsiz ve kuralsız kentleşmenin yoğun yaşandığı yıllar olarak bilinir. Ama yine de 1960'lı yıllardan sonra Gecekondu sorununun merkezi yönetim tarafından, kentsel sistemin dinamikleri içinde çözümlenebileceği öngörülmüş bu süreçte sistematik nitelikteki en önemli adım olarak yasa 775 sayılı Gecekondu Kanununu 1966 yılında çıkarmıştır.

1980'lerde ekonomik politika tercihlerinde meydana gelen değişiklikler, sorunun yeniden ele alınmasını gerektirmiş; bu bağlamda kentsel gelirin yeniden paylaşılmasını mümkün kılan bir araç olarak gecekonduların yasallaştırılması yoluna gidilmiştir. 1980'li yılların İmar Afı ve özellikle 2981 sayılı yasa bu sürecin merkezi yasasıdır.

Ülkemizde de 1950 yılından sonra sanayileşme hızla başlamış ve beraberinde bu sorunla tanışmıştır. Aynı zamanda Türkiye sanayileşme sürecine de yine bu yıllarda girmiştir. Ancak bunun geniş boyutlu sorunları 1960'lı yıllarda kendisini göstermiştir. Yani gecekondu insanı, o güne kadar kendisini, sığınmacı, ilticacı, istenmeyen misafir gibi görmüş ancak bahse konu olan yılların özellikle son dönemlerinde "Ben de varım" diyebilmiştir.

Gecekondu Yasal olarak ilk kez 30 Temmuz 1966 tarih ve 12362 sayılı resmi gazetede yayımlanan 775 sayılı Gecekondu Kanunu ile varlığını göstermeye başlamıştır. Bu kanunla da ilk kez gecekonduyun tanımı

yapılmıştır. Söz konusu kanunun ikinci maddesi “Bu kanunda sözü geçen (Gecekondulaşma) deyimini ile imar ve yapı işlerini düzenleyen mevzuata ve genel hükümlere bağlı kalınmaksızın, kendisine ait olmayan arazi veya arsalar üzerinde, sahibinin rızası alınmadan yapılan izinsiz yapılar kastedilmektedir.” şeklinde düzenlenmiştir.

Ülkemizde, gecekondu konusu dinamik konu olmasına rağmen bilimsel kaynakların bu alandaki araştırmaların arzulanan düzeyde olmadığını belirtmektedirler. Çalışmalar bazen kentsel açıdan bazen sosyal yapılanmalar açısından değerlendirilmiştir. 2002 yılında Prof. Dr. Orhan TÜRKOĞAN yönetiminde GENAR şirketi koordinatörlüğünde daha çok İstanbul Büyükşehir Belediyesi için hazırlanmış “GECEKONDULAŞMA İNSAN VE KÜLTÜR” çalışmasının verimli ve araştırma konularımızın büyük bölümünü içine alacak nitelikte ve sadece İstanbul ile sınırlı kalmayıp diğer büyükşehirlerin de bu konudaki sıkıntılarına da değinmiştir. Çalışmanın diğer bir özelliği ise alan araştırması ile çıkan sonuçların geniş bir şekilde değerlendirilmesidir.

İstanbul’da gecekondu olgusunun gazete haberi olarak yaygınlaşması 1947 yılına rastlar. Bu dönemde Avrupa yakası veya kale içi olarak bilinen bölge, yerleşim olarak uzun zaman önce yapılaşma başladığı için bu bölgeyi gecekondulaşma çerçevesinde değerlendirilmemektedir. Çevre bölgeler olarak nitelenen Zeytinburnu, Avcılar, Bağcılar, Güngören ve özellikle de Kâğıthane ve Gaziosmanpaşa bölgelerinde sanayi bölgesi çevresi olması nedeniyle gecekondulaşma ve plansız yapılaşmalar bu bölgelerde çok hızlı oluşmaya başlamıştır. Çünkü bu bölgenin mülkiyeti karışık vakıflar denetiminde tarım ve hayvancılığa elverişli bölgelerdi.

İstanbul’un gecekondulaşması ile ilgili bu tez çalışmasında ve incelenen kaynaklarda özellikle Zeytinburnu bölgesi öne çıkmıştır. Sanayinin mekânsal yerleşimine ilişkin alınan kararlar sonucu deri, tekstil, çimento ve bazı dallardaki işyerleri Zeytinburnu’nda toplanmıştı. Hemen bitişiğindeki

Kazlıçeşme zaten imparatorluk döneminden bu yana derici esnafının iş ve konut yeri idi. Merkezin bekâr odalarından ve geçiş bölgelerinden taşıp göçen nüfus herhangi bir iş bulma ümidi ile sanayi bölgelerinin çevresindeki bu zayıf denetimli tarım alanlarına derme çatma kulübeler yaparak yerleşmeye başladı. İşçilerin böyle kendi olanakları ile yakın çevreye yerleşmeleri işçi ücretlerinin artmasını önlediğinden fabrikalar durumdan memnundu. Bu tür yasadışı bir eylem için açık yardım yapmamakla birlikte konutlarını kurabilmeleri için işçilerine avans veriyorlardı. Çevrelerdeki fabrikalar da iş bulabilenlere, sonradan göçenlerin de katılmasıyla nüfusu hızla artırarak 50 bini bulan Zeytinburnu 1953 yılında bucak oldu.

Ümraniye ise bu sorunla ancak 1980'li yılların başından itibaren tanışmıştır. Çünkü bu tarihe kadar Ümraniye hazine arazisi, küçük köyler, su havzası, askeri alan veya ormanlık arazi olarak bilinmektedir. Sanayileşme döneminin başlamasıyla bu bölgede talan, arazi yağması ve plansız yapılaşma hızla başlamıştır 1990'lı yıllara gelindiğinde ise artık bu bölge plansız yapılaşma ve gecekondulaşmaya doymuş; tersine dönülebilmesi için tedbirler aranmaya başlanmıştır.

I. BÖLÜM

A. HALKLA İLİŞKİLERİN TANIMI

Bir konuda araştırma ve inceleme yapan sosyal bilimciler önce konuyu tanımlarlar. Bu tanımları, kendince önemli gördüğü ve okuyanların kafasında soru kalmadan anlayacağı bir düzene getirir.

Aynı konuda bir başka sosyal bilimci o konuyu tanımlarken bir öncekinden farklı bir tanım ortaya koyabilir. Ancak bunların ittifak edeceği bir nokta tam olmasa da asgari müşterek niteliğinde bir sonuç ortaya konulabilmektedir.

Halkla ilişkiler de bu niteliktedir. Bu çalışma için incelenen eserlerde bu bilim dalıyla ilgili çok fazla tanım yapılmıştır. Bazı tanımlar arasında tamamen zıtlıklara rastlamak mümkün değildir. Farklılıklar sadece tanımlayan kişinin o bilim dalında ön plana çıkarılmasının gerekliliğine inandığı noktalardan kaynaklanmaktadır.

Bilimsel gelişmelere paralel olarak toplumlardaki sosyal gelişme ve değişiklik bu bilim dallarının tanımlarının değişimine ve yenilenmesine neden olmuştur. Yani 19. Yüzyılın başlarındaki halkla ilişkiler biliminin tanımı ile 20. Yüzyılın sonundaki halkla ilişkiler bir olamaz. Bu değişim ve yenilik söz konusu bilim dalının tanımını da ister istemez etkileyecektir.

Ülkemizde de özellikle 1960'lı yıllardan sonra halkla ilişkiler biliminin işlerlik kazanması ve akademik çalışmalara konu olmasının ardından söz konusu bilim dalının tanımlamaları da yapılmıştır. Gerçi bu tanımların özü

yabancı kaynaklardan alınmıştır ama bu kaçınılmazdır. Halkla ilişkiler bilim dalı olarak ülkemize gelmeden önce Amerika Birleşik Devletleri ve Avrupa’da artık senteze uğramış; bazı uluslararası ansiklopedi ve sözlüklerde yer almıştı.

Britannica Ansiklopedisinde halkla ilişkiler şu şekilde tanımlanmaktadır. “ Halkla ilişkiler, bir örgütün ya da bireyin halkla ilişkilerin yorumlamakla ve geliştirmekle ilgili olarak faaliyetler.” Webster sözlüğünün söz konusu maddesi ise halkla ilişkiler “Bir insanla, bir şirketle veya bir kurumla halk arasında karşılıklı anlayış, iyi niyet geliştirme sanatı ya da bilim.” şeklinde tanımlamaktadır.

Rex F. Harlow adlı araştırmacı ise halkla ilişkileri şu şekilde tanımlamıştır: “Halkla ilişkiler, organizasyon ile ilgili çevreleri arasında karşılıklı iletişimi, anlaşmayı, kabulü ve işbirliğini sağlayıp sürdürmeye yardımcı bir yönetim fonksiyonudur”¹.

Bu fonksiyon, kamuoyu hakkında yönetimin bilgilendirilmesi, yönetimin kamuya karşı sorumluluklarının neler olduğunun saptanması ve çevrede meydana gelen değişimler konusunda yönetimin uyarılması görevlerini de kapsar. Ve bu görevler araştırma ve iletişim teknikleri kullanılarak yerine getirilir.”

Prof. Dr. Nuri TORTOP Halkla İlişkiler adlı ders kitabında ülkemizdeki bu bilim dalı hakkında yapılan tanımları sıraladıktan sonra kendisi de bir tanımlamaya gidiyor. Prof. Dr. Nuri TORTOP’un yaptığı tanımın hemen hemen bütün tanımları içerisine alacak nitelikte olduğunu; siyaset bilimi açısından da bu tanımın daha bağdaşır nitelikte ve konuya yakın olduğunu kabul edilmektedir. Bu tanım; “Yönetimin izlemekte olduğu politikanın halka benimsetilmesi, çalışmaların devamlı ve tam olarak halka duyurulması, yönetime karşı olumlu bir hava yaratılması ve buna karşılık halkın da ne

¹ Güngör ÖNAL, **Halkla İlişkiler**, Türkmen Kitabevi, İstanbul 2000

düşündüğünün, yönetimden ne istediğinin bilinmesi ve halkla işbirliği sağlanması görevine halkla ilişkiler denir.”²

Uluslararası Halkla İlişkiler Derneği’nin tanımı ise şu şekildedir: “Halkla ilişkiler kamusal ya da özel bir şirketin ya da bir örgütün anlayışını, sempatisini ve yardımını kazanmak ve muhafaza etmek istediği ya da buna zorunlu olduğu insanların (işbirliğinin) sağlanması için kullanılan sürekli ve örgütlü bir yönetim görevidir.”³

Bu tanımlar analiz edildiğinde söz konusu bilim dalının kimleri ne derece ilgilendirdiğini görebilmekteyiz. Gerek mal gerekse hizmet üreten özel ve kamu kurum ve kuruluşları, faaliyetlerini halka duyurmaya ihtiyaç duyduğu hatta bunun bir zorunluluk olduğu ortaya çıkmıştır. Çünkü bu kuruluşların sonuçta muhatabı halktır. Halktan yönetime karşı oluşan tutum ve davranışlar bu kurum ve kuruluşlar bu kurum ve kuruluşların faaliyetlerini etkilemektedir.

B. TARİHİSEL GELİŞİMİ

Eski Yunan ve Roma’da düzenlenen forumlar da, halkla ilişkilerin ilk örneklerindendir. Forumlar sayesinde, bilginler ve filozoflar halkın önünde tartışıyor, böylece halk ile etkileşim ortamı oluşuyordu. Bu forumlarda çeşitli düşünceler halk tarafından destek görüyordu. O dönemde duvar ilanlarında görülen “Halkın sesi Hakkın sesidir” yazısı, halkın düşüncelerine verilen değeri göstermektedir.

Okuryazarlığın olmadığı dönemlerde Çiçero ve Demosten gibi ünlü hitabetçiler, toplantılar düzenleyerek yüz yüze iletişim ortamı yaratmışlardır. Böylece halkın karşısında yaptıkları konuşmalarla halkın beğenisini kazanmışlardır.

² Nuri Tortop, **Halkla İlişkiler**, İlksan Matbaa, Ankara, 1986, s.4.

³ Mete Çamdereli, **Ana Çizgileriyle Halkla İlişkiler**, Çizgi Yayınları, Konya 2000,s.18

Büyük İskender, fethettiği ülkelerde, o ülkeye özgü kıyafetler giymiş, bazen de işgal ettiği ülkede kralın kızıyla evlenmiştir. Böylece halkın sempatisini kazanmaya çalışmıştır. Büyük İskender gibi çeşitli ülkelerdeki imparatorlar da abideler diktirerek, sanatçılara destek olarak halkın ilgi ve desteğini kazanmaya çalışmışlardır.

Fatih Sultan Mehmet'in Cuma günleri halkla görüşmesi, sadrazamlar tarafından şikâyetlerin dinlenmesi de bizim tarihimizin halkla ilişkiler çabaları arasında yer alan örneklerden sayılabilir.

ABD’de Halkla İlişkiler Çalışmaları

Halkla ilişkiler terimini ilk kez ABD üçüncü Başkanı Thomas Jefferson, 1802’de ABD’nin dış ilişkileriyle ilgili olarak 10. Kongreye gönderdiği bir mesajda kullanmıştır. ABD’de kamu yönetiminin ilk halkla ilişkiler birimi 1917 yılında kurulan Halkı Aydınlatma Komitesi’dir. Bu komitenin amacı, ABD’nin savaşa giriş nedenlerini halka anlatmaktır.

Modern anlamda halkla ilişkiler kavramı ise yine ilk olarak ABD’de kullanılmıştır. 1919 yılında kurulan “John Price Jones Organizasyon ve Basın Danışmanlık” şirketi, dünyanın ilk resmî halkla ilişkiler şirketi olarak kabul edilmektedir. Ayrıca, 1923 yılında New York Üniversitesi’nde Edward L. Bernays tarafından ilk halkla ilişkiler dersleri verilmeye başlanmıştır.

Halkla ilişkiler tarihine geçen ilk planlı etkinlik ise 1929 yılında Bernays tarafından organize edilmiştir. Bu etkinlik kapsamında New Yorklu genç kızlar sigara içerek cadde’de yürüyüş yapmış ve kadınların sigara içme konusundaki önyargılarını ortadan kaldırmak istemişlerdir. Bernays’ın yürüyüşü organize etmek için Amerikan Tütün Şirketi Başkanı George Washington Hill’den para aldığı sonradan ortaya çıkana kadar, yürüyüş amacına ulaşmıştı.

Halkla ilişkiler tarihinde ilk halkla ilişkiler uzmanı olarak bilinen kişi ise gazeteci Ivy Lee'dir. Ivy Lee, 1919 yılında Rockefeller şirketinde danışman olarak göreve başlamıştır. Lee, şirketteki işçilerin işi bırakmasıyla ilgili olarak ortaya çıkan sorunları başarıyla çözmüştür. Ayrıca küçük broşürler de yayınlarak halkla ilişkilerin ilk uygulama örneklerinden birini de gerçekleştirmiştir. Ivy Lee, yaptığı işe önceleri tanıtım adını vermiş, halkla ilişkiler terimini ise 1919 yılından sonra kullanmaya başlamıştır. Ivy Lee, çalıştığı sürece "şeffaflık" ilkesini prensip edinmiştir. Lee'nin benimsediği bu ilkeler, 19. yüzyıl düşünürü August Comte'nin "Bir iş yeri cam bir ev gibi açık olmalıdır. Duvarlar hiçbir şeyi gizlememeli, bakıldığı zaman içerisi görülebilmelidir." sözünü anımsatmaktaydı.⁴

1920'lerden sonra, kitle iletişim araçlarının etkinliğinin anlaşılması, sosyal yaşamda ve iş hayatında birtakım reformların yapılması, reklamcılığın gelişmesi, tanıtım faaliyetlerine duyulan ihtiyacın artması gibi nedenler, ABD'de halkla ilişkiler çalışmalarının hız kazanmasını sağlamıştır.

Halkla ilişkilerin öneminin yönetim ve işletmeler tarafından artık kaçınılmaz olduğunun anlaşılması ise 1929 Büyük Bunalım yıllarına rastlar. Büyük Bunalım, işsizliğin, ekonomik sıkıntının, artan petrol fiyatlarının, toplumsal sorunların ve düzen tartışmasının boy gösterdiği yıllardır. Halkla ilişkiler, 1929 Büyük Bunalımdan sonra hem özel hem de kamu kesimi için sürekliliği olan ve her dönem başvurulması gereken bir teknik olmuştur.

Gerek kamu gerekse özel sektörde halkla ilişkiler çalışmalarının artması çeşitli meslek örgütlerinin kurulmasına öncü olmuştur. Bunlardan biri de 2000'li yıllardaki üye sayısı 8000'i geçmiş olan PRSA (P.R. Society of Amerika – Amerikan Halkla İlişkiler Birliği)'dir.

⁴ Filiz Balta Peltekoğlu, , **Halka İlişkiler Nedir**, Beta Basım Yayım Dağıtım, İstanbul, 2001,s.23

Avrupa’da Halkla İlişkiler Çalışmaları

İngiltere’de, Başbakan L. Geoge’nin 1912’deki seçim kampanyasında halkla ilişkiler yöntemlerine başvurulmuştur. Ancak halkla ilişkiler deyimi ilk olarak 1932 yılında kullanılmıştır. 1946 yılında kurulan Merkez Enformasyon Bürosu, Hükümetin tanıtım faaliyetlerini üstlenmiştir.

Halkla ilişkilerin Avrupa’ya asıl girişi ise 1946 yılından sonra olmuştur. Bu yıllarda İkinci Dünya Savaşı yaşandığı için Avrupa sosyal ve ekonomik yönden çöküntüye uğramıştır. Avrupa’daki ilk halkla ilişkiler şirketleri, çokuluslu Amerikan petrol ve otomobil firmalarının şubeleridir. Bu firmalar, ABD’de kullanılan halkla ilişkiler yöntemlerini Avrupa’ya taşımışlardır. Bu yıllarda İngiltere, Fransa ve Belçika’da meslek örgütleri kurulmaya başlanmıştır. 1958 yılında Belçika’nın başkenti Brüksel’de Birinci Uluslararası Halkla İlişkiler Kongresi düzenlenmiştir.⁵

1950’li yıllardan itibaren Avrupa’da yeni bir halkla ilişkiler anlayışı oluşmaya başlamıştır. Bu anlayışa göre, iletişim ve enformasyon teknikleri bilgi içermiyor, karşılıklı ilişkiler güvene dayanıyor ve hedef kitlenin çıkarları korunuyordu.⁶

Sonuç olarak Avrupa’da halkla ilişkiler anlayışı “iyi olanı yapmak ve yapılanları hedef kitlelere doğru biçimde aktarmak” işleviyle başlamış ve o tarihten bu yana hızla gelişmiştir.

Türkiye’de Halkla İlişkiler Çalışmaları

Ülkemizde çağdaş anlamda ilk halkla ilişkiler uygulamasını başlatan birim, 1961 yılında Devlet Planlama Teşkilatı (DPT)’nin bünyesinde kurulan “Yayın ve Temsil Şubesi”dir. Daha sonra Dışişleri Bakanlığı Enformasyon

⁵ BÜLBÜL, A. Rıdvan, **Halkla İlişkiler ve Tanıtım**, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2000,s.32

⁶ cygm.meb.gov.tr/.../halkla_iliskiler/.../halkla_iliskiler_kavrami.pdf

Dairesi ve çeşitli Bakanlıkların Basın ve Halkla İlişkiler Daire Başkanlıkları ya da Basın ve Halkla İlişkiler Müşavirlikleri, halkla ilişkiler çalışmalarını yürüten kuruluşlardır.

DPT'nin yürüttüğü ilk halkla ilişkiler görevi, planlı kalkınma konusunda kamuoyunu aydınlatmaktır. Bu proje kapsamında kamuoyuna çeşitli mesajlar verilmiş, bilimsel toplantı ve tartışmalar düzenlenmiştir. Konunun gazetelerde geniş yer alması da bu çalışmanın etkisini arttırmıştır.

Ülkemizde 1962 yılında DPT ve Türkiye Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü bir proje hazırlamıştır. Merkezi Hükümet Teşkilatı Haber Alma Projesi (MEHTAP) olarak adlandırılan bu çalışmada, "Devlet kuruluşlarının her kademesindeki çalışmalarda ve kararların alınmasında halkla yakın ilişki sağlamak zorunludur." denmiştir. "Türk idaresinde ve çeşitli kademelerde, her kurumun bünyesine uygun olarak, halkla temas ve dinleme usulleri kurmak gerekmektedir.", ifadesi de bu projede yer almıştır.⁷

DPT'den sonra halkla ilişkiler alanında en yaygın uygulama 1964'te Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı bünyesinde kurulan Nüfus Planlaması Genel Müdürlüğü'nde görülmüştür. Bu birim, yabancı ülkelerin desteğini alarak, ülkemizde doğum kontrolü ve aile planlamasıyla ilgili halkla ilişkiler çalışmaları yürütmüştür.

1961 Anayasası, ülkemize yeni bir özgürlük anlayışı getirmiş ve bu tarihten itibaren kamu kuruluşlarında halkla ilişkiler çalışmaları artmıştır. Ülkemizde özel sektördeki halkla ilişkiler çalışmaları, önceleri şirketlerin reklam departmanları bünyesinde yürütülmüştür. Ancak 1970'li yıllardan itibaren şirketler, halkla ilişkiler departmanlarını kurmaya başlamışlardır.

1969 yılında özel bir holdingde halkla ilişkiler birimi kurulmuştur. Daha sonra birtakım holdingler, gazeteler, çeşitli banka ve şirketler halkla ilişkiler

⁷ Nuri Tortop, a.g.e., s.24

birimlerini kurdular. 1974 yılında ilk özel halkla ilişkiler şirketi kurulmuştur. 2000'li yıllardan itibaren halkla ilişkiler, ülkemizde çok daha hızla yaygınlaşan bir meslek haline gelmiştir.

C. HALKLA İLİŞKİLER ÇALIŞMALARININ AMACI

1. Kavram Olarak Amaç

Yapılan her iş, eylem, düşünce, üretim ve tüketim hatta hayaller bir amaç etrafında gelişir. Bütün bu davranış biçimlerinde zaman zaman çok belirgin çizgiler taşımasa da bir amaç bulunduğu herkes tarafından kabul edilebilecek bir gerçektir. Amaçsız gibi görünen birçok davranışta bile iyi incelendiği takdirde bir amaçla karşılaşırız.

Halka ilişkilerin temel amacı, kurum ve kuruluşların ilgili çevreleriyle olumlu ilişkiler kurmasını sağlamak, etkin ve verimli bir iletişim ortamı yaratmaktır. Halkla ilişkiler, kısa sürede sonuç alınabilen faaliyetler değildir. Halkla ilişkiler, uzun sürede getiri sağlayan bir etkinliktir. Halkla ilişkiler çalışmalarının bir amacı da, kurum ya da kuruluşa uzun vadede olumlu bir kimlik kazandırmak ve bu kimliği devam ettirmektir. Olumlu bir kimlik ise kurum ya da kuruluşa kâr olarak dönecektir.

Halkla ilişkilerin ortaya koyduğu sonuç, farklı olarak değerlendirilir. Bunların başından da;

1. İletişim yöntemi ve konusu arasında kesinlik ve tutarlılık olmalıdır.
2. Mesajlar ve mesajı aktarmak için kullanılan araçlar arasında kesinlik ve tutarlılık olmalıdır.
3. Genel iletişim politikası ve ticari politika arasında kesinlik ve tutarlılık olmalıdır.

2. Halkla İlişkilerde Amaç

Halkla ilişkilerin temel amacı kuruluş ile diğer çeşitli iç ve dış kuruluşlar arasında iyi bir ortam yaratmaktır. Halkla ilişkilerin Amaçlarını şu şekilde sıralayabiliriz:

- a. **Kamuoyunu aydınlatma, tanııtma ve yapılan çalışmaları benimsetme:** Demokratikleşme ile halkla ilişkiler çalışmaları arasındaki yakın ilgi, hatta paralellik, kamuoyunun bu faaliyet alanı için merkezi bir yer işgal eder. Bu yüzden yönetimler ve örgütler için kamuoyu vazgeçilmez bir ihtiyaçtır. Kazanmak, halkla ilişkiler çalışmalarının önde gelen amaçlarından biridir.
- b. **Kamuoyunda yönetime karşı olumlu imaj yaratmak:** Örgütler ve yönetimler kamuoyunda bir imaj çerçevesinde anlam kazanır ve değerlendirme bu imaj çerçevesinde yapılır. Özellikle Türkiye’ de halkın yönetimle ilgili şikâyetleri had safhadadır. Bunun diğer sebeplerin yanında, halkın yönetimin çalışmalarından haberdar edilmemesi de önemli bir yer tutar. Genellikle halk, yönetim söz konusu olduğunda olumsuz bir tutuma sahiptir. Yönetim bu duygu ve tutumları olumlu hale getirmek için halkın isteklerini tanımak, yakın bir işbirliği ve ilişki içinde onlara çözüm aramak ihtiyacını hissettiği andan itibaren halkla ilişkiler faaliyetine geçmek zorundadır. Çok çeşitli yönleri bulunan olumsuz tutumları gidermek halkla ilişkilerin temel amacıdır. Bu konuda kesin bir başarı sağlamasa bile bir iletişim kurma imkânı uzun vadede daha iyi sonuçlar getirecektir.
- c. **Yönetimle ilişkilerde halkın işini kolaylaştırma:** Yönetimler, vatandaşlarla ilişkilerinde sadelik, çabukluk, basitlik ve tasarruf kuralları doğrultusunda hareket etmelidirler. Vatandaşın yönetimlerle ilgili şikâyetlerinin büyük bir çoğunluğunu işlemlerin uzun sürmesi teşkil etmektedir. Çok kısa sürede tamamlanabilecek işlerin günlerce

uzaması, gereksiz formaliteler, israf bu şikâyetin temel gerçeğidir. Vatandaşa götürülecek hizmetlerin ve bu hizmetlerle ilgili bilgilerin verilmesi halinde birçok geciktirici ve zorlaştırıcı unsur çözüme kavuşabilir.

- d. Oluşturulacak kararların daha isabetli olması ve daha kolay benimsenmesi için kamudan görüş almak:** Halkla ilişkiler çift yönlü etkileşime dayalı bir süreçtir. Bu yüzden toplum üzerinde büyük etkilere sahip olan yönetimin de halktan etkilenmesi gerekir. Karar oluşturulurken halkın dilek, görüş ve ihtiyaçlarının belirlenmesi, kararların sabitliliğini arttırabileceği gibi, daha kolay benimsenmesi ve yaygınlaşması gibi bir sonucu da beraberinde getirecektir.
- e. Konulan yasaklar hakkında aydınlatıcı bilgiler vererek vatandaşın yasaklara uymasını sağlamak:** İnsanların toplu olarak yaşamasının gerektirdiği bazı yasaklayıcı kurallar koymak kaçınılmaz bir zarurettir. Kamu menfaati gibi bir gerekçeyle yaslanan bu yasakları bilmemek, suçu ortadan kaldırmamaktadır. Böylece hukuk kuralı gösteriyor ki, yönetimler vatandaş suçu duruma düşürmemek için koydukları yasaklarla ilgili olarak halkı aydınlatmalıdır. Bu, suçun azaltılmasına yol açacağı gibi vatandaşın desteğini de sağlayacaktır.
- f. Konulan yasaklarda halkın dilek, şikâyet, istek ve tavsiyelerinden yararlanarak, bunları dikkate alma:** Konular yasakların halk tarafından benimsenmesi, genel kabul görmesi halkın katılımıyla daha da artar. Geniş halk topluluklarını ilgilendiren tüzük, yönetmelik ve yasaların konulmasında, bunlardaki aksaklıkların tespit edilmesinde halkın etkisine açık olmak, yönetimin yasalarla düzenlediği ilkelere büyük önem taşır. Çünkü yönetimler olumlu ve olumsuz imajlara bu uygulamalarıyla sahip olurlar.

Bunlara ek olarak da Halkla İlişkilerin amaçlarına şu başlıkları ekleyebiliriz;

1. Halkı aydınlatmak ve onlara çalışmalarını benimsetmek.
2. Halkta yönetime karşı olan olumlu davranışlar yaratmak.
3. Halkın yönetimle olan ilişkilerinde işlerini kolaylaştırmak.
4. Kararların isabet derecesini arttırmak için halktan bilgi almak.
5. Kanun ve kurallara uyulmasını sağlamak için bunlar hakkında halka aydınlatıcı bilgiler vermek.
6. Halkla işbirliği sağlayarak hizmetleri daha çabuk ve kolay görünmesini sağlamak.
7. Halkın istek, dilek, tavsiye, telkin ve şikâyetlerinden yola çıkarak aksaklıkları gidermek.
8. Özel ve kamu yararlarına cevap vermeye çalışmak ve herkesin kişiliğine hürmet ederek sosyal sorumluluk duygusu yaratmak.

D. HALKLA İLİŞKİLERİN ÖZELLİKLERİ

1. Halkla İlişkiler Organizasyonlara Özgü Bir Faaliyettir

Organizasyon, belirli bir amacı olan, zaman içinde süregelen ilişkiler düzenine sahip kuruluş demektir. Örneğin, bir okul, dernek, polis karakolu, emniyet teşkilatı, eğitim sistemi, devlet birer organizasyondur. Dolayısıyla halkla ilişkiler, özel kişiler için değil, organizasyonlar için yapılan planlı iletişim faaliyetleridir.

2. Halkla İlişkiler İlgili Çevrelere Yönelik Bir Faaliyettir

İlgili çevreler (hedef kitle), organizasyonun başarısında ya da başarısızlığında etkisi olan, özel ya da tüzel kişilerden oluşan topluluktur. Halkla ilişkiler, yalnızca kurum dışında kalan hedef kitleye yönelik faaliyetlerden oluşmaz. Kurum içinde doğrudan ya da dolaylı olarak çalışan personele yönelik olarak da halkla ilişkiler faaliyetleri uygulanır.

3. Karşılıklı İletişim, Anlayış, Kabul ve İşbirliğine Yönelik Bir Faaliyettir

Halkla ilişkilerde organizasyon ile çevreler arasında karşılıklı iletişim vardır. Bu iletişimin istenen düzeyde olabilmesi içinse karşılıklı olarak anlama, kabul ve işbirliği gerekmektedir. Bu bakımdan söz konusu iletişimin ikna edici bir şekilde tasarlanıp gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Dolayısıyla ikna edici iletişim süreci halkla ilişkilerin başarısını belirleyen temel faktör olmaktadır.

4. Halkla İlişkiler Bir Yönetim Fonksiyonudur

Halkla ilişkilerin yönetim fonksiyonu olarak tanımlanması değişik şekillerde yorumlanmaktadır. Birincisi, kurum ile çevresi arasındaki ilişkilerin kurulması ve bu ilişkilerin sürdürülmesi görevi öncelikle yöneticilere düşen bir görevdir. Diğer bir deyişle, bir kurumun halkla ilişkileri üst yöneticileriyle beraber başlar. Bu bakımdan halkla ilişkiler kurum yöneticilerinin başta gelen görevleri arasında yer alır.

İkinci açıklama tarzına göre, yönetim fonksiyonları denildiğinde geleneksel olarak planlama, örgütleme, yönetme, koordine etme ve kontrol süreçleri anlaşılır. Bunun la birlikte bu alandaki birçok araştırmacı yönetsel roller açısından olaya bakarak bunu Temsilcilik, Liderlik, İrtibat kurma, Bilgi toplama, Bilgi dağıtma, Sözcülük, Girişimcilik, Kaynak dağıtımı, Problem çözücülük ve Arabuluculuk gibi rolleri fonksiyonel olduğu noktasında birleştirirler.

Bu rollerin yoğun bir kısmı doğrudan iletişimle ilgili ya da yoğun iletişim gerektiren rollerdir. Dolayısıyla yönetim fonksiyonları olarak sözü edilen yönetsel roller esas alınırsa, “halkla ilişkilerin yönetim sürecinin ayrılmaz bir parçasıdır” sonucuna ulaşılabilir.

G. HALKLA İLİŞKİLER VE ETİK

Etik kavramı her alanda olduğu gibi bizim alanımızı da her yönüyle kuşatmaktadır. Buna en güzel örnek siyasi kadroların halk karşısındaki tutum ve davranışlarının halk tarafından genel değerlendirmesidir. Buna ek olarak gelişen ve değişen kamu yönetimi, sivil toplum kuruluşlarının güçlenmesi ve bunlara paralel olarak kamu yönetimindeki değişimlerdir. Bu sonuç her kesime belli misyon da yüklemektedir. İşte bu sosyal sorumluluk anlayışı çerçevesinde şirketler, toplumla bütünleşmek zorunda olmuşlardır.

Halkla ilişkiler, kamu çıkarına hizmet eden bir iletişim sürecidir. Halkla ilişkiler faaliyetlerinin ana konusu, yapılan hizmetler hakkında toplumu bilgilendirmektir. Buna rağmen zaman zaman halkla ilişkiler uygulamalarında farklı anlayışlar gözlemlenmiştir. Örneğin, bazı kuruluşlar, halkla ilişkiler uygulamalarını, faaliyetlerini meşrulaştırmak için kullanmışlardır. Bu durum halkla ilişkiler disiplinini olumsuz olarak etkilemiştir. Bu uygulamaları önlemek için halkla ilişkiler faaliyetlerine etik yasalar konularak meslek, bir standarda oturtulmak istenmiştir.

Halkla ilişkilerdeki etik anlayışı, iş etiği kavramıyla paraleldir. İş etiği, iş ortamında neyin doğru neyin yanlış olduğunu belirten bir dizi standarttır. İş etiğine göre kurum, personeline, araçlara, müşterilerine, kamuya ve devlete karşı sorumludur.⁸

⁸ M.E.B. Halkla İlişkiler ve Organizasyon Alanı **Halkla İlişkilerde Organizasyon** Modülü, Ankara, 2008,s.32

1. Halkla İlişkiler Etiğinin Standartları

Yapılan çalışmalar sonucunda halkla ilişkiler etiğinde üç standart saptanmıştır. Bu standartlar:

a. Kalite Bilinci

Halkla ilişkilerde kalite, müşterinin beklenti ve ihtiyaçlarına müşterinin memnun olacağı ölçüde cevap vermektir. Halkla ilişkiler bu görevini yerine getirirken, kamuya karşı olan sorumluluğu da göz ardı etmez.

b. Sosyal Sorumluluk

Halkla ilişkiler etiği açısından sosyal sorumluluk, çevreye zarar vermemek, güvenilir hizmet vermek, toplumun sosyal, politik ve ekonomik hayatına katkıda bulunmaktır.

c. Yeni Yönetim Anlayışı

Yeni yönetim anlayışı, tüm çalışmaların sorumluluk bilinci içinde yapılmasıdır. Halkla ilişkiler etiği açısından yönetimden sorumluluk, tüm çalışanların kendilerini işletmenin imajından sorumlu hissetmeleri ve davranışlarını ona göre düzenlemeleridir.

2. IPRA (Uluslararası Halkla İlişkiler Derneği) Meslek Ahlak Yasası

1961 yılında Venedik'te yapılan Uluslararası Halkla İlişkiler Derneği'nin genel oturumunda alınan kararlar, derneğe bağlı halka ilişkiler üyelerini bağlamaktadır. IPRA Meslek Ahlakı İlkelerinde halkla ilişkiler uzmanlarının;

1. Tüm müşterilere eşit davranmaları
2. Müşterinin gizlilik hakkına saygı duymaları

3. Müşterilerle iş yaparken değerli hediye kabul etmemeleri
4. Üyelere saygı duymaları
5. Basınla doğru ve dürüstlüğü dayalı ilişkiler kurmaları
6. Bu ilkelere uymayanları IPRA'ya bildirmelerinin gerekliliği gibi hususlar üzerinde durulmuştur.

3. Atina Yasası

Atina Yasası, 12 Mayıs 1965'te, Atina'da toplanan IPRA Genel Kurulu'nda kabul edilmiş ve 17 Nisan 1968'de Tahran'da üzerinde değişiklikler yapılmıştır. Atina Yasası'na IPRA'nın Etik Yasası da denilmektedir. Atina Yasası, 1965 yılında CERP (Avrupa Halkla İlişkiler Konfederasyonu) tarafından da kabul edilmiştir. Yasa, IPRA üyelerini bağlayıcı niteliktedir.⁹

Atina Yasası'nda üyeler arasında dayanışmanın, özel yaşam ve meslek yaşamındaki davranışların bir bütün olduğu, insan haklarının evrensel ilkelerine saygı gösterilmesi, hem halkın hem de kuruluşun karşılıklı çıkarlarını gözeterek şekilde davranılması, doğruluk ve dürüstlükten ayrılmamak gerektiği belirtilmektedir.

4. Lizbon Yasası

Lizbon Yasası, 16 Nisan 1978'de, Lizbon'da toplanan CERP Genel Kurulu'nda kabul edilmiş ve 13 Mayıs 1989'da yasaya bazı eklemeler yapılmıştır. Lizbon Yasası'nda halkla ilişkiler uzmanlarının;

- İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin ilkelerine uymaları
- Doğru, dürüst etkinliklerde bulunmaları ve yanıltıcı bilgilerden kaçınmaları
- Meslektaşlarına saygılı olmaları

⁹ cygm.meb.gov.tr/modulerprogramlar/.../halkla_iliskiler_kavrami.pdf -

- Müşterinin gizlilik haklarına saygı duymaları
- Müşterilerinin ve işverenlerinin çıkarlarını korumaları
- Müşterileri kendi çıkarları için maddi açıdan kullanmamaları
- Bu ilkelere uymayanları disiplin kurullarına bildirmeleri gerekliliği gibi hususlar üzerinde durulmuştur.

5. Roma Bildirisi

Roma Bildirisi, 25 Ekim 1991’de, Roma’da toplanan ICO (Uluslararası Halkla İlişkiler Danışmanları Derneği) Komitesi tarafından kabul edilmiştir. Roma Bildirisi’nde derneğe üye olan halkla ilişkiler şirketlerinin;

- Mesleki uygulamalardaki sorumluluklarına uymaları
- Kamu çıkarlarını korumaları
- Doğru ve dürüst davranmaları
- Diğer mesleklere saygı göstermeleri
- Müşterinin gizlilik haklarına saygı duymaları
- Müşterileri kendi çıkarları için maddi açıdan kullanmamaları gerekliliği gibi hususlar üzerinde durulmuştur.¹⁰

F. HALKLA İLİŞKİLER VE BENZER FAALİYETLER

1. Reklam

a. Tanımı

Günümüzde reklâmın çok önem kazanması ve günlük hayatın içine bu kadar girmesi farklı açılardan birçok tanımının yapılmasına imkân

¹⁰ M.E.B. Halkla İlişkiler ve Organizasyon Alanı **Halkla İlişkilerde Organizasyon** Modülü, Ankara, 2008, s.39

sağlamıştır. Tüketici merkezli yaklaşımlar açısından reklâm, “Tüketiciye, üretilen ürün ve hizmetler hakkında yeterli ve doğru bilgiyi çeşitli kitle iletişim araçlarıyla iletmektir.” Bir başka görüşe göre ise, reklâm : “Bir ürünün veya hizmetin, bir kurumun, bir kişinin veya fikrin kimliği belli sorumlusunca tarifi önceden belirlenmiş bir bedel ödenerek, kitle iletişim araçları ile kamuoyuna olumlu bir biçimde tanıtip, benimsetilmesidir.”

1964 yılında Amerikan Pazarlama Birliği reklâmı şöyle tanımlamıştır: “Bir malın, bir hizmetin veya bir fikrin bedeli verilerek ve bedelinin kimin tarafından ödendiği anlaşılacak biçimde yapılan ve yüz yüze satış (kişisel satış) dışında kalan tanıtım etkinlikleridir.”

Reklâm, iletişim amacını gerçekleştirmeye yönelik bir araçtır. Bu doğrultuda reklâm üretici firmaların tüketici ya da aracı kuruluşlara ürünleri, hizmetleri, hizmetlere ilişkin bilgi vermesini sağlayan ve hedef kitleyi güdeleyerek ürünün tüketicisi veya satıcısı olmalarını sağlayan bir süreçtir.

Reklâm, bir işletmenin ürün ve hizmetleri hakkında hedef kitleleri satın alma eylemine yönleltmek ve işletme imajını bu kitleler üzerinde oluşturabilmek için medyada yer ve zaman satın alma yoluyla gerçekleştirdiği enformasyon ve ikna etme faaliyetleridir.

Reklâm ele aldığı mal ve hizmetleri hoş giden tarafları ile tanıtarak kişilerde yeni ihtiyaçlar yaratmayı amaçlar. Ancak bu talep yaratılırken yüz yüze iletişim yerine büyük kitlelere aynı anda ulaşabilmek için kitle iletişim araçlarını kullanmaktadır.

Tüm bu tanımlardan hareketle reklâmcılığı şöyle tanımlanabilir: “Bir mal veya hizmetin sürüleceği piyasası ve bu mal veya hizmetin alıcısı olacakları tarafından tanınması için yapılacak araştırmalar, reklâm amacının, reklâm giderlerinin ve mesaj türlerinin tasarlanması, reklâm bütçesi, reklâmın

ne zaman yapılacağı, hangi iletişim araçlarının kullanılacağı konusundaki kararlar ve reklâm içeriğinin hazırlanması gibi faaliyetlerin bütünüdür.”

b. Özellikleri

1. Reklâm, pazarlama iletişimi içerisinde yer alan bir ögedir.
2. Reklâm, belirli bir ücret karşılığında yapılır.
3. Reklâm, reklâm verenden tüketiciye (hedef kitleye) doğru akan bir iletiler bütünüdür.
4. Reklâm, bir kitle iletişimidir.
5. Reklâmı yapan kişi, kurum ve kuruluş bellidir.
6. Reklâm ile tüketici bilgilendirilmeye ve ikna edilmeye çalışılır.
7. Reklâm mesajlarında mallar, hizmetler, vaatler, ödüller ve sorunlara çözümler vardır.
8. Reklâm, diğer pazarlama iletişimi öğeleri ile işletmenin belirlediği pazarlama stratejisi doğrultusunda saptanan pazarlama hedeflerine ulaşmak için koordineli olarak çalışır.

c. Halkla İlişkiler ve Reklâm İlişkisi

Reklâmcılıkla halkla ilişkiler arasındaki benzerlik çoğu zaman bu iki farklı kavramın birbirine karıştırılmasına sebep olmaktadır. Gerçekten bu iki çabanın amaçları, çalışma biçimleri, kullandıkları metot ve araçlar birbirine çok benzemektedir. Reklâmcılık, “Herhangi bir ürün veya fikrin kitle iletişim araçlarında bedeli ödenerek, kişisel olmayan yollarla tanıtımı” olarak tanımlanmaktadır. Tanımda yer alan kavramları tek tek ele aldığımızda reklâm ile halkla ilişkiler arasındaki farklar kolaylıkla tespit edilebilir.¹¹

- **Mesaj açısından:** Reklâm da mesaj, doğrudan satışı yapılacak ürün (mal ve hizmet) veya fikir ile ilgilidir. Halkla ilişkiler ise o ürünü üreten

¹¹ ygm.meb.gov.tr/.../halkla_iliskiler/.../halkla_iliskilerin_iliskili_oldugu_alanlar.pdf

işletme ya da kuruluşu esas alır. Ayrıca halkla ilişkiler yalnızca kurumu değil, kurumla ilgili çevreleri de kapsar.

- **Kullanılan iletişim araçları açısından:** Reklâm, kitle iletişim araçları kullanılarak yapılır. Halkla ilişkilerde ise kitle iletişim araçlarının yanı sıra yüz yüze ilişkiler, sergiler, konferanslar, işletme gezileri gibi diğer tanıtım teknikleri de kullanılır.
- **Ödenen ücret açısından:** Reklâm da mutlaka kitle iletişim araçlarına ödenen bir bedel, ücret söz konusudur. Çünkü reklâm için televizyon ve radyodan zaman, basılı medyalardan yer satın alınmaktadır. Halkla ilişkilerde de medyalara ücret ödenilir, fakat bu şart değildir. Örneğin duyurumda olduğu gibi ücret ödenmeden de kitle iletişim araçları kullanılabilir.
- **İletişim içeriği yönünden:** Reklâm tek yönlü bir iletişim aracıyken, halkla ilişkiler çift yönlü bir iletişim sürecidir. Reklâm kaynaktan hedefe tek yönlü mesaj gönderirken, halkla ilişkilerde bu süreç karşılıklıdır. Halkla ilişkiler uzmanının yönetim ya da yöneticiler açısından iki temel görevi; kamuoyundan yönetime bilgi taşımak ve kuruluşun genel politikası ve topluma katkıları konusunda kamuoyuna bilgi vermektir.
- **Zaman açısından:** Reklâmda amaç, kısa vadede söz konusu ürünün satışına katkıda bulunmaktır. Oysa halkla ilişkilerin amacı kurum hakkında çevrede olumlu bir imaj yaratmak, kurumun prestijini yükseltmek, genel bir güven ve destek sağlamaktır. Dolayısıyla reklâm a göre daha uzun vadeli amaçlar peşindedir.
- **Hedef kitle açısından:** Reklâmın hedef kitlesi sadece mevcut ve potansiyel tüketicilerdir. Oysa halkla ilişkilerde tüketici dâhil, tüm kamuoyu hedef kitle olarak alınır. Örneğin kamu kuruluşları, yerel kuruluşlar, eğitim, sanat, kültür çevresi, ortaklar, iş görenler, diğer

firmalar, basın vs. gibi. Üzerinde durulması gereken en önemli konu, reklâm çalışmalarının halkla ilişkiler programlarıyla uyumlu olmasını sağlamaktır. Bu nedenle kurumlarda, reklâm ve halkla ilişkiler bölümleri arasında sürekli koordine sağlanmalıdır.¹²

2. Propaganda

a. Tanımı

Propagandanın da reklam gibi birçok tanımı vardır. Bunlar içerisinde bazılarını şunlardır:

- “Propaganda, iletişim araçlarından yararlanılarak birey veya grupların tutumlarını belirleyip biçimlendirmek, denetim altına almak veya değiştirmek için yapılan bilinçli girişimlerdir.”
- “Propaganda, politik, ekonomik, dini ve ideolojik mallar ya da fikirler için, belli bir hedefe yönlendirilmiş ikna faaliyetleridir.”
- “Propaganda grupların veya fertlerin kanaat ve davranışlarını, telkin yolu ile kontrol etmeyi amaçlayan sistematik faaliyetlerin bütünüdür.”
- “Propaganda, telkin ve ilgili psikolojik teknikler vasıtasıyla fikirleri ve değerleri değiştirme ve neticede kararlaştırılmış bir çizgiye paralel olarak davranışları değiştirmek amacıyla sembollerin az ya da çok isteyerek, planlı ve sistematik olarak kullanılmasıdır.”

Tanımların ortaya koyduğu gibi, propaganda doğrudan doğruya kişilerin fikirlerini değiştirmeye yönelik faaliyetleri içermektedir. Aslında propagandayı ağırlıklı olarak siyasi partiler daha etkin olarak kullanmaktalar. Hatta siyasi partilerin seçim çalışmalarının propaganda eksenli çalıştığı söylenebilir.

¹² Zeyyat Sabuncuoğlu, , **İşletmelerde Halkla İlişkiler**, Ezgi Kitabevi Yayınları, Bursa, 2001, s.19

Literatürde siyah, gri ve beyaz propaganda olarak bir ayrım yapılmaktadır. Beyaz propaganda doğru olarak görülen bilgilerin yayılmasını içerirken, gri propaganda şüphe edilecek nitelikteki iddiaların yayılmasını içermekte ve bu yapılırken bilgi ve bilgi kaynağı arasında sıkı bir bağlantı yapılmaktan kaçınılmaktadır. Siyah propaganda ise, yanlış bilgileri yayan propagandacının kimliğinin belirtilmemesini içermektedir.

b. Propagandanın Özellikleri

- Propaganda tek yönlüdür.
- Her alanda kullanılır.
- Siyasi çalışmalarda daha etkin olarak kullanılır.
- Lehde ve aleyhte olabilir.
- Beyin yıkama çalışmasıdır.
- Hedef kitleyi kendi yönünde inanç ve eylemlere yöneltmeyi amaçlar.
- Bireylerden çok geniş kitlelere yöneliktir.

c. Halkla İlişkiler ve Propaganda İlişkisi

✓ **Halkla ilişkiler, bir propaganda faaliyeti değildir:** Halkla ilişkiler, kuruluşla hedef kitlesi arasında karşılıklı ve iki tarafın da yararına olan bir diyalog kurmayı amaçlar. Halkla ilişkiler, halkın sesine kulak verme ihtiyacından doğmuştur. Hedef kitleye gönderilen mesaj, hedef kitleyi olumlu etkilemekte ve ondan gelen cevaba göre de kuruluş, kendisi hakkında düşünülenleri, eleştirileri öğrenerek tutumuna yön vermektedir. Propaganda ise tek taraflı bir mesaj bombardımanı, bir beyin yıkama çalışmasıdır. Hedef kitleden gelen cevaplara, eleştirilere önem vermez.

✓ **Halkla ilişkilerin iki yönlü olması, onu tartışmaya açık bir etkinlik haline getirmiştir.** Yani halkla ilişkiler, demokratik çabalardan oluşur. Propaganda ise tartışmayı kabul etmez ve daha çok otoriter rejimlerde kullanılır.

✓ **Halkla ilişkileri propagandadan ayıran bir diğer etken ise dürüstlük ilkesidir:** Hakla ilişkiler, kamuoyuna gerçekleri saklamadan, doğru söyleyerek, dürüst yollardan tanıtır. Oysa propagandanın böyle bir konusu yoktur. Propaganda, amacına ulaşmak için gerçekleri saptırabilir, bir ahlaki ilkeye bağlı kalmayabilir.

✓ **Halkla ilişkiler, kuruluş hakkındaki gerçekleri hedef kitleye tanıtırken açıklama yolunu seçer:** Yani hedef kitlesine eldeki verilerini sunarak, onu ikna etmeye çalışır. Propaganda ise açıklamadan kaçınır. Propagandada hedef kitle, sık tekrarlar yapılarak inandırılmaya çalışılır.¹³

3. Tanıtım

a. Tanıtım Nedir

Tanıtım bir olay, bir birey, bir grup veya bir ürün konusundaki bilginin hedef kitlenin olumlu olarak dikkatini çekmek için haber araçları ve diğer kanallarla yayılmasıdır. Tanıtım, özel kuruluşları ve kamu kuruluşlarını bütün yönleriyle ve gerçekleriyle anlatmayı, yapı ve görevlerine ilişkin bilgi ve haberleri düzenli bir biçimde halka duyurmayı, gerektiğinde de açıklığa kavuşturmayı öngörür.

Tanıtımda temel amaç, kurum veya kuruluşu halka benimsetmek ve amaçlanan hedeflerin gerçekleştirilmesini sağlamaktır. Bu bağlamda tanıtım, olumlu tutum oluşturmayı amaçlayan bir etkinliktir. Olumlu tutum oluşturmak ve dolayısıyla davranışları değiştirmek için belirli mesajları belirli gruplara iletir. Hiçbir bilginin kapalı kapılar ardında kalmadığı uygar dünyada sır olarak saklanmayı yeğleyen kuruluşlar da birer ikişer halka kapılarını açmakta ve tanıtılmaktadır.

¹³ Zeyyat Sabuncuoğlu, a.g.e., s.67

b. İşlevleri

1. Tanıtımın siyasal işlevi: Siyaset insanları yönetme bilimidir. Siyasal oluşumlar belirlenen hedef doğrultusunda insanları değiştirmeyi amaçlayan tanıtım etkinlikleri aracılığıyla halka ulaşarak, siyasi amaç ve mesajlarını iletebilmektedir. Bu nedenle tanıtım, siyasal sistemlerin iktidarlarını sürdürebilmelerinin en etkili yoludur.¹⁴

- **Tanıtımın yurtiçi siyasal işlevi:** Devlet gerçekleştirdiği tanıtım etkinliklerinde sunulan hizmetler konusunda halkı bilgilendirmektedir. Hizmetlerden yararlanabilmesi için gerekli bilgiyi edinen halk, kamu etkinliklerine katılır. Böylece kamu kurum ve kuruluşlarıyla etkileşime giren halk istek ve tepkilerini ilgili kuruma iletebilir. Karşılıklı etkileşime dayanan bu süreç demokratik devlet anlayışının önemli bir unsurudur.
- **Tanıtımın yurt dışı siyasal işlevi:** Yurt dışı tanıtım etkinliklerinin siyasal işlevi çok daha geniş alanlara yayılmayı ve daha fazla çaba harcamayı gerektirmektedir. Ülkemizin yurt dışı tanıtım etkinliklerindeki temel amaç “Çağdaş Türkiye” imajının pekiştirilmesidir.

2. Tanıtımın Ekonomik İşlevi

- **Tanıtımın yurt içi ekonomik işlevi:** Hem devlet kuruluşları hem de özel kuruluşlar varlıklarını sürdürebilmek için mal ve hizmetlerini tanıtmak zorundadır. Devletin ekonomi politikalarını ve uygulamalarını tanıtmayı vatandaşa ve devlete düşen görevlerin açıklık kazanmasını amaçlar. Özel kuruluşların ise rekabet ortamında varlıklarını devam ettirebilmeleri için tanıtım etkinliklerinde bulunmaları zorunlu hale gelmiştir.
- **Tanıtımın yurtdışı ekonomik işlevi:** Uluslararası alanda etkin olmanın ilk koşulu başarılı bir tanıtımdır. Başarılı bir yurtdışı tanıtım

¹⁴ ygm.meb.gov.tr/.../halkla_iliskilerin_iliskili_oldugu_alanlar.pdf

etkinliğinde ülkenin özgün ürünleri ön plana çıkarılmalı, farklı çekim noktaları tanıtılmalı, ekonomik üretim etkinlikleri sergilenmelidir.

3. Tanıtımın toplumsal işlevi: Kitle iletişim araçlarının yaşamımızı bütünüyle etkilediği günümüzde devlet, kendi etkinliklerini halka ulaştırabilmek için başarılı tanıtım etkinlikleri düzenlemek zorundadır. Böylece halk, kamu hizmetleri konusunda doğru ve düzenli olarak bilgilenir. Bilgilenen halk kamu hizmetlerinden etkin bir şekilde yararlanır, kamu kurum ve kuruluşlarıyla doğrudan iletişime geçer.

c. Tanıtımın Özellikleri

- Tanıtım, bir konu hakkında bilgi verme temeline dayanan bir faaliyettir.
- Tanıtım, içerik, yol, yöntem, araç olarak mutlaka hedef kitlelere gönderilen bir faaliyettir.
- Tanıtım, bir konu hakkında telkin yapmak, zihinlerde inanç yaratmak, insanları istenilen konuya yönlendirmek ve böylece taraftar toplamak gibi amaçlar taşır.
- Tanıtım, kişilerin bilincine belirli ölçüde baskı yapar.
- Tanıtım, sabır, para, özveri ve koordinasyon isteyen bir çalışmadır.
- Tanıtım, ülkenin, kurum ve kuruluşun, markanın, imajına uygun ve tutarlı olmalıdır.
- Her tanıtım kampanyasının mutlaka bir temel dayanağı olmalı, hatta bir logosu bulunmalıdır. Örneğin Türkiye'nin tanıtım çalışmalarında "Türkiye, Avrupa'nın doğuya açılan penceresidir" sloganı tutmuş ve ilgi görmüştür.
- Tanıtım faaliyetlerinde amaca ulaşmak için yazılı ve elektronik basın, afiş, pankart, broşür vb. gibi sosyal ve kültürel etkinliklerden yararlanılır.

d. Halkla İlişkiler ve Tanıtım İlişkisi

Halkla ilişkilerin en geçerli ve kısa tanımlarından biri “halkla ilişkiler bir tanıma ve tanıtma sanatıdır” şeklindedir. Bu noktadan hareketle, tanıtımın halkla ilişkilerle iç içe, özdeş, birbirinin ayrılmaz parçaları olduğu sonucuna varılmaktadır. Nitekim bugün kuruluşlardaki halkla ilişkiler birimleri çoğu kez “halkla ilişkiler ve tanıtım büroları” olarak adlandırılmaktadır.

Halkla ilişkiler biriminin en önemli görevlerinden biri kuruluşun ilgili halk kitlelerine tanıtılması ve benimsetilmesidir. Tanıtım faaliyetleri de halkla ilişkilerin bu amacına hizmet ederek örgütü bütün yön ve gerçekleriyle halka anlatır, örgütün yapı ve görevlerine ilişkin bilgi ve haberleri düzenli bir biçimde halka duyurur ve gerektiğinde açıklığa kavuşturur.

Bazı kimseler tanıtımı daha geniş bir kavram olan halkla ilişkiler ile karıştırmaktadır. Halkla ilişkiler tanıtımdan gelişmiştir. Çağdaş halkla ilişkiler uygulamalarının pek çoğu tanıtım yapılarak sağlanmaktadır. Bazı kuruluşlar da halkla ilişkilerin amaçlarını gerçekleştirmek için başlıca stratejiler olarak tanıtım bültenlerinden ve özel olaylardan faydalanmaktadır.

Tanıtım tek başına bir halkla ilişkiler olgusu değildir. İkisi arasındaki en önemli fark; tanıtımın tek, halkla ilişkilerin ise iki yönlü olmasıdır. Halkla ilişkiler önce tanımaya, sonra tanıtımaya dayanmaktadır. Bu anlamda da tanıtım halkla ilişkiler olgusunun ikinci bölümünü oluşturmaktadır. Kaldı ki tanıtımın etkin olması için önce ortada tanıtıma değer bir iş ve eylemin gerçekleştirilmesi gerekir. Bir iş yapılmadan tanıtıma girilirse etkin olmaz. Fakat unutulmamalıdır ki, bir halkla ilişkiler tekniği olarak tanıtım olmadan da iş yapmak kolay değildir. Olayın kamuoyunda benimsetilmesi ve desteğinin elde edilmesi için etkin bir tanıtım kampanyası yürütülmesi gerekir. İşletme açısından halkla ilişkilerin önemli bir fonksiyonu olarak tanıtıma özel bir yer vermesi gerekmektedir. İşletmede yapılan ve yapılacaklar kamuoyunun ilgili kesimlerine aktarılmalıdır. Fakat en iyi tanıtım, üründe kalite, ucuz fiyat,

verimlilik, çalışanlara sosyal ve ekonomik katkı ve topluma yansıyan hizmetlerin kendisidir.

e. Tanıtım Etkinlikleri ve Kitle İletişim Araçları

Tanıtım faaliyetlerinde iletişimin pek çok türünden yararlanılmaktadır, kitle iletişimi de bunlardan biridir. Ancak kitle iletişimi tanıtım açısından diğer iletişim türlerine göre özel bir yere sahiptir. Tanıtımın amacı kitleler üzerinde olumlu etki bırakmaktır. Bu amaca ulaşmak için de kitle iletişim araçlarından yararlanmak kaçınılmazdır. Kitle iletişim araçları da kendi içlerinde farklı biçimler oluşturmaktadır. Hangi kitle iletişim aracının hangi tanıtma faaliyetine uygun olduğu kararını verebilmek için kitle iletişim araçlarını doğru tanımak gerekmektedir. Kuşkusuz tanıtım medyada olumlu olarak yer almayı hedefler. Ancak zaman zaman sonucun kontrol edilemeyip olumsuz tanıtımın da kitle iletişim araçlarında yer aldığı görülmektedir. Kitle iletişim araçlarında yer alan haberlerin bir kısmı halkla ilişkiler birimlerinden gelen materyallere dayanmaktadır. Bu kaynaklardan gelen bilgilerin ne zaman, nasıl ve ne şekilde yayımlanacağı konusunda halkla ilişkiler uzmanlarının bir yaptırımı bulunmamakta, haberin içeriği ve yayımlanma şekline muhabirler ve editörler karar vermektedirler. Çünkü kuruluş, kitle iletişim araçlarına göndermiş olduğu materyallerin yayımlanması için bir ödemede bulunmamaktadır. Haber değeri taşıdığına inanılan bilgiler medyada yer alabilir.¹⁵

Tanıtım haberlerine örnek olarak bir müzik topluluğunun turnesi veya bir iş adamının yaptığı hayırseverliği konu alan bir köşe yazısı örnek olarak gösterilebilir. Bu haberler müzik topluluğunun tanıtımcısı veya kuruluşun halkla ilişkiler bölümünce yazılıp medyaya gönderilmiştir. Tanıtımın yapıldığı yazı veya görüntü hazırlanırken hangi bilgilerin hangi medya kuruluşlarının dikkatini çekeceği önceden belirlenmeli ve medya kuruluşuna eksiksiz olarak haber, resim veya görüntü şeklinde bilgiler aktarılmalıdır.

¹⁵ www.muhasabedersleri.com/ekonomi/pazar-pazarlama.html

4. Pazarlama

a. Tanımı

Pazarlama, temelde insanların ihtiyaç ve isteklerini karşılamaya yönelik bir değişim işlemidir. İki veya daha fazla taraftan her biri kendi ihtiyacını karşılamak amacıyla diğer tarafa değerli bir şeyleri (mal, hizmet veya fikir) verip, değerli başka şeyleri (para, alacak, kredi vb.) elde etmektedir. Pazarlamanın temelini oluşturan bu değişirme işlemi taraflar iletişim kurarak, gönüllü olarak gerçekleştirirler.

Uygulamacılar arasında pazarlamanın tanımı konusunda bir fikir birliği olmadığı göze çarpmaktadır. Ancak pazarlamanın klasik tanımı şudur: “Pazarlama, mal ve hizmetlerin üreticiden tüketiciye veya kullanıcıya doğru akışını yönlüten işletme faaliyetlerinin yerine getirilmesidir.” Ancak zamanla bu tanımın yetersizliği üzerinde durulmuştur. İlerleyen süreçte pazarlamanın sadece işletmelere özgü bir faaliyet olmadığı; kar amacı gütmeyen kuruluşları da içine alacak şekilde kapsamının genişletilmesi ve tanımda bazı toplumsal boyutların da yer alması gerektiği tartışmaları yapılmıştır. Böylece zamanla pazarlama sadece “mal ve hizmetlerle ilgili bir değişim işlemi” ya da “bir pazar işlemi” olmaktan çıkmış ve sigara içmeye karşı bir kampanya ya da doğum kontrolü için yürütülen bir aile planlaması kampanyası gibi asıl amacı bir pazar işlemi olmayan faaliyetler de pazarlama kapsamında düşünülmeye başlanmıştır.

Amerikan Pazarlama Derneği, 1985 yılında pazarlamayı, kapsamı genişletilmiş olarak tekrara tanımlamıştır: “Pazarlama, kişisel ve örgütsel amaçlara ulaşmayı sağlayacak değişimleri gerçekleştirmek üzere, fikirlerin, malların ve hizmetlerin geliştirilmesi, fiyatlandırılması, tutundurulması ve dağıtılmasına ilişkin planlama ve uygulama sürecidir.”

b. Özellikleri

- Pazarlama, oldukça çok ve çeşitli faaliyetler bütünü veya sistemidir.
- Pazarlama faaliyetinde, ürün, fiyat, tutundurma ve dağıtım ile ilgili pek çok kararın alınması ve uygulanması gerekir.
- Pazarlama, insan ihtiyaçlarını karşılayıcı bir değişim faaliyetidir. Bir pazarlama faaliyetinde:
 1. En az iki taraf vardır.
 2. Her tarafın değerli bir şeyi elde etmek için karşı tarafa verebileceği değerli bir şeyi olmalıdır.
 3. Her taraf diğer tarafla iş yapmaya istekli olmalıdır.
 4. Her taraf karşı tarafın sunduğu değeri kabul edip etmeme özgürlüğüne sahip olmalıdır.
 5. Her taraf diğer tarafla iletişim kurabilmelidir.
 6. Her taraf karşı tarafa kendi değerli şeyini teslim etmelidir.
- Pazarlama, mallar, hizmetler ve fikirlerle ilgilidir.
- Pazarlama sadece bir malın reklâm ı veya satış faaliyeti olmayıp, daha üretim öncesinde ürünün fikir olarak planlanıp geliştirilmesinden başlayarak, fiyatlandırılması, tutundurulması ve dağıtımıyla ilgilidir.
- Pazarlama bir işletme faaliyetleri grubu olarak, çok dinamik yapıda, sürekli ve sık sık değişebilen bir ortamda yürütülür. Pazarlama bölümü, bir işletmenin en dışa dönük faaliyetlerini üstlenir. Bu yüzden de çeşitli yasalardan, yönetmeliklerden, hissedarlardan, değişen ekonomik koşullardan, teknolojik gelişmelerden en çok etkilenen bölümdür.

c. Halkla İlişkiler ve Pazarlama

Halkla ilişkilere özdeş bir yöntem izleyen pazarlama, tüketicileri firmanın ürün ve hizmetlerine alıştırmak üzere, beklentileri daha iyi tanıma olanağı veren teknikleri kullanır. Kullanılan yöntemlerdeki benzerlik (araştırma, bilgi toplama, planlama, vb.), halkla ilişkiler alanına doğru yönelen

bazı pazarlama uzmanlarını toplumsal pazarlama diye bir kavram ortaya atmaya bile itmiştir.

Büyük işletmelerin örgüt yapısında ayrı olarak yer alan pazarlama birimleri, şirketin amacı doğrultusunda hedef pazarlar oluşturmak için yapılan inceleme, planlama, uygulama ve denetim etkinliklerini sürdürür. Hedef pazarın gelişen ya da değişen istemlerine göre ürün veya hizmet sağlayıp fiyat belirler, dağıtım ve satış yöntemlerini uygular. Yani pazarlama çalışması ürün ya da hizmetin sistematik biçimde alışverişini gerçekleştirmeyi amaçlar. Oysa halkla ilişkilerde bir ürün ya da hizmetin yeni bir pazar yaratmak üzere sunulması söz konusu değildir.

Son yıllarda pazarlama ve halkla ilişkilerin ayrışmasından çok birbiriyle katışarak yapıldıkları göze çarpmaktadır. Bu durum “pazarlama amaçlı halkla ilişkiler” adıyla anılmaya başlayan halkla ilişkilerin yeni bir uygulama alanını ortaya çıkarmıştır. Pazarlama, temel işlevi bakımından araştırma yapar, bir talep yakalar, tüketici beklentilerini pazarlama hamuru içinde biçimlendirir ve ürün/hizmet üretimini gerçekleştirecek üretim-satış etkinliklerini tanımlar. Pazarlama iletişimi de bu tanımdan hareket ederek tüketici ile iletişim kurar. “Bu ürünü al, senin gereksinimlerini bu ürün karşılıyor” mesajını tüketiciye iletir. Bu iletişim sürecini yaşatırken tüketicinin neden o ürünü alması gerektiğini masaya yatırır. O ürüne/hizmete bir algılama süreci yaşatır. Tüketicinin bu algılamayı kendi yaşam biçimi ile özdeşleştirmesini bekler. Kısaca, ortada bir “öykü” vardır. Ve bu öykünün tarafları vardır: “Ürünü/Hizmeti üretenler ile bunları alanlar.” Ortada bir öykü varsa, halkla ilişkilerin de bu öyküyle alıp verebileceği bir ortam vardır.

Çağdaş pazarlama iletişimi “entegre iletişim” yaklaşımı ile bu ilişkiyi tanımlamaktadır. Reklâm, halkla ilişkiler, doğrudan pazarlama etkinlikleri, promosyonel etkinlikler ve benzeri iletişim tekniklerinin bir bütünün halkaları biçiminde yaşama uyarlanabileceği savunulur. Artık pek çok işletme bu yüzden halkla ilişkiler birimlerinin etkinliklerini pazarlama bakışı ile

yönetmesini istemekte, bazı işletmeler ise, kurumsal tanıtım ve ürün tanıtımı ile kimliği desteklemek için “Marketing PR” olarak adlandırılan özel birimler oluşturmakta veya bu hizmeti veren halkla ilişkiler firmalarından destek almaktadır. Dolayısıyla kurum ve ürün tanıtımında halkla ilişkiler ve pazarlama artık iç içe geçmiş niteliğiyle, birbiriyle sıkı ilişki halinde olan çok yakın komşu görünümü taşımaktadır.

Halkla ilişkilere yakın bir diğer kavram da promosyondur. Promosyon, belirli bir ürünün satışını kolaylaştırmak amacıyla yapılan çeşitli teşvik ve özendirme çabalarıdır. Bir ürün ya da hizmetin albenili satışa sunumu (görsel yanı ağır basan ambalajların ya da fuar mankenlerinin satış teşviki) ya da bir armağan eşliğinde ürünün satışa sunumu (gazete promosyonu ya da promosyon olarak bardak veren ton balığı konservesi) promosyondur. Promosyon kavramının halkla ilişkilerden en önemli farklılığı, ürünün ya da hizmetin satışına doğrudan katkı sağlamasıdır.¹⁶

5. Lobicilik

a. Tanımı

Lobicilik kamu yönetiminde yasa yapıcı ya da karar verici konumda olan kişileri bilgilendirme ve etkileme çabaları olarak tanımlanabilir. İngilizce “lobby” kelimesinin dilimize uyarlanmış biçimi olan lobi, bir yapının kapısından içeri girildiğinde görülen ilk boşluk ya da otel, tiyatro vb. yerlerde girişe yakın geniş yer anlamlarına gelir. Kelimenin mecaz anlamı ise; bazı ortak çıkarları olan grupların temsilcilerinden oluşan topluluk şeklindedir. Lobicilik kelimesinin kaynağı ABD’de kongre binasının hemen karşısında bulunan, politikacı ve bürokratların sık sık uğradıkları Washington’daki bir otelin lobisine dayanmaktadır.

¹⁶ M.E.B. Halkla İlişkiler ve Organizasyon Alanı Halkla İlişkiler Kampanyaları Modülü, Ankara, 2008,s.23

b. Özellikleri

Lobicilik tüm siyasal sistemler içinde bir şekilde geçerlidir, ancak ABD’de özel bir önem taşır. ABD’de doğan ve gelişen bu faaliyet, kamu görevlilerine meclis koridorlarında ulaşmanın dışında, otellerde, evlerinde mektup, telefon vb. kanallarla ulaşılması çabalarını da içermektedir. Amerikan senatörleri lobiler olmadan hükümetin çalışamayacağını açıkça ifade ederler ve onların Kongre’ye sağladıkları enformasyon akışının demokratik sistemlerinin önemli bir kısmını oluşturduğunu düşünürler¹⁷.

Meslek sendikaları çevreci dernekler, tüketici grupları vs. lobicilerden yararlanır. Amerika’da bir kongre üyesine kırkın üzerinde lobici düşmektedir. Brüksel’deki Avrupa Komisyonu koridorlarındaki lobici sayısıysa beş yüzü çoktan aşmış durumdadır.

Lobicilik faaliyetlerinin çeşitli suiistimallere neden olması, İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra lobiciliğin en yoğun uygulamalarına tanık olunan ABD’de çeşitli sınırlamalara gerek duyulmuştur. Böylece lobiciler, meclis üyeleri ile olan ilişkileri hakkında bilgi vermek ve harcamaları hakkında kayıt tutmak zorunda kalmışlardır. ABD’de Washington ve eyalet başkentlerinin meclislerinde ismi kayıtlı lobiciler dışında kalanların lobi faaliyetleri yapmalarına izin verilmez. ABD’li senatör James A. McClure “İnanıyorum ki lobiciler sistem içinde yayarlı bir role sahiptir. Eğer gerçek bilgi ve geniş bakış açısı istiyorsanız konuyu savunan ve karşısında olan lobicilerden bilgi alın. Böylece kısa zamanda konuyu öğrenirsiniz. Lobiciler size iki bakış açısı ile en iyi tartışmayı sunarlar.” diyerek lobiciliğin önemini vurgular.

Lobicilikte kullanılan yöntemlerin başında ikna, inandırma ve tanıtma teknikleri uygulayarak, karar verme mekanizmaları üzerinde baskı oluşturmayı, bir başka deyişle çıkar grupları tarafından yönetimlerin kararlarını etkileme vardır.

¹⁷ cygm.meb.gov.tr/.../halkla_iliskilerin_iliskili_oldugu_alanlar.pdf

Lobiciliğin Kullandığı Etkileme Yöntemleri Şunlardır:

- Meclis üyelerini etkilemek için, sık sık onlarla birlikte olup, bilgilendirici konuşmalar yapmak.
- Gerçekleri açığa çıkarıcı basın duyuruları yayımlamak.
- Temsilcilerin radyo ve televizyon programlarına çıkmaları ve görüşlerini açıklamaları için ülke çapında medya turları düzenlemek.
- Hükümet liderine ve diğer siyasi yöneticilere ayda veya iki ayda bir kez faaliyet raporu niteliğinde kapsamlı bilgi ve haber içeren verileri göndermek.
- Tanıtım kampanyaları düzenlemek.
- Çok geniş kapsamlı reklâm kampanyaları yürütmek.

Görüşülecek meclis üyeleri ve yardımcılarının uzmanlık alanlarının ve ne tür bilgilere gereksinim duyduklarını bilinmesi gerekir. Ayrıca kişisel özelliklerinin tanınması da kurulacak iletişimin etkinliğini arttıracaktır.

c. Lobicilerin Nitelikleri

Çoğu zaman karar organlarında etkili olan kişilerin uzmanlık gerektiren pek çok durumda yeterli bilgi donanımına sahip olmamaları, dışarıdan gelen bilgilerin etkisinde kalmaları sonucunu doğururken lobicilerin işini de kolaylaştırır.

Günümüzde lobicilik görevini yerine getirebilmek için yasa koyucu ya da karar mekanizmalarıyla sadece kişisel tanışıklık yetmemektedir. Günümüz lobicisinden sakın, konuşkan, iyi eğitim almış, istatistik ve araştırma raporlarıyla donanmış olması beklenmektedir.

Lobici tüm hükümet düzeylerindeki kanun yapılma sürecini iyi bilmelidir. Karar organlarında görevli kişileri şahsen tanımalıdır. Lobiciler

özellikle zor ve karmaşık konuları anlaşılabilir bir biçimde açıklayabilme yeteneğine sahip olmalıdır. Ayrıca iyi bir bilgi toplayıcı olmalıdırlar.

d. Ülkemizde Lobicilik

Ülkemizde lobicilik faaliyetleri ifadesinin karşılığı olarak baskı grupları ifadesi kullanılmaktadır. Ülkemizde lobicilik ya da benzer çalışmaların yasal bir dayanağı yoktur. Baskı grupları olarak sivil toplum örgütleri sayılabilir. Konfederasyonlar; odalar ve iş adamları dernekleri ile çeşitli medya kuruluşları ülkemizdeki baskı grupları arasında sayılabilir.

e. Halkla İlişkiler ve Lobicilik İlişkisi

Kamuoyunu etkilemek amacıyla modern iletişimin tüm tekniklerinin kullanıldığı bir alan olan lobi faaliyetlerinden geniş çaplı halkla ilişkiler kampanyalarında da yararlanılmaktadır. Lobicilik kamu kesimi üzerinde yasama ve karar alma mekanizmalarını etkileme amacı güder. Bu yönüyle kamuoyu oluşturma açısından bir halkla ilişkiler faaliyeti gibi görünebilir. Ancak halkla ilişkilerden ayrılan yönü, lobiciliğin çoğu kez bir siyasi amacı bulunması ve bu doğrultuda bir etkileme aracı olarak kullanılmasıdır. Oysa halkla ilişkilerde daha çok ülkenin değil, kurumların sosyal ve ekonomik çıkarları gözetilir.

Lobi faaliyetlerini yürüten grupların hepsi de kamu yararına çalıştığını söyler. Bu durum kamu yararı kavramının kişiden kişiye değiştiğinin bir göstergesidir. Karar mekanizmasının verdiği kararın hangi grup başarılı lobicilik faaliyeti yürüttüyse onun istediği yönde olacağı düşüncesi lobicilik faaliyetinin hem önemine hem de sakıncalarına dikkat çekmektedir. Lobicilik karar mekanizmalarını bilgilendirme yöntemidir. Halkla ilişkilerin temel düşüncesinden ayrılırsa, nüfuzun kötüye kullanılması ya da bir tür rüşvet sonucu doğurabilecektir. Zira kişisel çıkarlar için yasa koyucuya yapılacak baskı ahlaki sayılamaz.

Halkla ilişkiler açısından doğrudan yasa koyucuları etkilemeye yönelik faaliyetlerin daha fazla uzmanlık gerektiren biçimi olan lobicilik bazı halkla ilişkiler uygulayıcıları tarafından hükümeti bireysel çıkarlar için yönlendirme anlamını içeren, hoşla gitmeyen bir sözcük olarak anılır. Halkla ilişkiler ve lobicilik bağlantısı incelendiğinde her iki alanın da zaman zaman ortak iletişim araçlarını kullandığı görülür. Hedef kitlesini aydınlatmak isteyen bir halkla ilişkiler uzmanı gerekli olduğunda buna uygun yazılar ve grafikler hazırlar. Lobici de etkilemek istediği kişilere yönelik olarak aynı yöntemi kullanabilir. Hem halkla ilişkiler, hem de lobicilik planlı birer çalışmadır. Halkla ilişkiler de lobicilik de ayrıntılı bir araştırma ve konu hakkında geniş bilgi sahibi olmayı gerektirir. Hem halkla ilişkiler çalışması, hem de lobicilik faaliyeti aynı anda yapılabilir. Örneğin bir iş adamları derneği politikacıları davet ederek bir toplantı düzenlediğinde;

- Onları kendi lehine etkilemeye çalışır ve o an kendilerine gerekli bir düzenleme için çeşitli veriler sunabilir
- Bu toplantıyı basına yansıtarak yazılı ve görsel basında yer alabilir.

Halkla ilişkilerde nasıl yaratıcılıkla daha pek çok aktivite düzenlemek mümkünse aynı şey lobicilik için de geçerlidir.

f. Halkla İlişkilerin Çeşitleri

Günümüzde halkla ilişkiler sadece kamuoyu ve kuruluş arasında iletişim kurmak, kuruluşu kamuoyuna tanıtmak, benimsetmek, kuruluş imajı oluşturmak değildir. Halkla ilişkiler pazarlama çalışmalarının önemli bir unsuru haline gelmiştir¹⁸. Ürünün ve markanın önem kazanması, tüketicinin etkinliğinin artması ve iletişimin pazarlama düşünceleri içerisindeki değerinin ortaya çıkması halkla ilişkilerin değişime uğrayarak pazarlama içinde etkin bir rol almasına neden olmuştur. Bu gelişmelerle beraber halkla ilişkiler kavramı,

¹⁸ www.egitimilamlari.com/default.asp?pg=makale_detay&kid.

kurum ile kamuoyu arasındaki iletişimi sağlayan **Kurumsal Halkla İlişkiler (CPR)** ve kurumun pazarlama çalışmalarına destek olan **Pazarlama Yönlü Halkla İlişkiler (MPR)** olmak üzere iki parçaya ayrılmıştır.

(1) Kurumsal Halkla İlişkiler (CPR)

Kurumsal halkla ilişkiler, kurum ya da kuruluşun muhatap olduğu ve olacağı bütün hedef kitleler ile ilişkileri düzenleyerek, bu kitlelerin kuruma karşı olan bilgisizliklerini, bilgiye, ilgisizliklerini ilgiye ve de sempatilerini kurumsal kimliğe dönüştürme çabalarının bütünüdür.

Kurumsal halkla ilişkiler, hedef kitleleriyle iletişim kurarken çift yönlü bir iletişim sürecini kullanmaktadır. Bu çift yönlü iletişimi gerçekleştirmek için iletişim ve medya kanallarını kullanmaktadır. Kurumsal halkla ilişkiler genel olarak kamuoyu oluşturma tekniklerinden yararlanmaktadır.

Kurumsal halkla ilişkiler genel olarak şu işlevleri yerine getirmektedir.

- Öneri ve danışmanlık
- Kurumsal yayınlar
- Kurum hakkında yayın
- Toplumla ilişkiler
- Kurumsal imaja yönelik reklam / mesaj
- Kamuoyu yaratma – etkileme
- Sosyal içerikli programlar

Kurumsal halkla ilişkilerin yerine getirdiği faaliyetlere baktığımızda kurumsal halkla ilişkilerin klasik anlamdaki halkla ilişkilerin görevini yerine getirdiğini söyleyebiliriz.

(2) Pazarlama Yönlü Halkla İlişkiler (MPR)

Günümüzde pek çok işletme halkla ilişkiler departmanlarının faaliyetlerini pazarlama bakışıyla yönetmelerini istemekte, kurumsal tanıtım ve ürün tanıtımı ile imajı desteklemek için marketing PR olarak adlandırılan özel birimler oluşturmakta ve bu hizmeti veren iletişim firmalarından destek almaktadır. Pazarlama yöneticilerinin yaptırdığı bir araştırma sonucuna göre, işletmelerin 3/4'ü pazarlama amaçlı halkla ilişkilerden yararlanmakta ve bu uygulama ise marka farkındalığı oluşturmakta hayli etkili olmaktadır. Pazarlama yönlü halkla ilişkiler; satışı ve müşteri memnuniyetini teşvik eden, şirketleri ve ürünleri tüketicilerin istekleri, ihtiyaçları, çıkarları ve özel ilgi alanları ile özleştiren, inanılır, güvenilir, bilgi ve etkileşim iletişimini kullanan toplam bir planlama, yürütme ve değerlendirme programı sürecidir.

Bir başka ifadeyle MPR, işletmenin satışını artırmak amacıyla pazarlama stratejileri doğrultusunda pazarlama faaliyetlerini destekleyen halkla ilişkiler uygulamalarıdır.¹⁹

Genel olarak MPR, kuruma yönelik olan CPR'ın aksine ürüne yönelik faaliyetleri içermektedir. MPR daha çok pazarlamaya yakındır. Proaktif ve Reaktif olmak üzere iki ayaktan oluşan MPR genel olarak şu faaliyetlerde bulunmaktadır.

- Yeni ürünlerin tanıtımına yardımcı olmak.
- Var olan ürünlerin tanıtımını yapmak ve canlandırmak.
- İşletmeyi konusunda uzman ve lider olarak konumlandırmak.
- Tüketicilerin ürüne olan ilgisini pekiştirmek güvenlerini kazanmak.
- Ürüne destek veren güçlü kurum imajını yaratmak. (Bu amaçla CPR faaliyetlerin desteklemek)
- Olası krizlere karşı hazırlıklı olmak ya da kriz döneminin olumsuz etkilerini en aza indirmek

¹⁹ www.kurumsalhaberler.com/images/ekler/474/provokator_kitap.doc

- Yeni pazarlar oluşturmak, ikincil pazarlara ulaşmak veya zayıf olan pazarları desteklemek.

Pazarlama amacına hizmet eden halkla ilişkiler araç ve yöntemlerinden başlıcaları ise şunlardır: Ürün tanıtımı, sergi ve fuarlar, kurum sözcüleri ve etkinlikler, ürün yerleştirme, sponsorluk.

MPR, *pro-aktif halkla ilişkiler* ve *reaktif halkla ilişkiler* olmak üzere iki grupta incelenmektedir.

1. Pro-aktif Halkla İlişkiler: İşletmenin çevresindeki insanlarda oluşacak imajın tesadüflere bırakılmaması, bilinçli biçimde oluşturulması halkla ilişkilerin en önemli görevlerinden biridir. Bunu gerçekleştirebilmek için öncelikle bir halkla ilişkiler departmanının kurulması, daha sonra stratejinin belirlenmesi gerekir. Ancak bu noktada halkla ilişkiler departmanının yaklaşımı da etkin bir rol üstlenmektedir. Halkla ilişkiler departmanı, olası gelişmeler üzerine yapılan bir strateji oluşturabileceği gibi, gelişmeler karşısında tedbirler alabilir. Yani halkla ilişkiler departmanı fırsat yaratmaya yönelik bir strateji (proaktif) veya tepkisel (reaktif) bir yol izleyebilir. Bir kuruluşun sorun çözmekten çok fırsat yaratmaya yönelik olan çabaları proaktif halkla ilişkiler, karşı karşıya kaldığı olumsuzluklardan başarıyla kurtulabilmeye yönelik halkla ilişkiler çabaları ise reaktif halkla ilişkiler olarak tanımlanmaktadır. Proaktif halkla ilişkiler, problem çözmekten öte fırsat kollayıcıdır. İşletmenin ürün ve hizmetini tanıtmak, ek bir görüntü, haber değeri, meşruiyet ve güvenilirlik kazandırmak için diğer pazarlama iletişimi araçlarıyla bütünleşik bir şekilde kullanılır.

Proaktif halkla ilişkilerin en önemli rolü ürün tanıtımları (lansmanı) ve var olan ürün yelpazesinde meydana gelen değişikliklerinde oynamaktadır. Proaktif halkla ilişkiler diğer pazarlama iletişimi unsurlarını bütünleştirerek ürün / hizmet lansmanına bir haber özelliği ve değeri katmaktadır. Genel olarak pazarlama ile iletişimin birlikteliğini içermektedir.

2. Reaktif Halkla İlişkiler: Herhangi bir kurum ya da kuruluşun karşı karşıya kaldığı negatif durumları başarıyla atlatabilmesine yönelik giriştiği halkla ilişkiler çabalarıdır. Reaktif halkla ilişkiler, dış etkenlere bir cevap tavrıdır. Dış güçlerin ve rakiplerin ortaya çıkardığı durumlardan, tüketici davranışlarındaki değişimlerden, devlet politikalarında meydana gelen değişimlerden ve diğer dış etkenlerin sonuçları bağlamında gerçekleşmektedir. Reaktif halkla ilişkiler firma için olumsuz sonuçlar doğuran değişikliklerle uğraşır. Reaktif halkla ilişkiler, şirketin imajını ortaya koymak, güçlendirmek dolayısıyla gelirin artırmak amacıyla olan proaktif halkla ilişkilerin aksine işletmenin zedelenen itibarını onarmak, pazar kaybını önlemek ve düşen satışları tekrar kazanmak amaçındadır. Reaktif halkla ilişkiler, genel olarak kriz zamanlarında yapılan halkla ilişkiler faaliyetlerini içermektedir.

G. SİYASET BİLİMİ VE SİYASİ PARTİLER

1. Siyaset ve Politika

Demokrasi ile yönetilen ülkelerde halkın örgütlenmesi, kendi aralarında bir araya gelerek baskı gücü oluşturmaları ve ortak çıkarları rahatça elde etmesi çok kolay olmaktadır.

Bir ülkede siyasal partiler sisteminin ve partilerin yapısının o ülkedeki siyasal rejimini değerlendirilmesinin en sağlam araçları olduğu görüşü siyaset bilimciler arasında yaygındır. Demokratik bir toplumda fertler kendini ve benzerlerini, çoğunluğa karşı savunmak ve grubuna mensup üyelerin çıkarlarını desteklemek amacıyla bir araya gelirler. İşte bunlar demokratik kuruluşlardır. Demokratik kuruluşlar içinde de en etkin ve etkili kurum şüphesiz siyasi partilerdir. Politikaya ister “iktidar ilişkileri” açısından, ister “karar alma süreci” açısından bakalım, bu iki ana yaklaşımın odak noktasında siyasi partilerin yer aldığını görürüz. Modern anlamda siyasal partilerin politika sahnesine çıkışları oldukça yenidir. Bununla beraber, bu kuruluşlar

çok hızlı bir gelişme ile hemen hemen bütün ülkelerde siyasal hayatın temel unsurları ve başlıca dinamik güçler haline gelmişlerdir. Siyasal sistemin niteliği ve karakteri ne olursa olsun - demokratik, otoriter veya totaliter- çağdaş toplumların hepsinde partiler birinci derecede önemli rol oynarlar. Günümüzde partisiz rejimlere ancak bazı geleneksel (siyasal modernleşme dışında kalmış) toplumlarda rastlamak mümkündür. Bu bakımdan siyasal partilere her türlü değer yargının ötesinde, modern devletin salt olguları olarak kabul etmek gerekir²⁰.

Siyasi partiler “Bir program etrafında toplanmış, siyasal iktidarı elde etmek ya da paylaşmak amacını güden, sürekli bir örgüte sahip kuruluşlar” şeklinde tanımlanmaktadır²¹.

Siyasal bilim, devletin ve siyasal sürecin, olan ve olması gereken bakımından incelenmesiyle meşgul olur. Bu itibarla hem pozitif hem de normatif yönler bulunan bir disiplindir. Siyaset ise birbirlerine karşılıklı bağlarla bağlı bulunan insanların, birlikte yaşama amacıyla bulundukları topluma, gruba kendilerini uydurma çabaları ve faaliyetlerdir²².

“Siyaset” Arapça kökenli bir sözcük olup, at eğitimi anlamına gelmektedir. Bunun yanında aynı kavrama karşılık Batı'dan alınan “politika” sözcüğü Yunan kökenli bir sözcüktür. “Siyaset” sözcüğünün günümüzdeki anlamıyla siyaseti ülke, devlet, insan yönetimi biçiminde tanımlamak olanaklıdır. Siyaset bilimini bir bilim olarak ta, siyasal otorite ile ilgili kurumların ve bu kurumların oluşmasında ve işleminde rol oynayan davranışların bilimi olarak tanımlanır²³.

Bu tür tanımlar, bir yandan bilimin günümüzde ilgilendirdiği konuların tümünü kapsarken, öte yandan da oldukça belirgin bir sınır getirmektedir.

²⁰ Münici Kapani, **Politika Bilimine Giriş**, 5. Baskı, Bilgi Yay., İstanbul, s.159.

²¹ Kapani, **a.g.e.**, s.160.

²² A. Taner Kışlalı, **Siyaset Bilim**, s.3-4.

²³ Kışlalı, **a.g.e.**, s.17-18.

Siyaset biliminin konusu üzerinde bilim adamlarının tam bir görüş birliğinin varlığından söz etmek oldukça zordur. Bazılarına göre “devlet” le sınırlıdır. Ama çoğunluk, daha geniş bir kavram olan “iktidar” dan hareket ederler. Münci KAPANI, Politika Bilimine Giriş adlı eserinde LA PALOMBARA ve WEINER’in siyasi partiler hakkındaki şu görüşü veriyor ve çok partili sisteme dâhil olan ülkelerde bu amaçların geçerli olduğunu savunuyor.

2. Siyaset Biliminin Doğuşu ve Gelişimi

Siyasal konulara eğilmiş ve bu alanda önemini günümüze kadar koruyan yapıtlar vermiş olan düşünörlere Eski Yunan'dan başlayarak rastlanır. Ama yakın zamanlara gelinceye kadar, siyaset konusuna ilişkin yapıtlar felsefi olmaktan öteye geçememiştir.

Siyaset biliminin gelişimi anlatılırken siyasal düşünce tarihi içindeki yeriyle birlikte bu konuyu açıklamaya çalışmak ayırt edilemez bir gerçektir. Siyasal düşünce alanında felsefeden bilime doğru yönelişin Aristoteles (M.Ö. 384-322) ile başladığını söyleyebiliriz. Aristoteles’in, çağındaki Yunan kentlerinin anayasasını ve siyasal sistemlerini karşılaştırmalı olarak incelemesiyle ortaya çıkan “Politika” adlı kitap, siyaset biliminin belki en eski kurucu kaynağını oluşturmaktadır.²⁴

Aristoteles’ten uzun zaman sonra siyaset biliminin ikinci öncüsü görünümüyle ortaya çıkan kişi, Tunuslu bir İslam düşünöru olan İbni Haldun’dur. (1332-1406) İbni Haldun devlet ve iktidar kavramlarını bilimsel bir yaklaşımla incelemiştir. Oysa aynı çağda yaşayan Batılı Hristiyan düşünörleri, olaya dinsel bir açıdan bakmışlardır.

Siyaset bilimini doğuşunda rol oynayan üçüncü bir isim olarak da bir İtalyan düşünöru olan Machiavelli’yi görmekteyiz. (1469-1527) Amaca ulaşan her aracın meşru olduğunu söylemiştir. Aristoteles’in Politika’sı gibi,

²⁴ Şerif,Mardin **Siyasal ve Sosyal Bilimler** İletişim Yayınları,İst. 1989 11.cilt, s.149

Machiavelli'nin Prens'i siyaset biliminin temel kaynakları arasına girmiştir. Machiavelli bu eserinde devletlerin ya Cumhuriyetle ya da Prenslikler biçiminde yönetildiklerini söyler ve Prens adlı eserinin konusunun da prenslikleri incelemek olduğunu belirtir²⁵. 19. yüzyılla beraber, artık genel olarak toplumsal ve özel olarak da siyasal düşüncenin bilimselleşmeye başladığı görülmüştür. Teknolojik atılımlar ve sanayileşme süreci, batılı toplumların yapısında hızlı değişimler yaratmıştır. Kentler hızla kalabalıklaşmış, sanayi emekçilerinden oluşan yeni bir sınıf siyaset sahnesine girmeye başlamıştır. Siyaset bilimi de bu hızlı yapı değişikliklerinin getirdiği sayıca ve önemce büyük sorunlara çözüm aranırken, bir kargaşa gibi görünen toplumsal olayların nedenleri ve aralarındaki bağlantılar araştırılırken doğmuştur.

Sosyolojinin kurucusu sayılan Auguste Comte(1798-1853), aynı zamanda siyaset biliminin de doğasına katkı yapan önemli isimler arasında yer alır. Sosyoloji zamanla sosyal bilimler arasında kendine yer etmesiyle sosyolojiden hareketle yeni bilim dalları oluşmuştur. Buradan hareketle toplum bilimleri içinde bir dal oluşturan siyaset bilimi de belirli bir uzmanlaşma süreci içine girerek “siyasal bilimlere” dönüşmüştür.²⁶

Siyaset bilimine katkı yapan kişilerden bir diğeri de Alexis De Tocqueville'dir. (1805-1859) Onun Amerika'da Demokrasi isimli yapıtı tam anlamıyla bilimsel sayılabilecek ilk ve önemli bir çalışmadır. Kitap, özellikle toplumsal ekonomik gelişmenin siyasal sistem üzerindeki etkisini ortaya koymak bakımından önem taşımakta ve birçok açıdan güncelliğini sürdürmektedir²⁷.

²⁵ Yalçın AKDOĞAN, Siyaset ve Toplum, Pendik Bld. Yay. İst. 1995 , s.103.

²⁶ . www.wikipedia.org

²⁷ Daver, **Siyaset Bilimi**, 1968, s.22-23

3. Siyaset Biliminin Amacı

Bir görüşe ve anlayışa göre, Politika, toplumda yaşayan insanlar arasında bir çatışma, bir mücadele ve kavgadır. İnsanlar yaradılışları, sosyal ve ekonomik durumları bakımından değişik çıkarlara sahiptirler. Aralarındaki düşünce, çıkar ve psikolojik eğilim farklılıklarından doğan çatışma, politikanın temelini oluşturur. Çatışmanın hedef ise iktidarın ele geçirilmesidir. Toplumdaki çeşitli gruplar siyasal iktidarı elde etmek ve onu kullanmak suretiyle kendi görüşlerini ve çıkarlarını gerçekleştirmek amacını güderler.

Diğer bir görüşe göre politikanın amacı, her şeyden önce toplumdaki bütünlüğü sağlamak, özel çıkarlara karşı koyarak genel yararı ve insanların ortak iyiliğini gerçekleştirmektir.

1- Her şeyden önce politika zaman ve mekân bakımından evrensellik ve süreklilik niteliklerine sahiptir. İnsanlar arasında düşünce ve çıkar ayrılıkları var olduğu sürece, bu ayrılıkların doğurduğu bir çatışma da var olacaktır ve dolayısıyla politika da var olacaktır.

2- Politikanın özü, toplumdaki değerlerin dağılışı ile ilgili görüş ve çıkar çatışması, bir iktidar mücadelesidir. Fakat bu çatışma ve mücadelenin asgari bir anlaşma temeli üzerinde cereyan etmesi gerekir. Bu asgari anlaşma temel toplumsal barış ve düzendir.

3- Politika sadece bir çatışma değil aynı zamanda bir uzlaşmadır. Genellikle siyasal kararlar, çeşitli yönlerden gelen etkileme çabalarının karşılıklı olarak birbirini değerlendirmeler sonucunda az çok bir uzlaşma olarak ortaya çıkarlar. Bu bakımdan politikayı Belli bir toplumda çatışma halinde olan çıkarların uzlaştırılması faaliyeti” olarak tanımlayanlar olmuştur. (Bernard Crcks)

4- Politikanın her türlü değer yargısından uzak, çıplak bir kuvvet ve çıkar çatışmasından baret olarak düşünülmesi tartışma götürür bir görüştür. Politika, insanların yaşayışları yakından ilgilendiren ve etkileyen bir faaliyettir.

İnsanlar hiç bir zaman politikayı salt bir iktidar kavgasından ibaret görmemişler ve otoritenin meşruluğu, en iyi yönetim şeklinin hangisi olduğu ya da olabileceği sorununu araştırmaktan geri kalamamışlardır.

Geleneksel anlamda politika bilim, yakın zamanlara gelinceye kadar daha çok siyaset felsefesi ile anayasa hukuku çerçevesi içinde gelişmiştir. Öte yandan gene on dokuzuncu yüz yıl içinde başlamak üzere, diğer sosyal bilimlerin de gitgide politika konusu ile ilgilenişine işaret etmek gerekir.

Politikanın bilimsel bir inceleme konusu olma yolundaki bu dağınık gelişme ikinci dünya savaşı ertesine kadar sürmüştür. İkinci dünya savaşından sonra bu alanda birdenbire radikal gelişmeler olmuştur.

Yakın zamana kadar genellikle pratik bir sanat olarak kabul edilen politikanın bilimsel bir inceleme konusu ve yeni bir sosyal bilim dalı halinde ortaya çıkışı, özellikle son çeyrek yüzyıl içinde bu alandaki önemli değişimler ve gelişmelerle ilgilidir. Bu gelişmeler:

- a-** İnceleme konusu ve içeriği bakımından,
- b-** Araştırma metotları bakımından olmak üzere başlıca iki alanda kendini gösterir. Aslında konu ve metot bakımlarından gelişmeler arasında yakın bir ilişki vardır ve bunlar birbiri ile bağlantılıdır. Öte yandan bu gelişmelerin henüz sistematik bir bütün meydana getirmediğine ve politika biliminin ve alanının ve niteliği üzerinde değişik görüşlere ve tartışmalara yol açtığını belirtmek gerekir.

4. Siyaset Bilimi Ve İletişim

Siyasal iletişim kavramı konuyu birçok yönden ve birçok noktadan ilgilendirmektedir. Bu kavramın tanımı ile başlamak gerekir. Siyasal İletişim; belli ideolojik amaçlarını, toplumda belli gruplara, kitlelere, ülkelere ya da bloklara kabul ettirmek ve gerektiğinde eyleme dönüştürmek, uygulamaya koymak üzere siyasal aktörler tarafından çeşitli iletişim türü ve tekniklerinin kullanılması ile yapılan iletişim olarak tanımlanır²⁸. Bu tanım konuyu açıklamakta yeterli olabilmekte ancak siyasal iletişim olgusu dönemsel ve ortamlara göre değişiklik arz etmesi nedeniyle bu tanımın da net olması zorlaşmaktadır. İletişim teknolojisindeki hızlı gelişmelerin de katkısı ile yeni iletişim yöntem ve teknikleri ortaya çıkmış, kimileri daha popüler olurken, kimi yöntem ve teknikler ise giderek önemini ve işlevini yitirmiştir. Ancak günümüzde giderek önem kazanan siyasal iletişim, siyaset bilimi ile iletişim alanlarının kesiştiği ortak noktada bulunmaktadır. 2000’li yıllarda iletişim teknolojisindeki gelişim siyasal iletişim alanını da etkilemiştir²⁹.

İletişim biliminin siyaset bilimi ve sosyoloji ile birçok yönden iç içe olduğu görülmektedir. Siyasal iletişimin siyaset ile ilişkisi doğrudandır. Siyasetin doğrudan topluma ya da belirli hedef kitleye ulaşmasında iletişimin kaynağı siyasetin kendisidir. Hem siyaset olgusu ve süreci, siyasal iletişimin de olgu ve sürecini oluşturur. Diğer bir yönüyle siyaset biliminin konuları ile siyasal iletişimin konuları ve işleyişi birbirin tamamlar niteliktedir.

Buna ek olarak siyasal iletişimin sosyoloji ile de ilişkisi açıkça görülmektedir. Çünkü siyasal iletişim sosyolojinin alanı olan toplum içerisinde olur, gelişir ve sona erer. Siyasal iletişimde bulunan taraflar, aktörler de sosyolojinin uğraş alanı olan toplumların bir birimidir.

²⁸ Prof. Dr. Aysel Aziz, **Siyasal İletişim**, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2003, s.3.

²⁹ www.kurumsalhaberler.com/images/ekler/474/provokator_kitap.doc

Siyasal iletişim ile propaganda arasında da sıkı ilişki vardır. Hatta zaman zaman siyasal iletişimin propaganda olarak tanımlandığı da görülür. Propaganda, sözcük olarak mesajların otoriter bir üslup ile tek taraflı ve yoğun olarak hedef kitleye aktarılması olarak tanımlanabilir. Propaganda kavramında, verilerin mesajların tartışılması, yorumlanması değil, olduğu gibi, verildiği biçim ve içerikte kabul edilmesi, onaylanması ve buna bağlı olarak da tutum ve davranış değişikliği beklenir. Burada iletişimden çok, tek taraflı mesaj gönderilmesi yani iletim söz konusudur.

Propagandada kullanılan yöntem ve teknikler siyasal iletişimde de kullanılır, ancak burada söylemde farklılık vardır. Propagandada kullanılan, kitleyi hazır duruma getirme, çoğunluktan söz etme, geniş kitlelere ulaşma gibi özellikler siyasal iletişimde de kullanılır. Genel olarak alındığında propaganda, siyasal iletişimin söylemi ve sonuçları açısından farklılık gösterir. Ancak siyasal iletişimin, özellikle otoriter yönetim biçimlerinde, zaman zaman siyasal propagandaya dönüşmesi de söz konusudur.

5. Siyasal İletişim Aktörü ve Sivil Toplum Örgütü Olarak Siyasi Partiler

Siyasi partiler demokratik sistemlerin en önemli kurumudur. Bu nedenle de Anayasalarla koruma ve güvence altına alınır. Bizim mevcut anayasamızda ilgili maddelerle açıklaması yapılarak koruma altına alınmış ve kriterleri de Siyasi Partiler Kanunu ile belirlenmiştir. 1982 Anayasasının 66, 67,68 ve 69. Maddeleri seçme- seçilme ve siyasi partilerin yapılanması ve temel esaslarını belirlemiştir. Bu maddelere dayanılarak da 1982 yılında çıkarılan 2820 sayılı Siyasi Partiler Kanunu ülkemizde siyasi partileri kapsayan temel hukuki dayanaklardır.

Siyasi Parti, Halkın desteğini elde etmek şartıyla siyasi iktidarı elde etmek veya paylaşmak amacını güden sürekli bir örgüte sahip siyasi kuruluşlardır. Bunun yanında siyasi partilerin temel amacının; Anayasanın 7. Maddesinde içeriği verilen Yasama Yetkisini elinde bulunduran Türkiye

Büyük Millet Meclisinde bulunmak, hatta Yasama ve Yürütme yetkisini eline geçirmeyi hedeflemek şeklinde de açıklanabilmektedir.

Siyasal iletişimin en geçerli olduğu, en çok kullandığı yerler ve aktörler, siyasal partilerdir. Siyasi partiler, siyasal bir amaçla, halkı yönetmek üzere ortaya çıkan örgütlü gruplardır. Dolayısıyla siyasi partilerin yaptıkları tüm faaliyetlerde, kurdukları tüm ilişkilerde siyasal bir çıkar aranır. Bundan ötürü siyasi partilerin yapacakları her türlü iletişim siyasal iletişim tanımı içerisinde yer alır. Siyasi partilerin halka yönelik olarak yaptıkları her türlü faaliyet siyasal iletişim içeriklidir. Seçim sırasında yapılan iletişim ise siyasal niteliği itibarıyla en üst noktaya çıkar. Diğer bir deyişle siyasal partilerin her türlü faaliyetinin bir siyasal iletişim boyutu vardır.

Demokratik ülkelerde yerel yönetimler demokrasinin olmazsa olmaz kurumlarıdır. Bunlar halkın belli bölgeler içerisinde kendi kendini yönetmesi için seçimle işbaşına getirdiği yerel yöneticilerdir. Kimi kez ülkenin yönetim yapısına bağlı olarak, merkezi devletlerin kontrolünün daha az hissedildiği, demokrasinin ya da diğer bir deyişle halkın kendi kendini yönetmesindeki özgürlük derecesine bağlı olarak yerel yönetimler farklılık gösterir. Genelde belediyeler olarak anılmakla birlikte ülkemizde il genel meclisleri, muhtarlıklar yerel yönetim kurumlarıdır.

Siyasal partinin tanımlanmasında şu dört kritere yer verilmektedir³⁰:

- a. Parti yöneticilerinin ömürleriyle sınırlı olmayan devamlı bir örgüt,
- b. Örgütün merkezle düzenli ilişkiler içinde yerel düzeyde faaliyet göstermesi,
- c. Ülkesel ve yerel düzeyde tek başına veya başkalarıyla ortaklaşa olarak karar alma, iktidarını ele geçirme ve elde tutma yolunda bilinçli çaba,

³⁰Kapanı, a.g.e., s.161.

- d. Seçmenler arasında taraftar kazanma veya başka herhangi bir şekilde halkın desteğini sağlama çabası.

Yerel yönetimler, genelde siyasal partilerle doğrudan bağlıdırlar. Bu bakımdan, yerel yöneticilerin seçilmesinde bağlı olduğu siyasal partinin rolü büyüktür. Seçim kampanyaları, çoğunlukla bağlı olduğu siyasal parti tarafından yürütülür.

a. Siyasi Partilerin Ortaya Çıkışı

Siyasi partiler 19. yüzyılda batılı toplumlarda yer alan bazı önemli sosyo- politik gelişmeler sonucunda ortaya çıkmıştır. Bu gelişmeler, demokratik ideolojinin yaygınlaşması ve buna paralel olarak da parlamentoların yetkilerinin ve oy hakkının genişletilmesi şeklinde kendini göstermiştir.

Sanayileşme, kentleşme ve haberleşmenin yaygınlaşması, okur-yazarlığın artması, kültürün laikleşmesi, kişi başına düşen milli gelirin artması gibi değişimleri kapsayan modernleşme, sosyal grupların siyasal planda örgütlenerek iktidara ağırlıklarını koyma çabalarına yönelmesine yol açar. Bir başka deyişle modernleşme, siyasal katılmayı, siyasal katılma da siyasal örgütlenmeyi geliştirmiştir.

Osmanlı İmparatorluğundaki hürriyetçilik akımı dört önemli eylemle gelişimini sürdürmüştür. Bunlar, 1839 Tanzimat Fermanı, 1856 Islahat Fermanı, 1876 I. Meşrutiyet Anayasası ve 1908 II. Meşrutiyet Hareketidir³¹. Osmanlıdaki bu gelişmeler de dünyadaki siyasi gelişmelerin bir sonucu olarak ortaya çıktığını kabul etmeliyiz.

1815- 1871 yılları arasında Avrupa gelişmelerine hâkim olan faktörler, Fransız ihtilalinin doğurduğu fikir akımlarıdır. Bunlar da Liberalizm,

³¹ Fahri Armaoğlu, **20. Yy. Siyasi Tarihi**, İş Bankası Yayınları, Ankara, 1985, s.55.

Nasyonalizm ve Sosyalizm'dir³². Bu üç akım siyasi alanda önemli bir yer tuttuğu için tanımlarını da vermek gerekir:

Liberalizm: Büyük Larousise Ansiklopedisinde, "Devletin bireysel özgürlükler karşısındaki yetkilerini sınırlamayı öngören siyasal öğretisi" şeklinde tanımlanmakta³³.

Nasyonalizm: Diğer adıyla milliyetçilik, kendilerini birleştiren dil ve kültür bağlarından ötürü ulusal bir topluluk oluşturmaları gerektiğinin bilincine varan ve bağımsız bir devlet kurmak isteyen kimselerin yarattığı siyasal hareket³⁴.

Sosyalizm: Bu konuda Prof. Dr. Ali Çubuk, sosyalizmi şu dört madde ile tanımlıyor:

- a- Toplumcu çıkarlar, ferdi çıkarlardan önemli olduğu için onlara öncelik verilmiştir.
- b- Miras hakkı kaldırılıp özel mülkiyetin yerini toplum mülkiyeti anlayışı almalıdır.
- c- Sömürücü olan ferdi teşebbüs yerini devlet teşebbüsüne bırakmalıdır.
- d- Toplum işçi sınıfının çıkarına yeniden düzenlenmelidir³⁵.

Bu açıklamalardan sonra dünyadaki bloklaşmalar ve bunların etkisiyle gelişen siyasal birlikler dünyayı genellikle Kapitalist- Sosyalist şeklinde ayırmıştır. Ancak bu ayırım 1990'lı yıllardan sonra kapitalizm lehine bozulmuştur. Kapitalist ülkelerde çok partili sistemler uygulanırken, sosyalist ülkelerde tek partili sistemler uygulanmıştır.

³² Armaoğlu, a.g.e., s.5.

³³ Büyük Larousise, Liberalizm Maddesi, Cilt 15, s.7465.

³⁴ A.g.ans., Milliyetçilik Maddesi, Cilt 16, s.8155.

³⁵ Ali Çubuk, Sosyal Politika ve Sosyal Güvenlik, Gazi Üniv. Yay., Ankara, 1986, s.33.

b. Türkiye’de Siyasi Partiler

Bu çalışmanın temel konusu Türkiye’deki siyasi partileri incelemek olmadığı için, bu konuda bazı kronolojik bilgilerle yetinilecektir. Nedeni ise, örnek alınan Ümraniye siyasi partilerin ilçe örgütlerinin ilçe bazındaki çalışmalarıdır. Aynı zamanda siyasi partilerin ilçe örgütleri toplumla doğrudan temas kurabilen kuruluşlar olması nedeniyle halkla ilişkiler açısından önemli bir yere sahiptir. Modern siyaset anlayışında kişilerin siyasi süreç partinin en alt birimi olan ilçe örgütüyle başlamasıdır. Ancak ülkemizdeki siyasal yapılanmada partinin merkez teşkilatının ve parti genel başkanının çok güçlü olması bu sürecin tersinden çalışmasına neden olmaktadır. Örneğin il veya ilçe başkanlıklarının genel merkez tarafından belirlenmesi, Milletvekili veya yerel yöneticisi adaylarının genel merkez tarafından belirlenmesi hatta Genel Başkan tarafından belirlenmesi. İnsanlar bu yapılanmayı bildiklerinden siyaset yapmanın parti genel merkeziyle başlayacağını kabul etmektedirler. Bu anlayış da insanların yerel anlamda siyasete soğuk bakmalarına neden olmaktadır.

Osmanlı İmparatorluğunda hürriyetçilik akımı 1839 tarihinde Tanzimat Fermanıyla başlamış ve Avrupa’ da gelişen hürriyetçilik akımının etkisiyle Cumhuriyetin kurulmasına neden olmuştur. Bu siyasi gelişmeler, beraberinde kurumlarını da birer birer getirmiştir.

Osmanlı imparatorluğunda siyasi alandaki siyasi gelişme 1889 tarihinde kurulan İttihat ve Terakki Cemiyeti ile başlar³⁶. Askeri Tıbbiye’de kurulan bu cemiyete, okulun müdürü Marko Paşa öncülük etmiştir. Jön Türkler olarak da bilinen bu kişiler 1908 yılındaki II. Meşrutiyetin ilan edilmesine önyak olanların da başında gelirler.

³⁶ Şerif Mardin, **Türkiye’de Toplum ve Siyaset**, İletişim Yay. İstanbul, 1990, s.189.

Diğer parti çalışmaları ise şöyledir³⁷:

- 10 Ocak 1918 Hürriyet ve İtilaf Fırkası'nın çalışmalara başlaması,
- 5 Şubat 1918 Sulh ve Selamet'i Osmaniye Fırkası'nın kurulması,
- 4 Mayıs 1919 Milli Ahrar Fırkası'nın kurulması,
- 22 Eylül 1919 Türkiye İşçi ve Çiftçi sosyalist Fırkası'nın kurulması,
- 9 Aralık 1919 Milli Türk Fırkası'nın kurulması,
- 6 Temmuz 1920 Mutedil Hürriyet ve İtilaf Fırkası'nın kurulması,
- 14 Temmuz 1920 Türkiye Komünist Partisi'nin (Gizli) kurulması,
- 11 Ağustos 1920 Amele Fırkası'nın kurulması,
- 18 Ekim 1920 Türkiye Komünist Fırkası'nın Ankara' da resmen kurulması,
- 3 Kasım 1920 Türkiye Zürra Fırkası'nın kurulması,
- 7 Aralık 1920 Türkiye Halk İştirakiyun Fırkası'nın kurulması,
- 11 Ekim 1920 İşçi Sosyalist Fırkası'nın kurulması,
- 12 Haziran 1922 Müstakil Sosyalist Fırkası'nın kurulması,
- 11 Eylül 1923 Halk Fırkası'nın kurulması,
- 17 Kasım 1924 Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nın kurulması.

c. Türk Siyasi Hayatında Çok Partili Dönem

Çok partili sistem demokrasiye inanan ve bunu kurumlarına da yansıtan ülkeler için vazgeçilmez bir yöntemdir. Ancak bunun da alt yapısı demokrasiyi benimsemek ve özümsemekten geçmektedir. Bu siyasi yapılanma zamanla ülkenin içerisinde bulunduğu şartlar doğrultusunda düzenlenmiş ve Cumhuriyet rejiminin benimsetilmesi için siyasi yapılanma tek parti şeklinde oluşmuştur. Bu yapılanma 1946 yılına kadar devam etmiş ve bu yıllarda gerek iç gerekse dünyadaki siyasal gelişmeler Türkiye Cumhuriyetinin çok partili hayata geçmeye mecbur etmiştir. Aynı zamanda

³⁷ Nurettin Güz, **Türkiye’de Basın İktidar İlişkileri**, Gazi Üniversitesi Yay. Ankara, 1991, s.261-279.

Türkiye yüzünü doğuya değil batıya çevirdiği için batı yönetim sistemler çok partili sistem olduğundan ülkemizde de çok partili hayat başlamıştır. Bu dönemde kurulan Demokrat Parti 1950 seçmenlerinde halkın büyük teveccühünü kazanmış ve tek başına iktidar olmuştur. 1950- 60 yılları arasında bu partinin icraatları halk tarafından övgüyle karşılanırsa da ülkenin diğer güçleri rahatız olmaya başlamış, 1960 askeri ihtilaliyle Demokrat Parti kapatılmış ve partinin önde gelenleri, bu demokratik gelişmenin ödülünü canlarıyla ödemişlerdir.

d. 1960 Askeri Darbe Sonrası Türk Siyasi Hayatı

1960 Askeri darbesi halkın demokrasiye bakışını bir hayli değiştirmiş ve yapılan ilk seçimlerde yine DP'nin devamı olan partiyi iktidar yapmıştır. Bu dönemde parti yöneticileri, daha önceki sıkıntılar nedeniyle ve askeri vesayetin de etkisiyle çok da demokratik davranmamış yine de kurumların işlerliğini ve düzenli çalışmasını sağlamışlardır. Ancak darbe heveslileri her dönem olmuşlar, bunların bazıları ordu içinde de tasvip edilmediği için başarısız olmuş, ama 1970 muhtırası amacına ulaşmıştır.

1970 muhtırası sonrası demokrasi büyük yara alsa da tamamen ortadan kalkmamış, yoluna devam etmiştir. 1961 Anayasasının verdiği demokratik haklar gereği ülkede kurumlar nefes almış ancak 70'li yılların sonuna doğru kitlesel eylemler beraberinde gelen kaos, kargaşa ve terör eylemleri Askeri müdahaleye zemin hazırlamıştır. Nitekim 12 Eylül 1980 tarihinde ordu yine yönetime el koymuş ve ilk iş olarak da mevcut siyasi partileri yasaklamıştır. Bununla da kalmayıp yürürlükteki Anayasayı da rafa kaldırmıştır. 1982 yılında yeni bir anayasa hazırlanmış, referanduma sunulmuş ve büyük çoğunlukla (% 92 gibi bir oranla) kabul edilmiştir. Aynı zamanda yeni partiler kurulmaya başlanmış, eski siyasilere yasak getirilmiştir. Yeni kurulanlar da darbe yapanların onayını almak koşuluyla hayat bulabilmişlerdir.

1983 yılında yapılan Milletvekilliği Genel Seçimlerine üç siyasi parti girmiş, birinciliği sağ ve muhafazakâr olduğunu açıkça ilan eden parti kazanırken kendini solda siyaset yapacağını beyan eden parti ikinci; darbe yapanların doğrudan veya dolaylı olarak desteklediği parti ise ancak üçüncü olabilmıştır. Konumuz dışı olmasına karşın 1983- 1992 yılları arasında Türk siyasi hayatında önemli yeri olan Turgut ÖZAL, ülkenin demokratikleşme konusunda birçok adım atmış (örneğin TCK'nin 141- 142 ve 163. Maddelerini yürürlükten kaldırmıştır.) halk da uzun süre kendisini ve partisini ülke yönetiminde tutmuştur.

1990'lı yıllar Türk siyasi hayatı için pek de parlak geçtiği söylenemez. İlk beş yıl kazasız atlatılsa da ikinci beş yıllar ne yazık ki yine bazı güçler, bu kez birçok kuruluşu da yanına alarak Post modern dedikleri sivil darbe girişiminde bulunmuşlar ve başarılı da olmuşlardır. Seçimle gelen hükümet tehdit ve entrikayla iktidardan uzaklaştırılmış ve yerine darbe özlemcilerinin ideallerini gerçekleştirecek bir yönetim sergileyen koalisyon hükümeti oluşturulmuştur. Hatta bu dönemde öyle ilginç yapılanmalar oluşturulmuş ki sadece 63 milletvekili bulunan bir parti (diğer partilerin dışarıdan desteği ile) 550 milletvekili bir parlamentoda hükümet olmayı başarabilmiştir. Bu, dönemin siyasi yapılanmasını en iyi anlatan bir örnek olarak sanırım yeterli olacaktır. Konumuzla pek ilgisi yok ama siyaseti ve kuvvetler erkini elinde tutmak isteyen güçlerin yaptıkları hukuksuzluklar, gladyo türü yapılanmalar ve bunların icraatları, en önemlisi de ülkenin temel ekonomik yapısını tümünden sarsacak 2001 krizinin asıl gerekçesi olan kamu yolsuzlukların bu dönemde yapılmasıdır. Birileri bu dönemde bir yandan post modern darbeye doğrudan veya ellerindeki medya vb. araçlarla destek verirken diğer yandan devletin parasını hortumladıkları bugün ortaya çıkıyor.

2000'li yıllar da siyasi entrikaların devam ettiği bu nedenle perde arkasında darbe hazırlıklarının yapıldığı, hatta bu amaçla birçok eylemin de (Danıştay saldırısı, Başbakan Bülent ECEVİT'in hastalanması, Cumhuriyet Mitingleri vb) gerçekleştiği gün yüzüne çıkmıştır. Hemen belirtelim ki Türk

halkı artık darbe heveslilerine pek de eskisi gibi arka çıkmıyor tam aksine bu tür görüş sahiplerini siyasette ve sosyal hayatta silebiliyor.

İşin bir başka yönü de; Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığının Ak Partinin temelli kapatılması için Anayasa Mahkemesine dava açmasıdır. Bu dava iç siyaseti önemli oranda etkilemiş ve yargı gücünü iktidar üzerinde göstermeye çalışmıştır. Neticede parti kapatılmadı ama siyaseti bir yönüyle hizaya sokmuştur. Bu inkâr edilemez. Yargı ile sonuç alınamayınca bu kez de 27 Nisan 2007’de Ordu iktidara muhtıra vermiş ancak bu kez hemen ardından yapılan Milletvekiliği genel seçimlerinde bu muhtıranın Ak Partinin oy hanesine artı olarak yansıdığı daha sonra Muhtırayı veren kurum tarafından da açıklanmıştır.

Bu tezi hazırlarken Ergenekon Yapılanması adı ile bilinen ve Darbe soruşturmasını yürüten Özel Yetkili Savcılar yeni darbe planlarına ulaşmaya devam ettikleri basına yansıyan bilgilerle ortaya çıkmıştır. Mart 2009 tarihinde Deniz Kuvvetleri Komutanlığına bağlı birimlerce hazırlandığı iddia edilen “KAFES” eylem planı ortaya çıkmıştır. Eğer bu plan gerçekten hazırlanmış ise “ ki bu konuda tutuklamalar başladı” askeri birimler hala Türk siyasi hayatını yönlendirme ve iktidarı güdümünde götürme hayali su yüzüne çıkmış demektir. Vahim iddiaları içeren belgelerde yer alan bazı uygulamaların da ne yazık ki bazıları uygulanmaya da konduğu görülmektedir.

II. BÖLÜM

ŞEHİR VE MAHALLİ İDARELER

A. ŞEHİR

1. Şehir Kavramına Genel Bakış

Şehir kavramı kaynaklarda, kullanıldığı yerlere göre çok farklı anlamlar ifade etmiştir. Ancak ağırlıklı olarak Sosyolojik, Ekonomik ve Demografik açılardan ele alındığı görülmektedir. Bu kavram hemen her dilde ve kültürde ağırlıklı olarak yer almakta ve gerçekten de içi tam doldurulmuştur.

İlk şehirleşme akımlarının Antik Yunan ve Roma’da ortaya çıktığı kabul edilmektedir. M.Ö. 5. ve 6. Yüzyılda 400- 500 bine ulaşan şehirlerin varlığı tespit edilmiştir. Mesela M.Ö. 6. Yüzyılda Babil 350 Bin, M.Ö. 5. Yüzyılda ise Syracuse 400 Bin nüfuslu şehirler haline gelmiştir³⁸.

Türkçede şehir kavramı başlı başına bir anlam ifade etmektedir. İçi de gerçekten doldurulmuştur sözcüğü ile uygarlık sözcüğü arasında köken ilişkisi görülmektedir. Yine Türkçedeki “Uygar” sözcüğü yerleşik bir toplum hayatı süren Uygurlardan türetilmiştir. Arapçada uygar anlamına gelen “Medenî” kelimesi kent anlamındaki “Medine” kelimesinden köken alır. Medeni kelimesi dilimizde de “kentlileşmiş, kırsallıktan kurtulmuş ve uygar” manasında kullanılmaktadır. Benzer şekilde uygarlık karşılığı olarak Fransızca “civilisation” ve İngilizce “civilization” ile İngilizce “city” kelimeleri Latince de yurttaşların oluşturduğu birlik anlamına gelen “civitas” kelimesinden türemiştir. “citizen” yine aynı dilde yurttaş manasında kullanılmaktadır. İngilizce de “polite”, yani “kibar” sözcüğü Yunancada kent karşılığı olan “polis” teriminden türetilmiştir. Kent kelimesi belli bir olgunluk

³⁸ Ruşen Keleş, **Kentleşme ve Konut Politikası**, A.Ü.S.B.F. Yay., Ankara, 1984, s.2.

seviyesini ifade etmektedir. Kalkınmayı, medenileşmeyi ve gelişmişliği yansıtır.

Bir yerleşim biriminin kent niteliğini taşıması için, şu özellikleri taşıması gerektiği söylenebilir³⁹:

- Belli bir nüfus büyüklüğüne ve nüfus yoğunluğuna erişmiş olması,
- Tarımsal üretimden daha ileri bir üretim düzeyi olan sanayi üretimine geçmiş olması ve bununla birlikte hizmet sektörünün gelişmiş olması,
- Yerleşim yerinin fiziksel altyapısının belli bir düzeye ulaşmış olması,
- Geleneksel aile yapısının çözülerek yerini çekirdek aile yapısına bırakmış olması,
- Nüfusun büyük oranda örgütlenmiş, karmaşık iş bölümüne ve yüksek uzmanlaşma düzeyine erişmiş olması,
- Yerel değerlerin yerini, ulusal değerlerin veya evrensel değerlerin almış olması,
- Geleneksel ilişkilerin (cemaat toplum tipinin) çözülüp bireysel ilişkilerin ya da bireysel çıkarların ön plana çıkmış olması,
- Eğitim düzeyinin kırsal kesimdeki eğitim düzeyinden yüksek olması ve çocuk bakım ve eğitiminde aile dışı kurumların gelişmiş olması,
- Sosyal normların yerini, resmi denetleme kurumlarının almış olması,
- Statülerin aileden gelmeyip, bireylerin kendi çabaları ile kazanılmış olmaları,

³⁹ Sema Erder, **75. Yılda Değişen Kent ve Mimarlık**, T. İş Bankası Yay., İstanbul, 1988, s.109.

2. Tanımı

Şehirleşme ile ilgili birçok tanım söz konusu olsa da çok fazla tanım yapılmıştır. Bunlardan bazıları;

- a. Tarım dışı ve tarımsal üretimin denetlendiği, dağıtımın koordine edildiği, ekonomisi bunu destekleyecek şekilde tarım dışı üretime dayalı bulunan, teknolojik değişimin beraberinde getirdiği teşkilatlanma, uzmanlaşma ve iş bölümünün en yüksek düzeye ulaştığı geniş fonksiyonların gerektirdiği nüfus büyüklüğü ve yoğunluğuna varmış, toplumsal heterojenlik ve entegrasyon düzeyi yükselmiş karmaşık ve dinamik bir mekanizmanın sürekli olarak işlediği insan yerleşmesidir⁴⁰.
- b. Kent, insanların bir arada yaşadığı, belli bir nüfusu barındıran, ekonomik hayatta sanayi ve hizmet sektörünün ağırlığı bulunan, yönetsel örgüt birimine sahip yerleşim yerleridir⁴¹.
- c. Çoğunlukla tarım dışı kesimlerde yoğunlaşmış on binin üstünde bir nüfusu bulunan, farklılaşmış ve örgütlü bir fiziksel, toplumsal ve yönetsel bütünlüğe sahip olan yerleşimlerdir⁴².

Sonuç olarak; günümüz insanın bir arada, rahat ve düzenli bir yaşam arzusunu gerçekleştirmek için oluşturduğu toplu yaşam merkezini şehir veya diğer bir kullanımla kent olarak tanımlanabilmektedir.

3. Ülkemizde Şehirleşme

Milattan önceki yıllarda Anadolu'da nüfusu oldukça kalabalık şehirlerin varlığı yapılan araştırmalarla tespit edilmiştir. Yine Osmanlı İmparatorluğu döneminde de birçok yerleşim merkezinin nüfusu kalabalıklaşmıştır. Osmanlı İmparatorluğu, büyük bir başkente sahip ve Anadolu'nun şehirli nüfusunun %

⁴⁰ Asuman Çezik, Kemal Görmez, **Şehir ve İnsan, M.E.B.Yay.** İstanbul, 1991, s.1.

⁴¹ Erol Kaya, <http://www.yerelsiyaset.com>

⁴² <http://www.genbilim.com>

40'ı burada yaşıyor. 17- 18. Yüzyılda Anadolu'da şehirlerde yaşayan nüfusun toplam nüfusa oranı % 8 ila 9 civarında iken, 19. Yüzyılda bu oran % 25'e yükselmiştir. Ama tam anlamıyla şehirleşme ülkemizde 1950'den sonra hız kazanmaya başlamıştır. 10 Binden büyük nüfuslu yerleşim merkezlerine şehir denilirse, Türkiye'nin şehirleşme düzeyinin 1980 yılında % 45,4'e 1985 yılında % 50'ye ulaştığı görülmektedir⁴³.

Bu oran günümüz Türkiye'sinin nihai şehirleşme oranı elbette değildir. 1990'lı yılların ekonomik politikası ve Güneydoğu Anadolu Bölgesindeki terör olayları, kırsal bölgelerde yaşayanları şehirlere; özellikle de batıdaki büyükşehirlere göç etmelerine neden olmuştur.

a. Şehir Ve Nüfus Değişimleri

Türkiye'de kentler arasındaki nüfus akışı ve nüfus değişimleri 1950'li yıllarda başlamış, ancak zirveyi 1980 ila 1995 yılları arasında yapmıştır. Bunu illerin yıllara göre nüfus sayımlarında görebilmekteyiz. Ancak 2009 yılını istatistikleri de aynı şekilde şehirlerarası nüfus akışının devam ettiğini, ancak eski hızının kalmadığını göstermektedir. Hem artık nüfus değişimlerinde gerekçeler de bizim araştırmamıza konu olan gecekondulaşmayı kapsamamaktadır. Nüfus değişimi ve göçle ilgili birkaç tespitte bulunmak gerekirse⁴⁴:

- 1927-1950 döneminde şehirlerde bulunan nüfusun oranı önemli bir değişim göstermemiş, 1950 yılından sonra şehirlerde bulunan nüfusun oranı hızla artmıştır.
- Ülkemizde şehirlerde bulunan nüfus, köylerde bulunan nüfusa göre çok büyük bir hızla artmaktadır. 1990-2000 döneminde şehirlerde bulunan nüfusun yıllık artış hızı binde 26,8 iken köylerde bulunan nüfusun yıllık artış hızı binde 4,2'dir.

⁴³ Görmez, **a.g.e.**, s.4.

⁴⁴ www.tuikapp.tuik.gov.tr

- 1927-2000 dönemi dikkate alındığında, ülkemizde 1985 yılından sonra şehirlerde bulunan nüfusun köylerde bulunan nüfustan daha fazla olduğu bir dönemin başladığı görülmektedir.
- Ülkemizde şehirlerde bulunan nüfusun oranı son on yılda önemli artış göstererek 1990 yılında yüzde 59 iken 2000 yılında yüzde 64,9'a yükselmiştir.
- 1990-2000 döneminde yedi coğrafi bölgenin tamamının nüfusu artmaktadır. Bölgeler arasında en yüksek artış hızı Marmara Bölgesinde, en düşük artış hızı ise Karadeniz Bölgesinde gerçekleşmiştir. 1990-2000 döneminde Marmara Bölgesinin yıllık nüfus artış hızı binde 26,7, Karadeniz Bölgesinin yıllık nüfus artış hızı binde 3,6'dır.
- Ülke genelindeki nüfusun yüzde 26'sının bulunduğu Marmara Bölgesi en fazla nüfusa sahip iken, nüfusun yüzde 9'unun bulunduğu Doğu Anadolu Bölgesi en az nüfusa sahiptir.
- Bölgeler arasında şehir nüfus oranı en fazla olan bölge Marmara Bölgesi iken en az olan bölge Karadeniz Bölgesidir. Marmara Bölgesindeki nüfusun yüzde 79'u, Karadeniz Bölgesindeki nüfusun ise yüzde 49'u şehirlerde bulunmaktadır.
- 81 ilden toplam nüfusu en fazla olan ilk üç il sırasıyla İstanbul, Ankara ve İzmir'dir. Bu illerden İstanbul ilinin toplam nüfusu 10 018 735, Ankara ilinin toplam nüfusu 4 007 860 ve İzmir ilinin toplam nüfusu 3 370 866'dır. Bu illerin il merkezlerinin nüfusu, İstanbul'un 8 803 468, Ankara'nın 3 203 362 ve İzmir'in 2 232 265'dir.
- İstanbul ilindeki nüfus, ülke toplamındaki nüfusun yüzde 15'ini kapsamaktadır. Bir başka ifadeyle, ülkemizdeki her yüz kişiden 15'i İstanbul ilinde bulunmaktadır.
- İstanbul, Ankara ve İzmir illerindeki nüfusun çoğunluğu il merkezinde bulunmaktadır. İstanbul ilindeki nüfusun yüzde 88'i il merkezinde bulunmakta iken bu oran Ankara ilinde yüzde 80, İzmir ilinde ise yüzde 66'dır.

- Nüfus büyüklüğü en az olan ilk üç il Tunceli, Bayburt ve Kilis illeridir. Tunceli ilinin toplam nüfusu 93 584, Bayburt ilinin toplam nüfusu 97 358 ve Kilis ilinin toplam nüfusu 114 724'tür. Bu illerin il merkezlerinin nüfusu sırasıyla Tunceli'nin 25 041, Bayburt'un 32 285 ve Kilis'in 70 670'dir. Tunceli, Bayburt ve Kilis illeri toplam nüfus açısından son on yıl içinde nüfusları azalan iller arasında yer almaktadır.
- Son on yılda 81 ilden 66'sının nüfusu artarken 15'inin nüfusu azalmıştır. Nüfusu azalan iller Artvin, Çorum, Edirne, Kars, Kastamonu, Kırşehir, Sinop, Sivas, Tunceli, Zonguldak, Bayburt, Bartın, Ardahan, Karabük ve Kilis'tir.
- 81 il içinde nüfus artış hızı en yüksek olan ilk üç il sırasıyla Antalya, Şanlıurfa ve İstanbul'dur. 1990-2000 döneminde Antalya'nın yıllık nüfus artış hızı binde 41,8, Şanlıurfa'nın yıllık nüfus artış hızı binde 36,6 ve İstanbul'un yıllık nüfus artış hızı ise binde 33,1 olarak gerçekleşmiştir.
- 81 il içinde nüfus artış hızı en düşük olan ilk üç il sırasıyla Tunceli, Ardahan ve Sinop'tur. 1990-2000 döneminde Tunceli'nin yıllık nüfus artış hızı binde -35,6, Ardahan'ın yıllık nüfus artış hızı binde -20,2 ve Sinop'un yıllık nüfus artış hızı binde -16,2 olarak gerçekleşmiştir.
- İllerin şehir nüfus oranları arasında önemli farklılıklar bulunmaktadır. 81 ilin 55'inde nüfusun çoğunluğu şehirlerde bulunurken, 26 ilde nüfusun çoğunluğu köylerde bulunmaktadır.
- Şehir nüfusu en yüksek olan ilk üç il sırasıyla İstanbul, Ankara ve İzmir'dir. Bu illerin şehirlerinde bulunan nüfusun oranı, İstanbul ilinde yüzde 91, Ankara ilinde yüzde 88, İzmir ilinde ise yüzde 81'dir.
- İstanbul, Ankara ve İzmir illerinde şehirde bulunan nüfusun oranı diğer illerden daha yüksek olmasına rağmen bu illerin köylerindeki nüfusun artış hızları ülke ortalamasından daha yüksektir. 1990-2000 döneminde köylerde bulunan nüfusun yıllık artış hızı İstanbul ilinde binde 81, Ankara ilinde binde 16 iken İzmir ilinde binde 14'tür.

- Köy nüfus oranı en yüksek olan ilk üç il Bartın, Ardahan ve Muş illeridir. Bu illerin köylerinde bulunan nüfus oranı, Bartın ilinde yüzde 74, Ardahan ilinde yüzde 70 ve Muş ilinde yüzde 65'tir.
- Nüfusunun büyük bir kısmı köylerde bulunan Bartın ve Ardahan illerinin köylerdeki nüfusu son on yıl içinde azalmaktadır. Bu illerin köylerindeki nüfusunun yıllık artış hızı Bartın ilinde binde -17, Ardahan ilinde ise binde -32'dir.

Bazı bölgelerimizin 1990 ve 1997 tarihler arasındaki nüfus değişim yukarıdaki tezimiz doğrular niteliktedir. İşte Örnekler.

a) Nüfus Kaybeden Şehirler

NÜFÜS KAYBEDEN ŞEHİRLER

ŞEHİR	1990	1997
BURDUR	254.449	249.600
AMASYA	357.000	343.279
ARTVİN	212.833	182.123
ÇORUM	636.839	539.002
KASTAMONU	423.611	362.000
KIRŞEHİR	256.862	241.562
ERZİNCAN	299.251	278.210
TUNCELİ	133.140	86.048
EDİRNE	404.599	398.978

b) Nüfus Kazanan Şehirler

NÜFUS KAZANAN ŞEHİRLER

ŞEHİR	1990	1997
İSTANBUL	7.309.190	9.159.615
KOCAELİ	936.123	1.175.190
BURSA	1.603.137	1.995.295
İZMİR	2.694.539	3.162.101
ANKARA	3.236.626	3.643.510
KONYA	1.750.303	1.938.000
DİYARBAKIR	1.094.996	1.144.000
SİİRT	133.296	241.734

(Kaynak: Milliyet Gazetesi 27.03.1998 sayılı nüshası)

Burada 1990 ve 1997 yıllarını baz alınmasındaki asıl neden ülkemizin ağırlıklı olarak göç verdiği Güneydoğu Anadolu Bölgesindeki nüfus hareketlenmeleridir. Burada dikkat çeken iki ilin dışarıya yoğun göç verdiği bilinmesine rağmen aynı zaman nüfusunun artmasıdır. Bunun da en önemli nedeni terör ve benzeri nedenlerle kırsal nüfusun zorunlu veya isteyerek şehir merkezlerine yönelmeleridir. Diyarbakır ve Siirt kırsalı aslında büyükşehirlere yoğun göç verirken aynı zamanda kendi şehir merkezlerinin de nüfusu artmıştır. Yaptığımız araştırmalar Karadeniz ve Doğu Anadolu'nun batı şehirlerinde (Erzincan, Sivas gibi) Büyükşehirlere göçler yoğun olarak 1980'li yıllarda olmuştur. Bu bölge insanların en önemli göç gerekçeleri ise işsizlik ve geçim sıkıntısıdır.

Bu veriler ülkemizdeki nüfus artışını ve nüfus dalgalanışını göstermektedir. Nüfusu düşen şehirler doğum oranının düşüklüğünden değil göçten kaynaklandığını belirtmek gerekir. Aslında doğum oranının en yüksek olduğu iller nüfusu azalan illerdir. Burada nüfusu azalan illerin azalma nedenlerini iki grupta izlememizde yarar var. Aynı şekilde nüfusu artan illeri de iki grupta incelenmektedir.

Birinci grupta gerçekten işsizlik, geçim sıkıntısı ve daha iyi bir hayat için büyük şehirler göç ve bunun getirdiği nüfus dalgalanması. Diğer grupta ise terör nedeniyle kırsaldan kente emniyet ve zorlama nedeniyle göçtür. Bu dönemde güneydoğu illerinin genel nüfuslarında önemli düşüşler yaşanırken şehir merkezlerinde nüfusun arttığı istatistiki bir sonuçtur. Örneğin Siirt'in nüfus artışının nedeni buranın iş istihdamının açılmasından değil, kırsaldan şehir merkezine zorunlu göçten kaynaklanmıştır. Keza Diyarbakır da aynı şekildedir. Bu merkezlerde işsizlik oranları çok yüksektir. Yukarıdaki iki tabloyu da bu açıklamalar çerçevesinde incelemekte yarar var.

1950'den sonra başlayan köyden kente göç, her geçen gün hızını artırarak, günümüze kadar devam etmiştir. Bu artışın, şehirlerimizde artan refah (kentsel cazibe) ve iletişim- ulaşım teknolojilerinin gelişmesine paralel olarak geliştiği görülmektedir. Ne yazık ki, aradan geçen 50 yıllık zaman içinde, bu göçler istihdam imkânlarıyla dengeli bir yapıya kavuşturulamamıştır. Özellikle Ankara, İstanbul, İzmir, Bursa gibi büyük şehirlerimizde yoğunlaşan bu nüfus, eğitimsiz ve herhangi bir konuda uzmanlaşması bulunmayan "Vasıfsız İşgücü" dür. Kontrolsüz, adeta bir baskın halinde gelen bu nüfus büyük şehirlerimizde:

a) Herhangi bir teknik ve sosyal altyapısı bulunmayan, plansız, programsız ve sağlıklı gecekondü bölgelerini ortaya çıkarmıştır. Özellikle birinci kuşak aşamasında, asgari insan ihtiyaçlarını karşılamaktan uzak olan bu sağlıklı yerleşmeler, çözümü hemen hemen imkânsız hale gelen, mekân problemlerinin de kaynağı durumundadır.

b) Belirli bir iş imkânının hazırlanmasına bağlı olamadan şehre gelen bu iş gücü, kendi işini kurmak zorunda kalmış ve büyük kentlerimizde kendine has kuralları ile yeni bir iş kolunu ortaya çıkarmış veya güçlendirmiştir.

c) Herhangi bir yeri seçme kriterine bağlı kalmadan, sadece “ başını sokacak bir dam bulmak” anlayışıyla, dogmatik olarak yerleşen bu geniş kitleler, yaşadıkları dar çevrede değil, şehrin bütününde iletişim- ulaşım sorunlarının önemli sebeplerinden biri haline gelmiştir.

d) Yaşadıkları köy hayatının alışkanlıklarını da beraberinde taşıyan bu insanlar, kentliliğin gerektirdiği asgari davranış biçimlerini geliştiremedikleri gibi, kent hayatının zorlamaları ile köylü geleneklerini de bütün halinde koruyamamışlardır. Böylece ortaya ne köylü ne de şehirli olamayan (arabesk) bir toplum ile beraber, bu davranış kalıplarına uygun olarak gelişen kentsel çevre çıkmıştır. Güçlü iletişim teknolojileri ile de çeşitli uç noktalardan bilgilendirilen bu kesim aile yapısından ciddi bunalımlara ve kararsızlıklara maruz kalmıştır. Üç büyük şehrimizde büyük çapta yaşanan ve her geçen gün orta büyüklükteki şehirlerimizde de artma sürecinde olan bu gelişmeler, oran itibariyle arttıkça, ülke gündemine, şehirleşme- konut-aile ilişkileri daha büyük boyutlarda ve çözümü zor bir problem olarak gelecektir.

e) Son dönemlerde kırsal alandan şehirlere göç belki eskisi kadar hızlı değildir. Ancak yine de göç olayı düşük ölçekte ve farklı amaçlarla da olsa devam etmektedir. Gerek özel gerekse kamu yatırımlarının büyükşehirler yapılması göçün devamını sağlamaktadır.

Kırsal kesimden büyükşehirler göçün getirdiği olumsuz sonuçlar ortadadır. Bunu önlemek elbet devletimizin temel politikası olmalıdır. Çünkü ortaya çıkan sonuçlar hem sosyal hem de ekonomik olarak ülkemizin temel yapısını etkilemektedir. Ama artık bir şekilde bu gidişe bir dur demek gerekiyor. Kırsal kesimin de işgücünün durmadan büyükşehirler taşınması o bölgelerin iyice geri kalmasına neden oluyor. Bugün göçü durdurmak devlet politikası halini almıştır. Bu konuda aslında yasal boşluklar doldurulmaya çalışılmış, büyük çoğunluğunda da sonuçlar alınmıştır. Aynı şekilde özel sektörden beklenen yatırım ve teşvikler pek de hedefine ulaşamamıştır. Bunu bölgeye yapılan yatırımlardan görüyoruz. Devlet bu bölge yatırımcılarına çok

ucuz kredi veriyor. Bölge insanı ise aldığı krediyi bir yolunu bularak batıda kullanıyor. Bu da iş gücü ve istihdamın sadece devlet eliyle gelmesini zorunlu kılıyor. Bilimsel veriler ve bu alanda kafa yoran herkes şu konuda mutabık ki özel sektör bölgeye istihdama dâhil olmadıkça bölgede kalkınmanın çok zor olacak ve bu gerçekleşmedikçe de büyükşehirlere göç devam edecektir.

Özellikle Güneydoğu Anadolu Bölgesinde terör nedeniyle göç 2009 itibariyle durduğunu şimdilik söyleyebiliriz. Hatta bu konuda tersine göç ve yasaklı bölgelere devlet tarafından izin verilmesi az da olsa başarılı olmuştur

Mevcut hükümetin “Demokratik Açılım” başlığıyla yürüttüğü girişimin de yöre insanının başka bölgelere taşınmasını durdurabilirse, buna ek olarak da büyükşehir ve şehir merkezlerine taşınanları da tekrar o topraklara çekebilirse hem ülke ekonomisi hem de kaynakların etkin dağılımı bakımında özenli bir işlevi yerine getirmiş olacaktır.

b. Şehir Merkezleri Ve Konut Üretimi

Günümüz şehirlerinde, konut üretiminin başlıca yönetimi ve kaynakları şu başlıklarda toplanmaktadır⁴⁵:

1. Ferdi üretim- plansız üretim (Gecekondu veya eşdeğer yapılar)
2. Yap-satıcı üretim biçimi
3. Birlikler ve kooperatifler ile üretim
4. Devlet eli (kamu kuruluşları) ile üretim.

B. GECEKONDU

Ülkemizde gecekondulaşma gerçek anlamda 1950’li yıllarda başlar. Dönemin merkezi ve yerel yönetimleri bu akını teşvik etmese de bir yönüyle

⁴⁵ Ahmet Akan, “Günümüzde Şehir-Aile-Konut İlişkileri: Aile Yıllığı” 1990. s.206.

olaya çanak tutmuşlar, önlem almaları ise belirli bir süre sonra imkânsız hale gelmiştir.

“İstanbul’da Gecekondu” üzerine ilk araştırmayı 1960’lı yılların başında Charles Hart tarafından yapılmıştır. Art’a göre Türkiye gecekonduları İngiltere ve Hindistan Kelkûta gibi büyük kentlerdeki durum arasında bir orta yolu teşkil etmektedir. Çünkü dünyanın diğer yerlerinde de buna benzer evler vardır ve gecekondu tiplerindeki evlere çeşitli isimler verilmiştir. Ancak İstanbul gecekonduları üzerinde en etkin ve en detaylı araştırmaya sahip TÜRKOĞAN, ülkemiz gecekondualarını Batılı ve Asyatik gecekondularından ayıran iki özellik vardır.

- a-** Toplum yapımıza özgü tarihsel gelişim çizgisinin oluşturduğu kırsal alanlarda yaşayan Reaya kitlelerinin büyük kentlerin çeperlerine yığılmalarına neden olduğu için kendine özgü kültürel özellikleri yansıtmakta
- b-** Standart kültürle birleşmekte zorlanan göç dalgalarının sonuçlandığı yapılaşma biçimleridir.

Yine TÜRKOĞAN’ göre Osmanlı bürokrasisi devşirme Aristokrasiden oluştuğu için halk köyde kalmış ve her yönden geri kalmıştır.

Türkiye’nin ikinci dünya savaşından sonra hızla sanayileşmesi ve bu sanayileşmenin İstanbul ve çevresinde gelişmesi bu bölgenin göç alan bölge olmasını sağlamıştır. Çünkü sanayi sermaye, hammadde, kalifiye eleman yanında çok sayıda vasıfsız işçiye de ihtiyaç duymuştur. Bu ihtiyacı Anadolu’dan gelerek gecekondularından yaşayan köylüler karşılar. Bunlar artık güçlerine ihtiyaç duyulmayan tarım alanlarından çekilip emeklerine ihtiyacı olan modern fabrikalarda çalışmak suretiyle Türkiye’nin sosyal ve ekonomik gelişmesine mütevazı bir şekilde katılmaktadır.

Ülkemizde gecekondulaşma 1960'lı yıllarda başlamıştır. Özellikle 1950'lerden itibaren devreye giren yoğun tarımsal makineleşme süreci kırsal alanlardaki yoğun işgücüne sahip (gündelikçi, maraba, karakullukçu) insanların büyük kentlere yığılmasına neden olmuştur.

Gecekondulaşma süreci kaynağını kırsal yörelerden alan ve büyük kentlerin belirli yerlerine yerleşen marjinal alanlar olarak tanımlanır.

Nüfusun kente kaymasını Devlet Planlama Teşkilatının tespitiyle “ Tarıma yeni teknolojinin girişi entansif tarımı, toprak yetersizliği ve mirasla parçalanması, hızlı nüfus artışı, kentlerin iş yönünden çekiciliği, iletişim ve ulaşımdaki gelişmeler” 1960- 90 yılları arasında köylü nüfusun yaklaşık % 35,5'lik bir oranı köye çekmiştir.

1997 yılında Büyükşehir belediyesi İmar Müdürlüğü İstanbul'daki gecekondulu alanlarının toplam yerleşti alanlarının % 55'ine yakın bölümünü oluşturduğunu açıklamıştır. Bu dönemde İstanbul'da 2 milyon binanın 800 bini ruhsatlı diğeri ise ruhsatsız olduğundan gecekondulu statüsündedir. Bu oran 2004 yılına kadar eski hızla olmasa da artmaya devam etmiş, özellikle de şehir merkezinin mücavir olan olarak adlandırılan Sultanbeyli, Ümraniye, Tuzla, Gaziosmanpaşa gibi ilçeler en fazla gecekondulaşmaya maruz kalmış bölgeler olmuştur. Aynı şekilde bu tarihe kadar resmi kaynaklara göre yılda 500 bin göç almış; Ağustos 1999 depremiyle bu oran bir anda düşmüştür.

Bu tarihten itibaren gerek resmi makamlar gerekse halk plansız ve sağlam olmayan yapıların doğal afetler karşısında vahim sonuçlarla karşılaştığını görmüşler ve acil tedbirlerin alınmasının kaçınılmaz olduğunu görmüşlerdir. Bu konuda aslında reform niteliğinde yasalar hazırlanmıştır. Bunda İstanbul Eski Büyükşehir Belediye Başkanının Başbakan olmasının da etkisi büyük olmuştur. Çünkü gecekondulaşma daha çok İstanbul, Ankara ve Erzurum gibi büyükşehirlerin sorunu olmuştur.

1. Tanımı

1996 yılında kabul edilen gecekondu yasasına göre, gecekondu “ İmar ve yapı yasalarına aykırı olarak başkalarına ait arsa ya da araziler üzerinde ve sahibinin rızası alınmayarak yapılmış binalar” olarak tanımlanmıştır. Bu hukuki tanımdan yola çıkarak Orhan TÜRKOĞAN yerleşim birimi olarak gecekonduyu “ Kırdan kente göç eden aileleri barındıran ve çoğu briket, tuğla gibi araçlarla yapılmış konutlarda bir yerleşim ve yaşam biçimi” olarak tanımlamaktadır.

Gecekondu terimi Avrupa’da “**SLUM**” şeklinde görülmüştür. *Slum*, gelişmiş ülkelerin büyük kentlerinde yer alan, gelir düzeyi düşük veya tüketim harcamalarının sınırlı olduğu bakımsız, düşük standartlı konut yığınlarıdır. Değişik bir yaklaşımlar Slum; kötü meskenlerden kurulmuş, bir sokağı veya caddeyi, ya da sokaklardan meydana gelmiş bir saha veya bölgeyi belirler. Slumların bir benzeri de Ghetto’lardır.

Ghetto, gelişmiş sanayi toplumlarının kentsel alanlarında yer alırlar. Burada yaşayan insanlar düşük gelir grubuna sahip, sosyal ve mesleki dikey hareketlilik göstermeyen ve bu beklentiyi yitirmiş toplumsal gruplardır. Şunu rahatlıkla söyleyebiliriz ki ülkemiz gecekondulaşmasında ghetto olayına pek de rastlanmaz. Çünkü gelişmekte olan ülkelerin kentlerinde görülen gecekondular kent yaşamıyla bütünleşme, kentlileşme ve sosyal, mesleki hareketlilik eğilimindedirler.

Bir takım kişilerin genellikle kendilerinin olmayan toprakları üzerinde, kısa zamanda, izinsiz, imar mevzuatına aykırı ve sağlık koşullarından uzak olarak yaptığı meskendir veya kendi toprakları üzerine yapılan benzer özellikler gösteren barınaklardır⁴⁶.

⁴⁶ İbrahim Yasa, Kemal Görmez, **Şehir ve İnsan**, M.E.B. Yay. İstanbul, 1991, s.166.

Bu tanım gecekonduyun sadece fiziki yanını anlatmaktadır. Günümüzde gecekondur kelimesinin akla getirdiği sadece fiziki yapılar değil, aynı zamanda kültürel ve sosyal yönüdür. Gecekondur kültürü köy ve şehir kültüründen farklı özellikler arz eder. Şehre göçle birlikte ailede büyük değişiklikler gözlenmiştir. Ailedeki değişmeler de nüfus yapısındaki değişiklikler önemli bir etkidir. Uzmanlar, köyden şehre göç eden nüfusun çoğunun genç olduğunu belirtiyorlar. Bu göç edenlerin içerisinde erkek ve öğrenim görmüş olanların oranları bir hayli fazladır.

Ülkemizde nüfusu 10 binden yukarı olan yerleşmelerde 7 milyon civarında konut bulunmaktadır. Bunların 1,5 milyon civarında bir kısmı gecekondur diye tanımlanan yapılardır. Bu gün Ankara, İstanbul, İzmir, Adana gibi büyük kentlerimiz geniş gecekondur alanlarına sahiptir. Gecekonduların çoğunun ise konut standartlarına uymadığı bilinmektedir. Hal böyle olunca bu mekânlarda yaşayan bireylerin de konuta ihtiyacı olduğundan bahsetmek gerekir.

Türkiye'nin konut politikasını belirleyen temel yasal düzenlemeler Anayasa ve 2985 sayılı Toplu Konut Kanunu'dur. 1982 Anayasasının 57. maddesinde, "Devlet şehirlerin özelliklerini ve çevre şartlarını gözeterek bir planlama çerçevesinde, konut ihtiyacını karşılayacak şekilde tedbirler alır. Ayrıca toplu konut teşebbüslerini destekler." denilmektedir.

Türkiye'de gecekondularda yaşayan ailelerin zor şartlarda ve dar mekânlarda, geniş aile biçiminde yaşadıkları gerçeği sadece Ankara, İstanbul, İzmir'de değil başka şehirlerde de görülmektedir. Yapılan araştırmalar konut büyüklüklerinin Bursa gecekondularında 35, Erzurum gecekondularında 48, Samsun gecekondularında 30 metrekare olduğunu göstermiştir⁴⁷.

⁴⁷ Kemal Görmez, **Türkiye Aile Yılığı**, 1990, s.249.

2. Gecekondulaşma Süreci

Gecekondu olgusu Batı Avrupa ülkeleri, Amerika Birleşik Devletleri ve Latin Amerika'da sanayileşme süreciyle ortaya çıkan yirminci yüzyılın yeni bir yapılaşma türüdür. Genel itibariyle ülkemizde göç ve gecekondulaşma Türkiye'nin demokratikleşme ve serbest piyasa ekonomisini gerçek anlamda benimsemiştir. 1950'li yıllardan itibaren geçim sıkıntısı nedeniyle, kırsal alanlardan anakentlerin varoşlarına göç eden insan gruplarının yerleşimine tanık olmaktadır. 1990'lardan itibaren artık metropol denilen anakentlerimizde bu insanlarımızın oranı yaklaşık yüzde 65 veya yüzde 70'e kadar yükselmiştir. Gecekondulaşma veya alt grupların anakentlerin kıyılarında oluşturdukları sefalet yuvaları, her şeyden önce, kendini ülkesi ve halkının kalkınmasına adanmış sorumluluk duygusu yüksek yöneticilerden yoksun bırakılmış olmalarından kaynaklandığı iddiası bir hayli yaygındır. Ancak demokrasinin güçlenmesiyle çürüyecektir. Yerel seçimlerin 5 yıldan 4 yıla inmesi, 5215 sayılı Belediye yasası ve 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi kanununun 2004 yılında çıkarılması çağdaş yönetim ve modern şehircilik anlayışını güçlendirecektir.

Gecekondu ve gecekondulaşma olgusuna dair yaklaşımlar, gecekonduların, etrafında oluştukları kente takılacaklarını, gecekondu sakinlerinin kentlileşeceklerini ve böylece nihai olarak entegrasyonun gerçekleşeceğini öne sürerken bu konuda son dönemlerde en ciddi araştırmalara imza atan Prof. Dr. Orhan TÜRKDOĞAN bunun tarihi, kültürel, sosyal ve ekonomik sebeplerle mümkün olamayacağını savunmaktadır.

3. Gecekondu Kültürü

Gecekondu yaşamı başlı başına bir kültürdür. Bunu söylerken en büyük kaynak sosyal bilimcilerin bölge insanı üzerine yapmış oldukları araştırmalardır. Kırsallıktan kentlileşmeye köylülüğten medenileşmeye geçiştir. Genel anlamıyla bu culture yoksulluk kültürü olarak bakıldığını

görüyoruz. Ancak bölge insanının zamanla elde ettiği sosyal haklar, oturduğu arsanın birden değerlenmesi ve büyükşehirlerde merkezin cazibesini yitirip kenar semtlerin değer kazanması buna yoksulluk kültürü olarak adlandırmamızı zorlaştırmaktadır. Yaptığımız araştırmalarda gecekondu kültürünün bir yoksulluk kültürü üzerine bina edildiği, bir çeşit bunu kaderin bir cilvesiymiş gibi değerlendirdiklerini gördük. Bu düşünce çok uzun sürmedi. Gün geldi gecekondu ve buralarda yaşayanlar farkına varmadan kendilerini merkezde buldular. Bu buluşma onların merkeze inmeleriyle değil merkezin genişlemesiyle gerçekleşti. Böyle olunca da klasik varoş, çevre yerleşim gibi terimlerin içi boşalmaya başladı.

İstanbul'da kentlilikle ilgili bazı kavramları ön plana çıkmıştır. Bunlardan ilki yeni kentlilik. Yeni kentlilik kente göç edenlerin yeni yaşantıları; köylerinden taşıdıkları kültürel özelliklerin, kentte yaşadıkları deneyimlerle büyük ölçüde yeniden biçimlenmesi süreci olarak tanımlanmaktadır⁴⁸. Kırsal alan kültürü, merkezin çekiciliği çevrenin iticiliği nedeniyle, büyük kentlerin varoşlarına taşınmıştır. Buralara yığılan insanlar, yoksulluk kültürünü belirleyen ekonomik etkenlerle karşılaşmışlardır. Kent çevrelerinde bu insanların nasıl bir iş tutacakları, ne yapacakları, kimlerden destek görecekları hususunda tamamıyla kaderin boşluğuna terk edilmiş olduğu görülmektedir. İlk kez, büyük kentlerin yaşayış biçimleri, insana ilişkileri, dinamik hareketliliği ve akıl durduran teknolojik gelişmeleriyle karşılaşan bu insanlar, eğreti yaşadıkları gecekondu kümelerinde ruhsal itilmişliğin içine sürüklenirler. Aslında bu insanlar kırsal alanda iken ne olmak istediklerine yönelik sorulara gençlerin büyük çoğunluğunun kırsalda kamuoyu önderliği diyebileceğimiz meslekleri yürüten asker, öğretmen, hemşire gibi meslekleri de öne çıkarmışlardır. Ama kente gelen gençlik bir yandan kentteki gençliğin şaşalı yaşamları, diğer taraftan kendi yaşamları arasında gidip- gelmeler yaşamaya başlamaktalar; ardından da beklenmedik terör, mafya, uyuşturucu satıcısı gibi beklenmedik olaylara karışmakta oldukları görülmektedir.

⁴⁸ Sema Erder, *İstanbul'da Bir kent Kondu: Ümraniye*, İstanbul, 1996, s.13.

Yoksulluk kültürü toplumsal hareketliliğe set çeken, fertlerde statü değişimini ve yeni norm ve değerler sisteminin oluşumunu kısıtlayan adeta bir kader çemberi gibidir. Bu terimi ülkemizdeki bu alanda araştırma yapanlar Oscar LEWİS'ten almışlardır. Ama bu konuda Prof Dr. Kemal KARPAT'ın gecekondudaki yaşamla ilgili görüşleri önemlidir. KARPAT, tan Prof Dr. Orhan TÜRKDOĞAN'ın yaptığı alıntıda şöyle denilmektedir. Anakentlerin varoşlarına yığılan insanların zamanla kentle bütünleşerek kimliklerini yitireceklerini yitireceklerdir. Yeni bir kimliğe bürüneceklerdir. Bu kimlik ne köylü ne de şehirli kimliğidir. Çok farklı bir yapıdır. Kültürel anlamda buna “ARABESK” kültür demektedir. Bu görüşe TÜRKDOĞAN karşı çıkmakta ve “1950’lerden itibaren anakentlerin kıyılarına yerleşen kırsal kökenli bu insanların beklentilerinde bir değişme olmaması, düzenli bir iş bulamayışları, toplumsal statü ve rollerinde farklılaşmanın gözlenemeyişi, gün bulup gün yemeleri gibi rutin eylemler

Bazı araştırmacılar yoksulluk kültürü yerine kentsel yoksulluk veya gecekondulu kültürü kavramını kullanmayı daha uygun bulmaktadırlar. Bu terim yani kentsel yoksulluk Habitat II. zirvesi deklarasyonunda “Yoksulların yaşadıkları kent alanlarında insanların yeterli gelire sahipsizliği, temel hizmetlerden yararlanma olanaksızlığının yanı sıra, kent alanlarından dışlanma, olumsuz yaşam ortamları, yargı, bilgi, eğitim, karar alma yetkisi ve yurttaşlık gibi haklardan yararlanma yetersizliği, şiddete maruz kalma ve güvenlik eksikliği gibi sorunlardan başka statü açısından da sıkıntı çekmeleri” şeklinde yer almıştır.

Yine bu deklarasyona göre kentsel yoksulluk önümüzdeki yüzyılda gerek gelişmiş gerekse gelişmekte olan ülkelerin ana sorunlarından biri olacaktır. Bunun yanında Prof. Kemal KARPAT ise gecekondulu kültürünü köy kültürünün devamı olarak görmektedir.

Kent çeperlerinde yaşayan gecekondulu sakinlerinin iç dünyaları hakkında bugün bize net bilgi verecek bir araştırmalar detaylı yapılmamakla

birlikte birçok araştırma bu semtlerin demografik yapılarıyla kent yaşamları arasındaki bağlantıyı ortaya çıkarmıştır. 2000’li yıllara kadar bu semt insanı şehire indiğinde kimliğini saklamaya çalışmakta ve kendini şehirli kabul etmeyip şehirli göstermeye çalışmaktadır. Yine aynı dönemde bunlar kent merkezine indiklerinde “kent zencileri”, “kırsal kökenliler”, varoş insanları” gibi vasıflarla yaftalayabilmekteydiler.

Ancak bu bakış açısı bu kesim insanların kente ve kentlilere olan bakışını marjinalleştirmiş, özellikle gençlerin bazı radikal örgütlere meyletmelerini de beraberinde getirmiştir. Nitekim terör örgütleri daha çok bu bölgelerde eylemlerini planlamakta buralarda ortaya koymakta ve hücre evlerini buralarda oluşturmaktadır. Bu düşünce günümüzde de devam etmektedir.

Örneğin daha önce Ümraniye’ye bağlı olan sonradan Ataşehir İlçesine bağlanan Mustafa Kemal Mahallesi bu bölgenin gecekondü bölgelerinin başında gelmekte ve PKK ve sol örgütlerin de Anadolu yakası eylem bölgesi olarak bilinmektedir.

Bu tez tam da doğru olmamakta aynı şekilde Ümraniye’nin Kazım Karabekir Mahallesi Mustafa Kemal Mahallesi’ne göre daha da geri olmasına rağmen bu mahallede bu tür eylemlere rastlanmamaktadır. Çünkü Mustafa Kemal Mahallesi’nde oturanlar daha çok Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesinden göç edenlerden oluşurken Kazım Karabekir Mahallesi Sakinleri Daha çok Karadeniz bölgesi insanından oluşmuştur.⁴⁹

Bu tür bir düşünce günümüzde artık kalmamış hatta şehir merkezlerinin sıkışması insanların bu bölgeleri tercih etmelerine neden olmuş ve bölge insanı da bu vasıflardan kurtulmuştur.

⁴⁹ Erder, a.g.e., s.35

Gecekondulaşmada içe dönüklük her yönde kendini gösterir, giyimden eğlenceye, müzikten inanca kadar hemen her alan kendilerince bir ekol oluşturmuşlardır. Ancak bu ekol, son kuşak gecekondu fertleriyle kırılmış, “ne köylü, ne şehirli” diyebileceğimiz toplum profile ortaya çıkmıştır⁵⁰.

Köyden kente gelen özellikle ilk kuşak gecekondu insanının kente yerleşmesiyle birlikte bir kültürel şok geçirdiği ve kendi içine kapandığı gözlenmiştir.

Prof. TÜRKOĞAN, ülkemizde gecekondulaşmanın ilk temel unsurunun olduğundan bahseder. Bunlardan ilki Osmanlı toplum yapısı, ikincisi de bazı yörelerimizde kendiliğinden oluşan ve kuşaktan kuşağa aktarılan “klan” benzeri yapısından kaynaklandığını ileri sürer.

Bu görüş bir yönüyle doğru olabilir, ancak ülkemizdeki gerçek anlamda gecekondulaşmanın ekonomik ve sosyal değişimlerin beraberinde getirdiği kabul edilmektedir. Hatta bu yapılanmayı global bir yapılanmanın ülkemiz yansıması dahi kabul edilebilir.

4. Gecekondulaşma ve Göç Sorunu

Ülkemizde gecekondulaşmanın başladığı dönem olan 1950’de Türkiye’nin toplam nüfusunun %31’inin kent merkezinde yaşadığı halde, bu oranın 1970’te %35,8’e, 1990’da ise % 56,3’e çıktığı iddia edilmektedir. Konu ile ilgili son yapılan araştırmalara ulaşamadım ama birçok kaynak ülkemizde şehir nüfusunun % 65’e kırsal nüfusun ise % 35 dolayında olduğu yönünde bilgi vermekteler.

Şehirleşmede ve nüfus artışında en önde İstanbul olduğundan şüphe yoktur. 1997 sayımına göre İstanbul’un nüfusu 9.198.229 dur. Ülkemizin nüfusu ise 62.606.229 dur. 1985’te İstanbul 15 ilçeye sahipken 1997 yılında

⁵⁰ Türkdoğan, a.g.e., s.24.

19'a 2004 yılında ise bu sayı 33 olmuştur. 2008 yılında yapılan adrese dayalı nüfus sayımında ise İstanbul'un nüfusu resmi olarak 12,537.000 olarak açıklanmıştır. Ancak bunun hiç de gerçek olmadığı kanaati herkes tarafından oluşmuştur. Aynı yıl çıkarılan bir yasayla da bu ilin merkez ilçe sayısı 39 olmuştur. 2004 yılında çıkarılan Büyükşehir Belediyesi Kanunu ile şehirlerarasındaki nüfus akışı tam olmasa da büyük oranda durmuştur. En azından İstanbul'a hızlı akış durmuştur.⁵¹

İstanbul'a göç edenlerin kökenleri konusunda resmi istatistikler en fazla göç edenlerin 2000 yılına kadar Karadeniz bölgesinden olduğunu açıklar, ancak bu rakam yüzde olarak bu tarihten itibaren Doğu ve Güneydoğu bölgesinde gelenlerin yoğunlukta olduğunu göstermektedir. Aslında bu bölgeden göç, özellikle Çukurova bölgesi başta olmak üzere 1948 yılından itibaren başlamıştır. Çünkü bu tarihten itibaren 240 bin traktör ülkeye girmiş, ardından bu yörede hâkim bulunan Maraba, Ortakçı, Gündelikçi, Azap, Civelek, İkinci olarak bilinen gücün büyük kentlere yönelmelerine veya yakın bölgelere kaymalarına neden olmuştur.⁵²

Zaten gecekondulaşma da bu göç dalgalarının bir ürünüdür. İstanbul ise ülke çapında gecekondulaşma sürecinin çekirdeğini oluşturur. Zaten bu ilin gecekonduları üzerine yürütülen araştırmalarda elde edilen sonuçlar Türkiye'nin öteki gecekondularını da temsil edecek niteliklere sahiptir. Ülkemizin en büyük Metropol şehri İstanbul Türkiye genelinde nüfus büyüklüğü, yoğunluğu ve heterojen yapıya sahip olması ile ilk akla gelen ilidir.

5. Gecekondulaşma ve Af Sorunu

Kent ve kent insanı üzerine araştırma yapan çalışan bilim adamlarının en çok yakındıkları konu Gecekondulaşma Affı konusudur. Çünkü bu konu

⁵¹ İst.Büyükşehir Bld.Tanıtım cd.sinden alınmıştır.

⁵² Türkdoğan.,a.g.e., s.38

şehirlerin yapılaşmasını önemli ölçüde etkilemiş, çarpık kentleşmenin en büyük gerekçesi bu af yasaları olmuştur. Bazı yasalar doğrudan Gecekondu Affı yasası olarak çıkarılırken birçoğu da farklı başlıklar altında yasalaşmış. Bu tür yasaların hemen tamamı seçim öncesi çıkarılarak iktidarlar bu konuyu bir oya dönüştürmeyi sağlamıştır. Ancak 1999 İzmit Depremi önemli bir ikaz olmuş o tarihten sonra bu konu bir daha meclise getirmeye kimse cesaret edememiştir. Hem bu yasalar sadece çarpık kentleşmeyi teşvik etmekle kalmamış, hazine arazisinin işgalcilere bedelsiz olarak devrini de sağlamış ve devlet mülkü talan edilmiştir. Bunun en kötü örneği bir bölümü Ümraniye'ye bağlı olan Çavuşbaşı beldesinde yaşanmıştır. Bu belde 1990 yılında tamamen ormanla kaplı küçük bölümlerinde seyrek yerleşimli bir köy iken kısa sürede talan edilip önce tarla olarak ardından da derme çatma gayri nizami yapılarla kapanın elinde kalmıştır.

6. Gecekondu İle İlgili Yasal Düzenlemeler

Gececondulaşmayı önlemek amacıyla yasal çalışmalar her zaman olmuştur. Ancak bu çalışmaların büyük çoğunluğu bu bölgeleri ıslah ve gececondulaşmayı önlemeye yönelik olamamıştır. Ta ki 2004 yılında çıkarılan Büyükşehir Belediye Yasasına kadar. Konu ile ilgili ilk yasal çalışma 30 Temmuz 1966 tarih ve 12362 sayılı resmi gazetede yayımlanan 775 sayılı Gecekondu Kanunu'dur⁵³.

Bunu takip eden dönemlerde de bazıları iyi niyetli ama büyük çoğunluğu da bu semtlerde yaşayanların oylarını alabilmek için çıkarılmış yasalar olduğu uygulamalar bakıldığında rahatlıkla görülmektedir. Çünkü birçok yasa sorunu çözmek yerine sorunu, içinden çıkılmaz hale getirmiştir.

Kronolojik olarak incelendiğinde ülkemizde yasal olarak düzenlemeler şu şekilde olduğu görülmektedir.

⁵³ Mete Tapan, **İstanbul'un Kentsel Planlamasının Tarihsel Gelişimi ve Planlama Eylemleri**, 75 Yılda Değişen Kent ve Mimarlık, T. İş Bankası Yay. İstanbul, 1998.

- 1839 yılında Von Moltke ve Osman Nuri Bey tarafından yayımlanan ilmühabere
- 1930 ila 1935 yılları arasında yayımlanan 1580 sayılı Belediyeler Yasası
- Aynı dönemde yayımlanan 1593 sayılı Umumi hıfzıssıhha Yasası
- Yapı ve Yollar Kanunu
- Belediye İstimlâk Kanunu
- 1956 tarih ve 6785 sayılı İmar Yasası
- 1956 tarih ve 6830 sayılı İstimlâk Yasası
- 1961 yılında toplanan İstanbul İmar Planlaması Geçit Devresi Şurası ve bu şurada alınan kararların uygulanmasına ilişkin genelgeler.
- 1972 tarih ve 1605 sayılı Mevcut İmar Yasasına ek olarak Büyükşehirlerde nazım plan yetkisinin ilçe belediyelerden alınarak tek elden yapılmasına dair kanun
- 1984 tarih ve 3030 sayılı Büyükşehir Belediyeleri Yönetimi Kanunu
- 2004 tarih ve 5215 sayılı Belediye Kanunu
- 2003 yılında hazırlanan 3030 Sayılı Büyükşehir Belediyelerinin Yönetimi Hakkında KHK'nin Değiştirilerek Kabulü Hakkında Kanunun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi ve Bazı Geçici Maddelerin Eklenmesi"ne ilişkin kanun
- 2004 tarih ve 5216 sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu

7. Gecekinduda Yaşam

Kente göç eden kırsal insanı aslında nasıl bir yaşam süreceğini çok da iyi hesap etmeden yola koyulmuştur. Bunlardan bazıları, merkeze bir şekilde adapte olurken büyük çoğunluğu kent çeperlerinden içeriye girememiştir. İçeri girenler, kentli efendilerin hizmetlerini yürütmüşler, kapıcılık, hizmetçilik, küçük atölyelerde çıraklık gibi işler yapmışlardır. Aslında bunlar birçok yönden de şanslı insanlar olarak kabul edilmiştir.

Asıl sıkıntı ve sorunlu yaşam, kent çevresine yerleşen ve sağlıksız ortama bina yapan ailelerde yaşanmıştır. Burada yaşayanlar bir taraftan şehrin ışıl ışıl parlak yüzünü seyrederken diğer taraftan oraya olan özlem yavaş yavaş nefreti de oluşturmuştur. Aynı zamanda kentliler de bu insanlara;

- a- Bu yeni kentlileri bir türlü içine sindirememişler
- b- Onların zamanla yaptıkları huzur bozucu davranışları nedeniyle hep potansiyel suçlu olarak bakmışlardır.

Bu bakış açısı günümüzde de geçerli olmakla birlikte artık kentsel dönüşüm merkez- çevre yerleşim şekillerini toptan ortadan kaldırdığı için çok fazla bu bakış açısı çok da belirgin ayırt etmek zorlaşmaktadır. Ancak genel zihniyet devam etmekte ve b maddesinde belirtilen bakış açısı hala geçerlidir. Tek değişen şey, merkez ile çevrenin veya kent çeperlerinin yerleşik-gecekondu şeklinde ayrımının sona ermesidir.

Araştırmamıza konu olan Ümraniye ilçesinin çok büyük bir bölümü, 1995 yılına kadar göçle gelenlerden oluşan ve tamamen imar planından uzak bir yapılanmaya gitmiştir. Haliyle yaşam da benzer nitelikte olmuştur. Yani köy yaşamı kendini rahatlıkla hissettirmektedir. Evlerin yapısı, sokak kültürü ve güncel yaşamları belirgin bir şekilde görülmekteydi. Hatta Ümraniye'ye çalışan toplu taşıma araçlarında canlı kümes hayvanı taşıma, insanlarda hayvan gübresi kokması olağan karşılanmakta idi.

Gerek Büyükşehir gerekse Ümraniye Belediyesinin yapmış olduğu Nazım Plan, bu bölgeleri bir anda gecekondu bölgesi olmaktan çıkarmış ve beklenmeyen bir değere ulaştırmıştır. Günümüzde bile bazı gecekondu bölgelerinde bazı arsalar yüksek meblağ ile fiyatlandırılmaya başlanmıştır. Ancak büyük çoğunluk bu kadar değerlenmese de artık her gecekondu arsası özellikle nazım planın yapıldığı bölgelerde en azından % 50 ile imara açılıyor ki o da en kötü ihtimalle 4-5 daire demektir. Bu yerleşim yerleri bir

zamanlar şehir merkezine girilmesine bile sıcak bakılmazken bugün oralar kendiliğinden merkez olmuştur. Haliyle de yaşam tarzları değişmiştir. Daha açık söyleyecek olursak da yaşam tarzlarında önemli farklılıklar ortadan kalkmaya başlamıştır.

8. Gecekondu Ailesi

Köyden kente göç eden insanlar ilk dönemlerde kendilerini ister istemez bir ikilem içerisinde bulmuşlardır. Gerek yeni çevreye intibak, gerekse geldiği ve daha önce yaşadığı kültür, yeni çatışmaların doğmasına neden olmuştur. Ailedeki bu kültürel değişimler, aile kimliği üzerinde de bazı olumlu ve olumsuz etkiler doğurmuştur. Prof. Dr. Mahmut TEZCAN bir makalesinde bu etkiler şu şekilde sıralamaktadır⁵⁴:

Olumlu Etkiler:

- a) Bireylerin bağımsızlaşması ve sınırlı denetim
- b) Üyelerin ekonomik bağımsızlığa kavuşması ve ekonomik durumun düzelmesi
- c) Kadının rollerindeki değişiklikler. Çocukları denetim ve aile gelirini düzenleme rollerinin önem kazanması
- d) Televizyon ile ailenin eğlence ve eğitim imkânının artması.
- e) Kadının çalışma hayatında yer alışı ve statüsünün yükselmesi
- f) Doğum oranının dengelenmesi
- g) Eşlerin anlaşarak evlenmeleri
- h) Akrabalık ilişkilerinin sürmesi

Olumsuz Etkiler⁵⁵:

- a) Boşanma oranının kent kesimlerinde artmaya başlaması,

⁵⁴ Türkiye Aile Yılı, 1990, s.68.

⁵⁵ Mahmut Tezcan, 1990 Aile Yılı'ndan, s.74.

- b) Evlilik dışı ilişkilerin, nikâhsız ilişkilerin toplumumuza normal ilişkilermiş gibi yansıtılması. Özellikle televizyondaki yabancı dizilerle ve toplumumuzda sanatçı, üst kesim, işadamları vs.nin bu tür ilişkilerin basın yoluyla yansıtılarak bu konuda gençlerin özendirilmesi ve ailemize girmeye başlaması,
- c) Çocukların kurumlarda bakımının yaygınlaşmasıyla, annelerin çocuklarla yeterince ilgilenememesi ve çocuğun ise sevgi ihtiyacını yeterince karşılayamaması ve bu hususun çocukların aleyhine olması,
- d) Yaşlıların giderek kurumlarda barınmalarının artış göstermesi ve bu kurumların ihtiyacı karşılayamaması,
- e) Tek ebeveynli yaşamın çeşitli nedenlerle başlaması ve yalnızlığın artması, Gurbete çıkış nedeniyle ailenin parçalanışı,
- f) Ailenin tamamen tüketici duruma gelmesi ve lüks tüketime yönlendirilmesi,
- g) Televizyonun eve gelişiyle gerek aile içi, gerekse aile dışı iletişim kopukluğu,
- h) Komşuluk- akrabalık ilişkilerinin zayıflaması,
- i) Evlilik dışı birleşmelerden doğan çocuk sayısının yükseliş göstermesi,
- j) Yurtdışına göçler nedeniyle yabancılarla evliliklerin, çeşitli sorunlar doğurması, ailenin parçalanması,
- k) Çekirdek ailenin kompartımanlaşması. Aile bir ikamet birimi olarak apartmanların ve sitelerin daireler sınırları içinde adeta soyutlanmaktadır.

Sanayileşme sürecinde yoğun bir arabesk kültürü bombardımanı altına giren Türk ailesi bu süreçte uzun bir bunalım ve sarsıntı yaşamıştır. Böyle bir kültürde, yani arabesk kültüründe insanların sorun çözmeleri mümkün değildir. Kaldı ki arabesk kültürüne tutsak olan insanların bilimin öngördüğü doğrultuda sorun çözme diye bir kaygıları da yoktur. Bu kültürde insanların sigara, televizyon, içki, kumar gibi küçük sığınakları vardır. Yani sorun çözme kaygısı olmayan, dahası bunu beceremeyen insanlar sorunlarından bu sığınaklara kaçarak kurtulmayı tercih ederler.

Sorunun Çözümü için Teklifler:

Hatırlanacağı üzere şehir, planlı yerleşme; şehirli aile ise, tarım dışı ekonomik faaliyetlerden geçimini sağlayan aile demektir. O halde gecekondu yerleşim bölgeleri, şehirlerimizin çok belirgin birer “köyleşme- kırsallaşma bölgeleri”dir. Bu tür ilkel yerleşme dokularını temizleme önerileri getirmeyen, fakat alabildiğine “dikey ve yatay büyüme”yi teşvik eden “şehir nazım imar planları”, radikal ve rasyonel esaslara dayanmaz. Getirilecek imar planı kararlarından en önemlisi “Gecekondu kent dokularının temizlenmesi” ve bu yerleşme bölgelerinin “planlı yerleşim bölgeleri” şekline dönüştürülmesi kararları olmalıdır. Oysa söz konusu plan kararlarında, bu tür bir öneriye rastlamak mümkün değildir. Hep “şehir yerleşim bölgesinin alabildiğine genişletilmesi” kararları getirilmekte ve de uygulamaya konulmaktadır.

Alınacak tedbirlerin ilki, gecekondu yerleşim bölgesi arsa potansiyelinin değerlendirilmesi olmalıdır. Bu da:

a) Yapı kooperatifler yoluyla, gecekondu yerleşim bölgelerinde çağdaş konutlar yapılması.

b) Bu yolla konutlarını yapamayacak ailelerin arsalarına belediyelerin evlerini yapması ki üç dairesini arsa sahibine vermesi, diğer daireleri de satarak, yapılan harcamayı geriye kazanması veya bunları kendi hesabına kiraya vermesi düşünülebilir.

Bunun yapılabilmesi için, gecekondu sorunu, yoğun kentlerimizde mutlaka “çimento- tuğla- kiremit sanayi tesisleri” ayrıca benzer yapı gereç imalat fabrikaları kurulmalı ve bunlarda “gecekondu nüfus işgücü çalıştırılmalıdır”⁵⁶.

⁵⁶ Hayat Doğanay, **Türkiye’de Gecekondu Meselesi ve Çözümü İçin İlk Teklif**, 1990 Aile Yıllığı, s.257.

Bununla da yetinilmeyip gecekondü yapılanmasını önleyen yasal düzenlemelere gidilmeli. Her şeyden önemlisi bu konu siyasi nedenlerle istismar edilmemeli. Zaten daha çok büyükşehirlerde gecekondü yapılaşması seçim dönemlerinde olduğu bir gerçektir. Özel sektör de hesaplı toplu konut projeler gerçekleştirerek bu konuda üzerine düşen görevini yerine getirmelidir. Devlet bu konuda özel sektöre (Kredi ve ucuz arsa gibi) yardımcı olmalıdır. Gerekirse gecekondü bölgelerine altyapı hizmetleri yavaşlatılarak cazip bölge olmaktan çıkarılmalıdır.

C. MAHALLİ İDARELER

Mahalli nitelikteki kamu hizmetlerini yerine getiren mahalli idare kuruluşları, bulundukları bölgede yaşayan insanlar çok yakından ilgilendiren hizmetleri yerine getirmelerinden dolayı o yöredeki halkla yakın ilişki kurmak durumundadırlar. Mahalli idare kuruluşlarından belediyeler kendilerini ve faaliyetlerini halka tanıtabilmek için birtakım çalışmalara girişirler. Bu çalışmalar ise, halkla ilişkiler faaliyetleriyle yürütölmektedir.

Yerinde yönetim ya da yerel yönetim, yönetim biliminde âdemi-merkeziyet iki biçimde olur⁵⁷.

1- Yetki Genişliği

2- Yerinden Yönetim

Yetki genişliği, merkezi idarenin yerel yönetime, çalışmalarını kolaylaştırmak için vermiş olduğu tavizlere dayanarak, yerel yöneticilerin kendi başlarına karar alabilme yetkileridir. Merkezi idareyi güçlü tutmak isteyen yönetim yapılanmasında mahalli idarelere fazla özgürlük tanımak istemez ve tüm yetkiyi elinde bulundurur. Bu yetkiyi bazen silah bazen de kalkan olarak kullanır. Ama çağdaş demokratik sistemler mahalli yönetim

⁵⁷ Ruşen Keleş, Fehmi Yavuz, **Yerel Yönetimler**, Ankara, 1983, s.17.

yapılanmasını yetki genişliği şeklinde değil yerinden yönetim şekliyle yapılanmasını gerektirir.

Yetki genişliği merkezi idareye sıkı bağılılığı gerektirir. Bu da birçok açıdan sakıncalar doğurur. Örneğin bu sistemin yöneticileri seçimle değil, atama ile belirlenir. Ancak o mahallin halkı o yöneticiye sıcak bakmaz. Hem yönetici de halka hesap verme gibi bir kaygı taşımadığı için, icraatlarını merkezi yönetimi memnun edecek şekilde yapmak ister.

Atanmış yönetici her icraatını merkezi idarenin izniyle yapmak ister; ondan habersiz ve izinsiz bir faaliyette bulunamaz, bu da yönetimde kırtasiyeciliğin artmasına neden olur. Ülkemizde mahalli yönetim yapılanmasında her ikisini de görülmektedir.

Ancak o mahallin insanların bu yönetimlere bakışı hiç de aynı değildir. Bir kaymakama bakışı ile bir belediye başkanına bakışı aynı olmuyor. Belediye başkanının çalışmalarını beğenmediği zaman ilk seçimde değişmesi yönünde oy kullanıyor. Ama kaymakam için böyle alternatif yok. Hatta muhtar bile seçimle belirlenmesine rağmen merkez idarenin en alt temsilcisi düşüncesiyle belediye başkanına bakıldığı gibi bakılmamakta. Gelişmiş demokratik ülkelerde yetki genişliği sistemi artık uygulanmamakta ve yerinden yönetim sistemi kabul görmektedir. Demokrasiye de akla da yatkın olanı da budur.

Yerinden yönetim; kamu hizmetlerinin yönetiminin merkezden yönetiminden ayrı özerk kamu hukuku tüzel kişilerine verilmesidir⁵⁸. Günümüzde hizmetler çok çeşitlidir. Halkın yönetimden beklentileri ve yönetimle ilişkiler geçmişe göre çok yoğundur. Bu yoğun ilişki sırasında halkın isteklerinin yerine getirilmesi, yerinden yönetim kuruluşlarıyla daha kısa sürede gerçekleşebilir. Ayrıca bazı hizmetler bütün ülkeyi değil, sadece bir bölgeyi ilgilendirebilir.

⁵⁸ Nur Tortop, Eyüp İspir, **Yönetim Bilim**, Ankara, 1983, s.102.

Bu açıklamadan hareketle yerinden yönetim, mahalli nitelikteki kamu hizmet ve faaliyetlerini merkezi idareden alınarak kamu tüzel kişilerine verilmesidir⁵⁹.

a) Tanımı: Yerel yönetim, yerel halkın kendi eliyle seçtiği organlarca yönetilmesini anlatan bir düzenin adıdır⁶⁰. Yerel yönetim, yerel bir topluluktaki bireylerin birlikteki gereksinimlerini karşılayan kamu mal ev hizmetlerini sağlayan, yerel halkın kendi seçtiği organlarca yönetilen kurumlar anlaşılır yerel yönetimler, özgürlüğü, etkinliği demokrasiyi ya da katılımı gerçekleştirmesi ölçütlerine göre değerlendirilmektedir.

b) Anayasal dayanağı: Yerel yönetimlerin dayanağı 1982 Anayasasının 127. maddesidir. Söz konusu madde “Mahalli idareler, il, belediye veya köy halkını mahalli müşterek, ihtiyaçlarını karşılamak üzere kuruluş esasları kanunla belirtilen ve karar organları, gene kanunda gösterilen, seçmenler tarafından oluşturulan kamu tüzel kişileridir.

Mahalli idarelerin kuruluş görevleri ile yetkileri yerinden yönetim ilkesine uygun olarak kanunla düzenlenir. Mahalli idarelerin seçimleri, anayasanın 67 maddesindeki (Söz konusu maddede seçme ve seçilme özgürlüğü ve şartlarıyla kimlerin seçmen ve kimlerin aday olabileceği belirtilmektedir.) esaslara göre beş yılda bir yapılır. Kanun, büyük yerleşim merkezleri için özel yönetim biçimleri getirebilir. Bu maddelerde hem değişiklikler yapıldı hem de bu maddeye dayanılarak mahalli idarelerine yeniden yapılanmasında önemli düzenlemeler gerçekleştirildi.

Mahalli idarelerin seçilmiş organlarının, organlık sıfatını kazanmalarına ilişkin itirazların çözümü ve denetimi yargı yoluyla olur. Ancak, görevleri ile ilgili bir suç sebebi ile hakkındaki soruşturma veya kovuşturma açılan mahalli

⁵⁹ Hamza Eroğlu, **İdare Hukuku**, 5. Baskı, Ankara, 1983, s.139.

⁶⁰ Yavuz Keleş, **Yerel Yönetimler**, 1. Baskı, Ankara, 1984, s.17-18.

idare organları veya bu organların üyelerini, içişleri bakanı geçici bir tedbir olarak kesin hükme kadar uzaklaştırabilir.

Merkezi idare, mahalli idareler üzerinde, mahalli hizmetlerin, idarenin bütünlüğü ilkesine uygun şekilde yürütülmesi, kamu görevlerinde birliğin sağlanması, toplum yararının korunması ve mahalli ihtiyaçların gereği gibi karşılanması amacıyla, kanunda belirtilen esas ve usuller dairesinde idari vesayet yetkisine sahiptir.

Mahalli idarelerin belirli kamu hizmetlerinin görülmesi amacıyla, kendi aralarında bakanlar kurulunun izni ile birlik kurumları, görevler, yetkiler, maliye ve kolluk işleri ve merkezi idare ile karşılıklı bağ ve ilgileri kanunla düzenlenir. Bu idarelere, görevler ile orantılı gelir kaynakları sağlanır.

Mahalli idarelerle ilgili ilk kanun 1930 yılında çıkarılan 1580 sayılı kanundur. 1984 yılında yapılan ve 1580 sayılı yasadaki bazı değişikliklerle (1971 sayılı yasa ile) Büyükşehir merkezlerindeki ilçelerde belediye başkanı ve belediye meclisi seçilmesi kabul edilmiştir.

Yerel yönetim sosyolojik olarak başlamıştır. Küçük toplumların yönetiminde başlayan ve bu yönetimi biçim ortaçağda, özellikle Avrupa’ da merkezi devletlerin zayıflaması sonucu, önce piskoposlar yönetiminde, daha sonra halktan veya senyörden mücadele sonucu aldıkları beratlarla kendi kendini yöneten ve “belediye kurumu”nu oluşturan yerleşmeler olmuştur. Tarihi gelişim içinde zamanla yetkilerini kaybeden, zaman zaman yok olan bu kurumlar bazen de nitelik değiştirerek günümüze kadar ulaştılar. Yalnız yerel yönetimlerin varlığını tek sebebe bağlamak yanlıştır. Bu yönetim şeklinin var olmasından günümüze dek pek çok unsur etkili olmuştur. Öncelikle belirtmemiz gereken sebep, merkezi yönetimin sakıncalarını gidermektir.

Yerel yönetimlerin amaç ve faydalarını kısaca belirtmek gerekirse, kırtasiyeciliği azaltmak ve işlerin sürüncemede kalmasını önlemek, merkezden yönetimin demokrasi esasına uygun olmayan niteliğini yok etmek, halka yakın yönetimler kurmak olarak sayılabilir⁶¹.

Yerel yönetimlerin gerçekleştirmeleri gereken üç temel hedeften bahsetmek mümkündür:

1. Bireylerin temel haklarını gerçekleştirmeler,
2. Kamusal mal ve hizmetlerin üretiminde verimli ve etkili olmaları,
3. Demokrasinin gelişmesine katkıda bulunmaları⁶².

Yerel yönetimlerin yararlarını ve zararlarını Prof. İsmet Giritli ise şu şekilde belirtiyor:

Yararları: Mahalli yönde yerinden yönetim demokrasi esaslarına daha uygundur. Bu sistem sayesinde vatandaş mahalli işlerin idaresine geniş bir şekilde katılmış olur. Gerçekten kuvvetli mahalli yerinden yönetim, dinamik demokratik toplumun en esaslı unsuru ve yekpare siyasi bir yapı doğrultusundaki tehlikeli gelişmeleri önleyen istikrar faktörü olarak kabul olmaktadır.

Sakıncası: Gerçekten aşırı bir yerinden yönetim ülkenin birlik ve bütünlüğünü bozarak çeşitli bölgeler arasında rekabetlere yol açabilir. Diğer taraftan, kamu hizmetlerinin ülkenin her noktasında eşitlik dairesinde

⁶¹ Kemal Görmez, **Yerel Demokrasi ve Türk Belediyeciliği**, Hizmet-İş Yay. s.45.

⁶² Sezer Birkan Uysal, “Yerel Yönetimin Çevresi-Halkla İlişkiler ve Kanaat Araştırmaları”, **AİD**, Cilt 20, Sayı 1, Mart 1987, s.15.

görülmesine engel olabilir ve nihayet mülk teşkilat ile askeri teşkilat arasındaki bozulmasına sebebiyet verebilir⁶³.

Memleketimizde mahalli idareler il özel idareler, belediyeler ve köyler olmak üzere üç grupta toplanmaktadır⁶⁴.

1. Köy

Köy kanunumuzun 2.maddesinde, köy şu şekilde tarif edilmiştir: “Cami, mektep, otlak, yaylak, baltalık gibi ortak malları bulunan ve toplu veya dağınık evlerde oturan insanlar bağ, bahçe ve tarlalarıyla birlikte bir köy teşkil ederler.” Aynı kanununun 7. maddesinde ise “ köy taşınabilir veya taşınmaz mallara sahip olan ve Köy Kanunu ile kendisine verilen görevler yapan başlı başına bir varlıktır.” Köy kanununun 1. maddesinde nüfus esas alınmak suretiyle köyün başka bir tarifi yapılmıştır. Buna göre nüfusu 2000’den aşağı yurtlara köy denilmektedir. Ancak nüfusu 2000’den aşağı olup, belediye teşkilatı bulunan bucak, ilçe ve il merkezleri kasaba sayılır ve Belediye Kanununa tabidir. Köyün organları Köy Derneği, Köy ihtiyar Meclisi ve Muhtardır.

2. İl Özel İdareleri

Özel İdareler, varlığı anayasa ile de kabul edilmiş tüzel kişiliğe haiz, bir kamu kuruluşudur. 1982 Anayasasının 127. maddesine göre il, belediye ve köyler yerel yönetim kuruluşları olarak sayılmış ve bunlara genel karar organlarının halk tarafından seçileceği belirtilmiştir.

Anayasanın adı geçen maddesinde mahalli kuruluşların halkın mahalli müşterek ihtiyaçlarını karşılayan kamu tüzel kişiler olduğu da açıklanmıştır. Özel idarelerin görev ve yetkileri, merkezle olan ilişkileri 1913 tarihli İdare-i

⁶³ İsmet Giritli, **Kamu Yönetimi Teşkilatı ve Personel**, Filiz Kitabevi, İstanbul, 1983, s.41.

⁶⁴ Fehmi Yavuz, **Türk Mahalli İdarelerinin Yeniden Düzenlenmesi**, TODAİE ve DPT Ortak Yayını, Ankara, 1966, s.10.

Umumiye-i Vilayet Kanunu ile düzenlenmiştir. İl Özel İdarelerine çok geniş yetkiler ve çalışma alanı tanınmış bulunuyor. Ancak aradan geçen süre içinde türlü genel kanunlar ve birçok Bakanlıkların kuruluş kanunları İl Özel İdarelerinin tarım, sağlık, bayındırlık ve eğitim alanlarındaki görevlerini başka kuruluşlara da vermiştir. Bu iş yapılırken sözü geçen ana kanundaki hükümleri yürürlükten kaldırılmadığı için birçok hizmetlerin bu idarelere bağlılığı devam etmektedir.

“İl Özel İdarelerinin görevli olduğu mahalli ve müşterek ihtiyaçların kapsamı ve sınırının Bakanlar kurulunca tespit olunması öngörülmüştür. (3360 Sayılı kanunun 2. maddesi) İl Özel İdarelerinin mahalli müşterek nitelikteki olan görev alanları şöyle sıralanmaktadır:

- İmar, bayındırlık, sağlık ve sosyal yardım, çevre sağlığı ve korunması eğitim ve spor, tarım-ağaçlandırma-orman tesis, ekonomi ve ticaret, haberleşme, kültür, turizmle ilgili görevler, çeşitli mevzuatla verilen görevler⁶⁵.

3. Belediyeler

Günümüz Türkiye’sinin mahalli anlamda demokratik ve çağdaş yönetim biriminin kuşkusuz belediyeler olduğunu söylesek abartmış olmayız. Çünkü halkın seçtiği kişilerin yönetimde bulunması, hem halka hem de merkezi idareye hesap vermesi açısından sürekli denetlenebilir bir yapıda olması bu kurumların hem etkin çalışmalarını zorunlu kılıyor hem de hoyratça yönetilmelerini önüyor. Bu yönüyle önemli bir yapıdadır.

Türkiye’de belediye kurulmasına ait hükümler eski belediye Kanunun 7.maddesinde açıklanmıştır. Nüfusu 2000’i geçen yerlerde belediye kurulması mümkündür. Ancak bu kuruluş otomatik değildir. Köy halkının belediye kurulmasını istemesi ve bu isteğin yapılacak oylama ile resmi olarak saptanması, ilgili idare kurallarının olumlu kararı, Danıştay’ın incelenmesi,

⁶⁵ Nuri Tortop, “İl Özel İdarelerinin Durumu ve Yeni Getirilen Değişiklikler”, **AİD**, Cilt 20, Sayı 3, 1987, s.4.

bakanlar kurulunun kararı ve Cumhurbaşkanının onaması gibi formaliteleri yerine getirildikten sonra bir köyde belediye kurulabilir.

İl ve ilçe merkezlerinde nüfuslarına bakılmaksızın, nüfusu 2000'den az dahi olsa belediye kurulması zorunludur. 1984 yılında kabul edilen 2972 sayılı Kanunla Büyükşehir Merkezlerindeki ilçelerde de belediye başkanı ve belediye meclisi seçilmesi kabul edilmiştir.

2004 yılında Türkiye Büyük Millet Meclisi hem Büyükşehir hem de Belediye Yasasını baştan sona yeniledi. 9.7.2004 tarih ve 5215 sayılı Belediye Kanunu ile 10.7.2004 tarih ve 5216 sayılı Büyükşehir Belediye Kanunları birçok yönden değişiklikler getirdi. Gerçi bu yasaların bir kısmı daha sonra Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edildi.

1984 yılında kabul edilen yasa ile belediyelik için zorunlu olan 2000 nüfus oranı 5215 sayılı yasa ile 5000'e çıkarılmıştır. Bu yasanın 11. Maddesinin ikinci fıkrası şu şekildedir. "Nüfusu 2.000'in altına düşen belediyeler, Danıştayın görüşü alınarak, İçişleri Bakanlığının önerisi üzerine müşterek kararname ile köye dönüştürülür. Tüzel kişiliği kaldırılan belediyenin tasfiyesi il özel idaresi tarafından yapılır. Bu belediyenin taşınır ve taşınmaz malları ile hak, alacak ve borçları ilgili köy tüzel kişiliğine intikal eder. İntikal eden borçların karşılanamayan kısımları il özel idaresi tarafından üstlenilir ve vali tarafından İller Bankasına bildirilir. İller Bankası bu miktarı, takip eden ayın genel bütçe vergi gelirleri tahsilat toplamının belediyelere ayrılan kısmından keserek ilgili il özel idaresi hesabına aktarır." Denilmektedir. Aynı zamanda yasa belediyenin yetki ve imtiyazlarını 15. Maddede şu şekilde belirtmiştir.

- a) Belde sakinlerinin mahallî müşterek nitelikteki ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla her türlü faaliyet ve girişimde bulunmak.

- b) Kanunların belediyeye verdiği yetki çerçevesinde yönetmelik çıkarmak, emir vermek, belediye yasakları koymak ve uygulamak, kanunlarda belirtilen cezaları vermek.
- c) Gerçek ve tüzel kişilerin faaliyetleri ile ilgili olarak kanunlarda belirtilen izin veya ruhsatı vermek.
- d) Özel kanunları gereğince belediyeye ait vergi, resim, harç, katkı ve katılma paylarının tarh, tahakkuk ve tahsilini yapmak; vergi, resim ve harç dışındaki özel hukuk hükümlerine göre tahsili gereken doğalgaz, su, atık su ve hizmet karşılığı alacakların tarh, tahakkuk ve tahsilini yapmak veya yaptırmak.
- e) Müktesep haklar saklı kalmak üzere; içme, kullanma ve endüstri suyu sağlamak; atık su ve yağmur suyunun uzaklaştırılmasını sağlamak; bunlar için gerekli tesisleri kurmak, kurdurmak, işletmek ve işlettmek; kaynak sularını işletmek veya işlettmek.
- f) Toplu taşıma yapmak; bu amaçla otobüs, deniz ve su ulaşım araçları, tünel, raylı sistem dâhil her türlü toplu taşıma sistemlerini kurmak, kurdurmak, işletmek ve işlettmek.
- g) Katı atıkların toplanması, taşınması, ayrıştırılması, geri kazanımı, ortadan kaldırılması ve depolanması ile ilgili bütün hizmetleri yapmak ve yaptırmak.
- h) Mahallî müşterek nitelikteki hizmetlerin yerine getirilmesi amacıyla, belediye sınırları ve mücavir alanlar içerisinde taşınmaz malları almak, kamulaştırmak, satmak, kiralamak veya kiraya vermek, trampa etmek, tahsis etmek, bunlar üzerinde sınırlı aynî hak tesis etmek.
- i) Borç almak, bağış kabul etmek.
- j) Toptancı ve perakendeci halleri, otobüs terminali, fuar alanı, yat limanı ve mezbaha kurmak, kurdurmak, işletmek, işlettmek veya bu yerlerin gerçek ve tüzel kişilerce açılmasına izin vermek.
- k) Vergi, resim ve harçlar dışında kalan ve miktarı yirmibeşmilyar Türk Lirasına kadar olan dava konusu uyuşmazlıkların, anlaşmayla tasfiyesine karar vermek.

- l) Gayri sıhhî müesseseler ile umuma açık istirahat ve eğlence yerlerini ruhsatlandırmak ve denetlemek.
- m) Beldede ekonomi ve ticaretin geliştirilmesi ve kayıt altına alınması amacıyla izinsiz satış yapan seyyar satıcıları faaliyetten men etmek, izinsiz satış yapan seyyar satıcıların faaliyetten men edilmesi sonucu, cezası ödenmeyerek iki gün içinde geri alınmayan gıda maddelerini gıda bankalarına, cezası ödenmeyerek otuz gün içinde geri alınmayan gıda dışı malları yoksullara vermek.
- n) Reklam panoları ve tanıtıcı tabelalar konusunda standartlar getirmek.
- o) Hafriyat toprağı ve moloz döküm alanlarını; sıvılaştırılmış petrol gazı (LPG) depolama sahalarını; inşaat malzemeleri, odun, kömür ve hurda depolama alanları ve satış yerlerini belirlemek; bu alan ve yerler ile taşımalarda çevre kirliliğı oluşmaması için gereken tedbirleri almak.

(l) bendinde belirtilen gayri sıhhî müesseselerden birinci sınıf olanların ruhsatlandırılması ve denetlenmesi, büyükşehir ve il merkez belediyeleri dışındaki yerlerde il özel idaresi tarafından yapılır.

Belediye, (e), (f) ve (g) bentlerinde belirtilen hizmetleri Danıştayın görüşü ve İçişleri Bakanlığının kararıyla süresi kırkdokuz yılı geçmemek üzere imtiyaz yoluyla devredebilir; toplu taşıma hizmetlerini imtiyaz veya tekel oluşturmayacak şekilde ruhsat vermek suretiyle yerine getirebileceğı gibi toplu taşıma hatlarını kiraya verme veya 67 nci maddedeki esaslara göre hizmet satın alma yoluyla yerine getirebilir.

İl sınırları içinde büyükşehir belediyeleri, belediye ve mücavir alan sınırları içinde il belediyeleri ile nüfusu 50.000'i geçen belediyeler, meclis kararıyla; turizm, sağlık, sanayi ve ticaret yatırımlarının ve eğitim kurumlarının su, termal su, kanalizasyon, doğalgaz, yol ve aydınlatma gibi alt yapı çalışmalarını faiz almaksızın on yıla kadar geri ödemeli veya ücretsiz olarak yapabilir veya yaptırabilir, bunun karşılığında yapılan tesislere ortak olabilir; sağlık, eğitim, sosyal hizmet ve turizmi geliştirecek projelere İçişleri

Bakanlığının onayı ile ücretsiz veya düşük bir bedelle amacı dışında kullanılmamak kaydıyla arsa tahsis edebilir.

Belediye, belde sakinlerinin belediye hizmetleriyle ilgili görüş ve düşüncelerini tespit etmek amacıyla kamuoyu yoklaması ve araştırması yapabilir. Belediye mallarına karşı suç işleyenler Devlet malına karşı suç işlemiş sayılır.

Belediyenin proje karşılığı borçlanma yoluyla elde ettiği gelirleri, şartlı bağışlar ve kamu hizmetlerinde fiilen kullanılan malları ile belediye tarafından tahsil edilen vergi, resim ve harç gelirleri haczedilemez.” Bu yasanın 16. Maddesiyle de Belediyenin kamu hizmetine ayrılan veya kamunun yararlanmasına açık, gelir getirmeyen taşınmaz malları ile bunların inşaa ve kullanımları her türlü vergi, resim, harç, katılma ve katkı paylarından muaf tutulmuştur. Ancak bu yasanın önceki hali yani 1580 sayılı yasaya göre Belediyeler görevleri bakımından gelirler dikkate alınarak 4 bölüme ayrılmıştır. Bu bölünmeye göre hizmetleri zorunlu ve isteğe bağlı olarak sayılmıştır. Aynı yasada Hıfzıssıhha Kanunu gibi bazı kanunlarla da bazı görevler yapmak belediyelerin nüfus durumlarına göre zorunlu sayılmıştır. Yasının yeni şekli de bu uygulama genişleterek belediyelere yetki olarak vermiştir. 1580 sayılı belediye Kanunu’nun 15. maddesine göre 1, 39, 41, 44, 47, 52, 57, 74 ve 76. fıkralarında sayılan görevler bütün belediyeler için zorunlu görevler olarak belirtilmiştir. Belediyelerin gelir kıstası göz önünde pratik değerini yitirmiştir.

Belediye Kanunu’yla verilen görevler şu şekilde gruplandırılmıştır:

- a. Bütün belediyeler için zorunlu görevler.
- b. Gelir 50.000 lirayı geçen belediyeler için zorunlu görevler.
- c. Gelir 200.000 lirayı geçen belediyeler için zorunlu görevler.
- d. Gelir 500.000 lirayı geçen belediyeler için zorunlu görevler.
- e. Bütün belediyeler için isteğe bağlı görevler.

Belediyelerin organları, Belediye Meclisi, Belediye Encümeni ve Belediye Başkanı'dır⁶⁶.

Konu, şu bilgiyi vererek kapatalım 1580 sayılı yasa 1930 yılında dönemin sosyal ve siyasal yapısı göz önünde tutularak çıkarılmış, zamanla bazı değişimlere uğramışsa da asıl değişiklik 1983 tarihinde olmuştur. Yasanın bu şekli de zamanla ihtiyaca cevap veremediğinden 2004 yılında değişikliğe gidilmiş, asıl önemlisi ise 5215 sayılı yasaya ek olarak 5216 sayılı Büyükşehir Belediye yasası çıkarmak olmuştur.

İstanbul Belediyeciliğinin Tarihçesi

İstanbul, hemen her dönemde Anadolu insanı için bir cazibe merkezi ve ekmek kapısı olarak görülmüştür. Bazı araştırmacılar, çarpık sanayileşme ve çarpık kentleşme arasında bir ilişki bulunduğu görüşündedirler. Bu nedenle İstanbul'un yapılaşması gecekondulaşmaya davetiye çıkarmıştır⁶⁷. Erol TÜMERTEKİN, gecekondulaşma sürecini bu çarpık sanayileşmeyle bağlantılı olarak açıklar ve " İstanbul çevresinde sanayi faaliyetlerinin plansız gelişmesi, yeni kullanım biçimlerinin de yine tamamen plansız olmasına yol açmıştır. İşte gecekondulaşma bu gelişimin bir ürünüdür.

İlk belediye örgütü İstanbul'da 1855'de kurulmuştur. Başında merkezi idarenin atadığı bir kişi, şehremini bulunuyordu. Bu belediye örgütünün meclisi (şehri meclis) de, merkezi yönetimin atadığı 12 üyeden oluşmaktaydı.

İstanbul'un hızla büyümesi, Galata ve Beyoğlu semtlerinde kent hizmetlerinin görülmesiyle uğraşacak bir tür ilçe belediyesi oluşturmayı gerekli kılmıştır. Bunun adı Altıncı Daire-i belediyedir. Bu belediyenin başında yine merkezi idare tarafından atanan Daire Müdürü bulunmaktaydı. Daire

⁶⁶ Nuri Tortop, **Mahalli İdareler**, s.152.

⁶⁷ Erol Tümerterkin, **İstanbul İnsanı ve Mekan**, Tarih Vakfı Yay. İstanbul, 1997, s.54.

müdürünün yanı sıra belediyenin çalışmaları 7 kişiden oluşan bir belediye meclisince yürütülmekteydi. (Daire-i Belediye Meclisi). Bu 7 üye de merkezi idarece atanırdı. Daire-i Belediye Meclisine üye olarak atanabilmek için bir kimsenin o yörede taşınmaz malı bulunması ve İstanbul'da en az 10 yıldan beri oturması gerekiyordu. Bu belediyenin resmi dilinin Türkçe değil Fransızca oluşu son derece dikkat çekicidir.

1869 tarihli bir tüzük (Der Saadeti Idare-i Belediye Nizannamesi), bütün anakent alanını içine alacak biçimde genişletmiştir. Bu yeni modele göre İstanbul'daki düzeyli federal bir yapıya sahip bir yerel yönetim oluşturulmaktaydı. Bu yönetim modelinde, alt düzeyde, çeşitli semtlerin yerel yönetimden sorumlu 14 ilçe belediyesi bulunuyordu. Her birinin birer meclisi (Daire Meclisi) ve daire başkanı bulunuyordu. Ancak belediye meclisinin üyelerinin 2 yıllık bir süre için seçilerek görev başına gelmeleri gerekiyordu. Ama başkan, yine de meclisin üyeleri arasında merkez yönetim tarafından atanıyordu.

Öte yandan üst düzeyde ise anakent meclisi yer almaktaydı (Cemiyet-i Umumiye). Bunun yanı sıra belediyenin yönetiminden sorumlu bir encümen (şehir emanet Meclisi) ile belediye başkanı (şehremini) bulunmaktaydı. Daha sonra alınan bir kararla 1876 yılında anakent alanı içindeki ilçe belediyelerin sayısı 14'ten 20'ye çıkartıldı

Cumhuriyet Dönemi

1930 tarih ve 1580 sayılı Belediye Yasası, İstanbul için özel bir yönetim biçim getirmiştir. Kısaca bu yasa ile İstanbul Belediyesi İstanbul İl Özel Yönetimi ile birleştirilmiştir. Bu ortak yönetimin başında, aynı zamanda İstanbul Belediye Başkanı olarak da görev yapan bir merkez yönetimce atanan bir vali bulunmaktaydı. İstanbul ortak yönetiminin halkın oylarıyla seçilen üyelerden oluşan bir meclis ve hem seçimle gelen hem de atanmış üyelerden oluşan bir encümen bulunmaktaydı. Bu yönetim yapısı 1956 yılına

değin varlığını korumuştur. 1956 yılından itibaren ise yeniden, bir yandan belediyeye, bir yandan da il özel yönetimine ülkenin başka kentlerindeki belediye örgütlerinde olduğu gibi, seçilmiş meclislerine ayrı ayrı sahip olmak yetkisi verilmiştir.

1961 Anayasası yürürlüğe girinceye kadar belediye başkanını merkezi yönetim atıyordu. Ancak 1961 Anayasasının 116. Maddesi, yerel yönetimlerin karar organlarının seçimle işbaşına gelmesi gerektiğini gösterince, belediye başkanlığının seçimle gelmesi dönemi anayasal olarak başlamıştır. 1960-1964 dönemlerinde yine belediye başkanı merkezi yönetimce atanmıştır.

1961 Anayasası birden çok sayıda yerel yönetim birimini kapsayan anakent yönetimler oluşturmaya elverişli değildi. Bu nedenle bazı belediyeler 1960- 1980 yılları arasında, görevlerini daha iyi yapabilmek için birlikler kurmayı denemişlerdir. Bu birlikler anakent yönetimine benzemektedir.

1980 yılındaki askeri müdahale ile yapılan yönetim döneminde anakentlerde köktenci birtakım değişikliklere tanık olundu. Bu girişimler, Türkiye’de anakent alanlarında özel yönetim biçimleri oluşturulması doğrultusunda atılmış önemli adımlar niteliği taşır. İlk girişim, anakentlerdeki küçük yerel yönetimlerin tüzel kişiliklerinin kaldırılması olmuştur. Bu kararın uygulanması sonucunda Türkiye’de belediyelerin sayısı 1980 yılında 1700’den 1580’e düşmüştür⁶⁸.

Bu dönemde İstanbul’un özel durumu göz önünde bulundurularak da bazı özel çalışmalar yapılmıştır. Buna örnek olarak 1981 yılında kurulan İSKİ’dir. 1560 sayılı yasa çerçevesinde kurulan İSKİ (İstanbul Su ve Kanalizasyon İşletmesi) şu görevlerle görevlendirilmiştir.

1- Kentin su gereksinimini karşılamak, suyun dağıtımını sağlamak.

⁶⁸ Ruşen Keleş, **Amme İdaresi Dergisi**, Cilt 18, Sayı 1, s.72-75.

- 2- Kullanılmış suları toplamak ve yerleşim yerlerinden uzaklaştırmak
- 3- Su kaynaklarının kaybolmasını ve kirlenmesini önlemek.
- 4- Anakent alanı içindeki belediyelerin su ve kanalizasyon işlerine ilişkin bütün hizmetleri yerine getirmek.

Bu kurum daha önce bağımsız olarak kurulmuşsa da daha sonra 1984 yılında İstanbul Büyükşehir Belediyesi'ne dâhil edilmiştir.

İSKİ'nin gelirleri ise şunlardır:

- 1- Su satışından ve kullanılmış suların uzaklaştırmasından elde edilecek gelirler.
- 2- Bu kuruluşun sunduğu hizmetten yararlananların ödeyecekleri harçlar.
- 3- İstanbul Belediyesi'ne Genel Bütçe vergi gelirlerinden payların % 10'u

1990'lı yıllardan sonra gerek büyükşehirlerin hızlı büyümesi gerekse yerel yönetim yapılanmalarının çağdaş ülkelerdeki dönüşümleri belediyecilik anlayışımıza yeni boyutlar kazandırmış ve yapılanmasında değişiklikler olmuştur. Örneğin kamu kuruluşlarına getirilen özelleştirme serbestisinde belediyeler de yararlanarak, bazı birimlerini özelleştirmişler veya belediyeye bağlı şirket haline getirmişlerdir. Bu kanundan hem Anakent belediyeler hem de ilçe belediyeler yararlanmışlardır. Örneğin, İstanbul Büyükşehir Belediyesi'ne bağlı olan metro ve tramvay işletmesi, başkanlığa bağlı İstanbul Ulaşım A.Ş. şeklinde şirketleşmiştir. Bu gün İstanbul Büyükşehir Belediyesine bağlı 33 Anonim niteliğinde şirket mevcuttur. (İstanbul Kültür A.Ş., Hamidiye A.Ş., Belbim A.Ş. v.b.)

D. MAHALLİ İDARELER VE HALKLA İLİŞKİLER

Mahalli idareler, bulundukları bölgede yaşayan insanları yakından ilgilendiren hizmetler verdiklerinden, halkla ilişkiler çalışması yapmaları zorunludur. Halk üzerinde etkili olabilmek için onu iyi tanımak gerekecektir. Yerel idarelerin başarıları, halkla ilişkilerde gösterdikleri çaba ve başarı ile ilgilidir⁶⁹.

Mahalli topluluklar, mahalli idare örgütlerinin çalışmaları konusunda özel bir titizlik gösterirler. Çünkü bu birimler insanların günlük yaşantısıyla çok yakından ilgili alanlarda görev yaparlar. Bu görevlerin yerine getirilmesi konusunda en küçük aksaklıklara dahi tepkiler çok şiddetli olabilir. Mahalli idareler yaptıkları eylemlerde halka karşı kendilerini sorumlu görme zorunluluğu vardır. Mahalli topluluklar tarafından demokratik temsil ilkesine göre kurulan mahalli birimlerin en belirgin özelliği toplumun yakın denetim altında, onun gösterdiği yönde halka dönük hizmet yapmak zorunda olmalarıdır⁷⁰. Böyle olunca halkın göstereceği sert tepkiler olağan karşılamak ve ona göre tanıma ve tanıtırma çabaları göstermek gerekir. Halkın inanmadığı ve desteklemediği bir işi başarıyla yürütmek günümüzde çok zordur.

Yerel yönetimler halk katılımını artırır. Halk, yönetimlerin yapmak istediklerini iyi anlayabilirse, yapılacak işlere yardımcı olabilir. Alınacak kararlara yerel toplumun da katılmasını sağlamak bilgilendirmenin yollarından biridir. Halkın desteğini kazanmak için yerel yönetimlerin katılımı, ilgilendirme, haberleşme gibi yollardan faydalanmak gerekir⁷¹. Yerel yönetimlerin halkın desteğini kazanmak, dolayısıyla da başarılı olabilmek için etkin bir halkla ilişkiler çalışması yapmaları zorunludur.

⁶⁹ Nuri Tortop, **Halkla İlişkiler**, Ankara, 1986, s.152.

⁷⁰ Selçuk Yalçındağ, **Mahalli İdarelerde Halkla İlişkiler**, s.233.

⁷¹ Kemal Görmez, **Yerel Demokrasi ve Türk Belediyeciliği**, Ankara, s.51-52.

1. Belediyelerde Halkla İlişkilerin Amaçları

Belediyelerin birer yerel kuruluş olmaları nedeniyle diğer kuruluşlara oranla halkla diyalogu daha sıkıdır. Böyle olunca da yöre insanı bu kuruluşun amaçlarını ve yaptığı çalışmaları yakından takip eder. Belediyeler de icraatlarından halkın haberdar olmasını ister.

Yerel Yönetimler uzmanı Prof Dr. Nur TORTOP yerel kuruluşların halkla ilişkiler amaçlarını dört temel maddede açıklıyor. Bunlar:

- 1- Vatandaşları, yerel kuruluşun politikasından ve günlük faaliyetlerinden haberdar etmek.
- 2- Yerel kuruluşlar tarafından kesin kararlar alınmadan önce önemli yeni projeler hakkında vatandaşlara görüşlerini belirtme fırsatı vermek.
- 3- Yerel kuruluş işleyiş sistemi ile kendi hak ve sorumlulukları konusunda vatandaşları aydınlatmak.
- 4- Vatandaşlık gururunu aşılama ve geliştirmek.

Günümüz belediyecilik anlayışı (Yönetim açısından) belki halkın bilinçlenmesinden de öteye gittiğini söyleyebiliriz. Reklama kaçsa bile belediyenin olumlu icraatları gerek iletişim araçlarıyla gerekse yüz yüze iletişim yöntemiyle yöre halkına çok rahat ulaştırılmalıdır. Öte yandan mahalli idare birimlerinin kamuoyunu aydınlatmaları kendi için yararlı olmanın ötesinde bir görev anlamı da taşır. Mahalli topluluğun oylarıyla belli bir süre için işbaşına gelen bir mahalli idare yönetiminin, yapılacak çalışmalar hakkında toplumu aydınlatmasını bir nevi hesap verme olarak nitelemek mümkündür. Bu nedenle bilgi vermenin gereği gibi yapılmaması, bir bakıma toplumun demokratik denetim olanağını sınırlamak anlamına da gelir.

2. Belediyelerin Halkla İlişkilerde Kullandıkları Malzemeler

a. Basılı Malzemeler

Halkla İlişkiler faaliyetlerinde yararlanılan araçlardan olan basılı malzemeler oldukça çeşitlidir. Kurumun, olayın ve şartların gereğine uygun olarak bu malzemeler kullanılır. Halkla ilişkileri tanıma ve tanıtmaya faaliyeti şeklinde kısaca tanımlandığına göre; basılı malzemelerin daha çok tanıtmaya yönelik olduğunu görürüz. Ancak, Halkla ilişkiler açısından önemli olan bu araçları tanıtmaya yanında “tanıma” aracı olarak da kullanabilmektir.

“Tanıtma faaliyetlerinde kullanılan basılı araçları şu şekilde sıralayabiliriz: Gazete, dergi, broşür, kitap, bülten, yıllık, mektup, damga, el ilanları, afiş, poster, pankart, pul vb.”⁷²

b. Görsel ve İşitsel Malzemeler

İletişim teknolojisindeki gelişim ve bu gelişimin tüm halka yayılması kurum ve kuruluşların halkla ilişkiler faaliyetlerinde bu malzemelerin kullanılmasını zorunlu hale getirmiştir. Belediyeler çalışmalarını halka tanıtmak için 1990’lı yılların başında radyo ve televizyon istasyonları açarak halkla ilişkiler faaliyeti yapmışlardır.(Kanundaki boşluktan faydalanarak) Ancak daha sonra Anayasanın 133. maddesinin değiştirilmesiyle bu konudaki kanun düzenlemede yerel yönetimlerin bu tür organizasyonlarına kısıtlama getirilmiştir. Bugün belediyeler bu tür çalışmalarını doğrudan değil de dolaylı olarak yine yürütmektedir.

Görsel ve işitsel malzemeleri ise şu şekilde sıralayabiliriz: Televizyon, Radyo, Fotoğraf, Slâyt, Sinevizyon ve mültivizyon yöntemler v.s.⁷³

⁷² Metin İnceoğlu, **Güdüleme Yöntemler**, Ankara, 1985, s.87.

⁷³ Ümraniye Belediyesi 2009 yılı faaliyet raporu kitapçığı s.18-37

III. B Ö L Ü M

A. ÜMRANIYE GECEKONDU MAHALLELERİ VE SİYASİ PARTİLER

Hızlı kentleşme dünyanın hemen her ülkesinde görülen bir olgudur. Başka bir özellik ise kentleşme hızının geri kalmış ya da gelişmekte olan ülkelerde dünya ortalamalarının da üzerinde oluşudur. Türkiye'nin de gelişmekte olan bir ülke olduğu kabul edilirse; hızlı kentleşmede birçok ülkeden daha önde olduğu görülmektedir. Örneğin 1955- 1980 arasında şehirleşme oranımız %23,6'dan % 44'e yükselmiş olması ve bugün imalat sanayinde çalışan nüfus oranının %15,2'ye varmış olması, bu hızlı kentleşme olgusunu ortaya koymaktadır⁷⁴.

Türkiye'de İstanbul şehrinin nüfus artışı ise olağanüstü bir hal almıştır. İş bulma potansiyelinin fazla oluşu, hemşericilik vb. nedenler bu şehrin göç alma nedenleri başında gelmektedir. Böyle olunca da yerel yapılanması diğer şehirlerden farklılık arz etmiştir. Şunu rahatlıkla söyleyebiliriz ki 2004 yılında TBMM'de kabul edilen 5216 Büyükşehir Belediye yasasında vurguların büyük çoğunluğu İstanbul şehri için olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz. Çünkü İstanbul gerek nüfus olarak gerekse ticari hareketlilik olarak dünyanın birçok ülkesinin çok üstünde olduğu istatistiklerle ortaya konmuştur. Bu nedenle de yasalaşmada ön palanda tutulması normal görülmüştür.

İstanbul'un Avrupa yakası, Anadolu yakasına göre daha fazla nüfusu barındırmakta. Ancak Anadolu yakasında da gecekondu semtleri daha fazladır. Özellikle Tuzla, Kartal, Pendik ve Ümraniye ilçeleri en fazla gecekondu taşıyan ilçelerdir. Avrupa yakasında ise Gaziosmanpaşa, Eyüp, Esenler ve Sarıyer ilçelerinde gecekondulaşmaya rastlanmaktadır. Anakente yakın ancak dar bakımdan anakentten ayrı olan Sultanbeyli, Sarıgazi,

⁷⁴ Ruşen Keleş, **TODAIE Dergisi**, Cilt 18, Sayı 1, s.69.

Arnavutköy gibi merkezler gecekondulaşmaya daha da açık yerleşim merkezleri olmuşlardır. Çünkü bu yerleşim yerleri şehir dışı kabul edilmiş, gerek altyapı gerekse kadastro yapısı tamamen köy veya kasaba statüsü olması nedeniyle buradaki düzensiz ve plansız yapılaşmalar adeta şehir merkezinden seyredilmiştir. Ne zaman ki buralar da büyükşehirle bağlandı, buralarda gecekondulaşma kısmen durdu ve düzenli şehirleşmeye başlamıştır.

Ümraniye ilçesi Anadolu yakasında ve İstanbul Büyükşehir Belediyesi içinde ve Anakentin kuzeydoğusunda bulunan bir ilçedir. Bu yakanın gecekondulaşmaya en müsait ve arazi olarak da böyle bir yapılaşmaya hazır bir bölgedir. Çevresinde yıllar önce kurulmuş köyler, İSKİ'nin su havzası ve şehrin en büyük ormanı bu ilçenin sınırları içindedir.

Son dönemde yapılan hukuki ve ekonomik tedbirler sadece bu ilçe değil Anakentin bütün ilçelerinde gecekondulaşmayı tamamen durdurmuştur. Tek sıkıntı daha önceki gecekondulu mahallelerini dönüşüm projeleriyle ıslah etmek ve modern kent yapısı içerisinde eritebilmektir.

Bu ilçenin tarihi ile ilgili genel bilgi belediyenin Tarihini ilçe belediyesine ait⁷⁵ sitesinden doğrudan alınmıştır.

1. Ümraniye'nin Anlamı

Ümran sözcüğü Arapçadır. Topluluklarda mutluluk, saadet, refah anlamına gelir. Esas anlamı kalkınmış, gelişmiş, bayındırlaşmış, yaşayış koşullarının uygunlaştırılması için üzerinde çalışılmış olan yer. Bazı kaynaklarda ise; Ümran (Ar) 1- Bayındırlık, bayındır olma, bir yerin tamamıyla meskûn ve yeterince işlenmiş olması, 2- Medeniyet, terakki, refah. Ümran= Ümrandır.

⁷⁵ www.umraniyebeldiyesi.org

2. Tarihçesi

Tarihi kaynaklara göre Ümraniye'ye ilk yerleşenler Frigya'lılardır. Çam ağacını kutsal kabul eden Frigyalılar küçük ve Büyük Çamlıca'dan başlayarak Alemdağ ve Kayış Dağı'na kadar bütün araziye çam ormanlarıyla donatmışlardı. Sonraki yıllarda Ümraniye'nin bulunduğu yerler Romalılar ve Bizanslıların egemenliğine geçmiştir.

Harun Reşit, ordularıyla 782 yılında Krizepolis (Üsküdar) önlerine kadar gelmiştir. Bir sene burada kaldıktan sonra 783 yılında Bizans İmparatoriçe'si İREN'in ordusuna mağlup olmuş, bunun sonucunda her sene Bizanslılara 70.000 altın vermeye zorunlu kalmıştır. İlçenin, toprakları Bizanslılarla Müslüman ordular arasında zaman zaman el değiştirmiştir. Anadolu'yu Müslüman yapan ve Türkleştiren ilk devlet Danişmentliler Devletidir. Danişment oğulları Bizans topraklarına kadar sızmışlar. Alemdağ'ın üstünde bir kale yapmışlardır.

Danişment Gazi'nin arkadaşı Sultan Turasan Bizanslılara karşı bu kalede çok defa savaşmış ve Anadolu'dan beklenen yardımı alamayınca burada öldürülmüştür. Selçuklular İznik'e kadar gelmiş, bu şehir alınmış ve bu şehri ilk başkent yapmışlardır. Osmanlı İmparatorluğu döneminde padişah olan Orhan Gazi bu bölgeyi Osmanlı topraklarına katmıştır.

İlçenin ilk adının "Yalnız Selvi" olduğu söylenmektedir. 17. Yüzyıl başlarında o devrin padişahı I. Ahmet tarafından Şeyh Aziz Mahmut Hüdai'ye vakfedilmiştir. Cumhuriyet dönemine kadar Bulgurlu'ya kadar olan bölge bu vakfın malı olarak Üsküdar'a bağlı kasaba olarak kalmıştır. Ümraniye'ye ilk ad olarak Yalnız Selvi demelerinin sebebi birkaç mezar ve birkaç selvi ağacının ve orman arasında birkaç evin bulunmasıdır.

Ümraniye’de ilk yerleşenler Balkan Savaşları’ndan sonra, önce Batum’dan ardından da Yugoslavya ve Bulgaristan’dan göçmenler gelmiştir. Bundan dolayı bir süre de “Muhacir Köy” olarak şöhret bulmuştur.

1960 yılına kadar köy olarak kalan Ümraniye, Organize Sanayi Bölgesi olarak ilan edilmesinden sonra yoğun göçlere maruz kalmıştır. Belediye ilk defa 1963 yılında kurulmuştur. İstanbul' un en hızlı kentleşen ve nüfusu hızla artan; köy ve yöre geleneklerinin de aynen muhafaza edildiği ilginç bir kentleşme örneğidir Ümraniye...

Ümraniye nüfusunun hemen hepsini İstanbul dışından gelenler teşkil etmektedir. Küçük bir azınlık önce İstanbul’un farklı yerlerine gelmiş ardından bu bölgeye gelip yerleşmişlerdir. İstanbul için ilk gecekondu bölgesi Kartal, Pendik ve Tuzla’dan sonra burası olmuştur. Ama bu ilçe gecekondulaşmayı Sultanbeyli ilçesinden sonra en sorunlu ve düzensiz yaşayan ikinci ilçe olmuştur.

1980 ihtilalı ile Ümraniye Belediyesi fes edilerek Üsküdar' a bağlı şube müdürlüğüne dönüştürüldü. 1987 yılında ilçe olan Ümraniye' de ilk yerel seçim 1989 yılında yapıldı. Bugün ilçemiz 14 mahalle ve 650.000 (Belediye Nüfusu 450.000) Nüfusuyla Anadolu şehirlerinin pek çoğundan büyük bir yerleşim alanıdır. Halen 6 belde ve 4 köyü mevcuttur. 22 bin hektarlık bir yerleşim alanına sahiptir.

Ümraniye, ekonomik çeşitlilik açısından zengin bir yöredir. Küçük imalat sanayisinden konfeksiyona, yedek parça ve ağaç ürünleri üretimine kadar çeşitlilik göstermektedir.

Yukarıda verilen bilgiler Ümraniye ile ilgili belediyenin hazırlamış olduğu resmi bilgidir. Hemen bütün kaynaklar ilçeyi bu bilgiler ile tanıtır.

3. Bugünkü Yapısı

Ümraniye, bugün İstanbul'un önemli ve güzel merkez ilçelerinin başında gelmektedir. Toprakları Anadolu kısmındadır. Batı tarafında Üsküdar, kuzeyinde Beykoz, kuzeydoğu tarafından Çekmeköy, Güneydoğu tarafından Ataşehir, Güneyinde Kadıköy ilçeleri yer almaktadır.

- 1- İlçe 1987 tarihinde Üsküdar'dan ayrılması sonucu gecekonduya açık yerlerin Üsküdar'dan ziyade bu ilçede kalması ilçenin gecekondulaşma ile anılmasına neden olmuştur.
- 2- Bölgede diğer ilçelere oranla tarihi alanların olmaması nedeniyle "sit alanları" gibi koruma yasalarına dâhil olmaması ve gecekondu yapılsa bile siyasi gerekçelerle görmemezlikten gelinmesi.
- 3- İlçede konut kooperatifleri ve toplu konut projelerinin çok etkili olması.
- 4- Kısmen de olsa, diğer ilçelere (yani gecekondulaşan ilçelere) oranla altyapısının olması veya altyapı çalışmalarının kolay gerçekleşmesi.
- 5- İlçeye sanayi kesimlerinin uzak olması ve daha çok konut bölgesi olması.
- 6- Arazinin çok pahalı olması.

Belediye yetkilileri ilçede gecekondulaşmaya asla imkân vermediklerini ısrarla söylüyorlar. 1994 öncesinde bazı mahallelerde gecekondu yapılarının olduğunu, bu tarihten sonra gecekondulaşmanın yavaşladığını ancak 2000 yılından itibaren de hiçbir şekilde gecekondulaşma olmadığını iddia ediyorlar. Yaptığımız incelemeler sözlerinde haklılık payı olduğunu ortaya koyuyor.

a. Ümraniye'nin Demografik Yapısı

Ümraniye ilçesinde yaşayan halkın hemen tamamı tarihçede de anlatıldığı gibi kimi ülke dışında gelenlerden kimi de göçle Anadolu'dan gelenlerden oluşmaktadır. Bugün 35 mahallesi ve 553.935 nüfusa sahip ilçenin gecekondu yoğunluğu olan mahallelerde daha çok Anadolu'dan göçle

gelenlerin oluşturduğu mahalleler olmuştur. Bu mahalleler bugün imara da kapalı haldedir.

b. Belediye Yönetimi ve Halkla İlişkiler

İlçe belediyesinin 1987'den 27 Mart 1994 yılına kadar SHP-CHP'li belediye başkanı yönetmiştir. Bu tarihte yapılan seçimi RP-FP'li başkan Mehmet BİNGÖL kazanmıştır. İki dönem bu parti ve kişinin yönetiminde kalan Ümraniye 2002 yılında bu kez AKP- AKPARTİ'li başkanın yönetimine geçmiştir. İki dönemdir AKPARTİ'li Hasan CAN başkanlığı sürdürmektedir.

Belediye yönetiminde genel kanaat; ilçenin gecekondü bölgesi imajını silbilmek için adeta seferber oluyorlar. Toplu konut ve benzer çalışmalara her türlü kolaylığı sağlamaya hazırlar. Bu bölgenin arazisinin yerleşime müsait olması ve doğal yapısının güzel olması cazibesini artırıyor. Daha önce varoş olarak bakılan ilçe artık seçkinlerin tercih ettiği bölge olmaya devam ediyor. Gerek sanayi bölgeleri, gerek çok katlı toplu konutlar ve gerekse de villa türü yapılanmalarda ilçe neredeyse İstanbul'da birinci sırayı almış durumda. Bu bölgeye yapı şirketlerini Büyükşehir Belediyesi de teşvik ediyor. Büyükşehir Belediyesi'nin toplu konut şirketi olan KİPTAŞ, birçok ilçede devasa siteler yaparken bu ilçeye daha çok özel şirketler girmiş, SOYAK, SİNPAAŞ gibi şirketler hem lüks hem de çok katlı binalar yaparak ilçenin konut politikasında önemli değişikliklerle birlikte çehresini de değiştirmiştir. Artık ilçenin birkaç mahallesi hariç diğerleri lüks konutlarla sarılmış.

İlçe Belediye yönetimini en çok sıkıntıya sokan 2004 yılında çıkarılan Büyükşehir Belediye yasasıyla ilçe belediye yönetimine yüklenen sorumluluklardır. Çünkü bu yasa ile birlikte daha önce Büyükşehir Belediyesince başlanan imar, ifraz ve ölçeklendirmeli planlar, hız kazanmış ama bu kez de arsa sahipleri ile üzerine yapılan binaların tutarsızlıkları ortaya çıkmıştır.

27 Mart 1994 yılında yapılan Belediye Başkanlığı seçimlerinde Ümraniye’de Refah Partisi adayı Mehmet BİNGÖL kazanmıştı. Bu seçimlerle birlikte ilçede temel zihniyet de değişmişti. Aynı seçimde Büyükşehir Belediyesini de aynı partinin adayı günümüzün Başbakanı Recep Tayyip ERDOĞAN kazanmıştı. Büyükşehirle ilçe belediyesi ilçe için ortak projeler hazırlayarak ilçenin en azından “varoş” görüntüsünü ve “çevre ilçe” imajını silmek için elbirliğiyle değiştirmeye başladılar. Bugün gelinen noktada ilçe tamamen olmasa da ekseriyeti bu imajdan uzaklaşmıştır.

İlçe 1994 yılı itibariyle % 70-80 oranında gecekondulaşmış diyebileceğimiz nitelikte bir yerleşime sahipti. İki dönem başkanlık yapan Refah- Fazilet Partili Başkan Mehmet BİNGÖL altyapı, çevre düzenlemesi ve imar planlaması çalışmalarını Büyükşehir Belediyesinin de desteğiyle tamamlayarak peyzaj ve imaj çalışmalarına başlamıştı. Ancak 2002 yılında AKPARTİ’nin zaferi buralarda daha fazla kendini hissettirmiş ve bu partinin adayı Hasan CAN % 55 gibi bir oranla seçimi kazanmıştır. Parti adı ayrı olsa da aslında seçmen kitlesi hemen hemen aynıydı. Biraz daha farklı kesimler de bu partiye oy vermişlerdi. Seçmen kitlesinin beklentisi de bir önceki yönetimden beklentileriyle aynıydı. Özellikle de 2004 yılında çıkarılan 5215 ve 5216 sayılı yasalar belediyelerin çalışma alanlarını ve şekillerini yeniden düzenlemiş ve gecekondulaşma gibi konularda belediyelere çok da fazla tercih bırakmamıştır.

Hatta 5215 sayılı yasanın 69. Maddesi. “Belediye; düzenli kentleşmeyi sağlamak, beldenin konut, sanayi ve ticaret alanı ihtiyacını karşılamak amacıyla belediye ve mücavir alan sınırları içinde, özel kanunlarına göre korunması gerekli yerler ile tarım arazileri hariç imarlı ve alt yapı arsalar üretmek, konut, toplu konut yapmak, satmak, kiralamak ve bu amaçlarla arazi satın almak, kamulaştırma yapmak, bu arsaları trampa etmek, bu konuda ilgili diğer kamu kurum ve kuruluşları ve bankalarla işbirliği yapmak ve gerektiğinde onlarla ortak projeler gerçekleştirmek yetkisine sahiptir.

Belediye, bu amaçla bütçesinden gerekli parayı ayırmak suretiyle işletme tesis edebilir.

Arsalar hariç üretilen konutların satışı 2886 sayılı Devlet İhale Kanunu hükümlerine tâbi değildir. O belediye ve mücavir alan sınırları içinde kendisine, eşine veya onsekiz yaşından küçük çocuklarına ait konutu olmayan dar gelirli kişiler ile afete maruz kalanlara, sanayi bölgelerinden nakledileceklerle ve üyelerinin tamamı bu durumda olan kooperatiflere, bedeli 2942 sayılı Kamulaştırma Kanunu hükümlerine göre oluşturulan takdir komisyonu tarafından belirlenecek tutardan aşağı olmamak üzere arsa tahsisi yapılabilir. Durumları 775 sayılı Gecekondu Kanununun 25'inci maddesine uyan kimselere de bu maddeye göre arsa ve konut sağlanabilir. Bu fıkranın uygulama esasları, İçişleri Bakanlığı ile Bayındırlık ve İskân Bakanlığı tarafından müştereken hazırlanacak çerçeve yönetmeliğe uygun olarak belediye meclisleri tarafından çıkarılacak bir yönetmelikle düzenlenir.” Şeklinde düzenlenmiştir.

Belediyelerin kuruluş kanunları aslında son değişiklikle çok fazla yetkilendirilmiştir. Türkiye Cumhuriyeti'nin son dönemlerdeki temel iradesi yetkiyi ve hizmeti merkezden yerele yönlendirme gibi bir çabası çıkarılan kanunlarla ortaya çıkmaktadır. 22.2.2005 tarih ve 5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanunu da bu konuda birçok yenilikleri kabul etmiş, merkezin yereldeki bölge müdürlüklerini kapatmış ve çoğu yetkilerini Vali'nin başkanlığında toplanan İl Genel Meclisi'ne yani yerele devretmiştir.

Ümraniye Belediyesi ilçe halkına yönelik yapmış olduğu çalışmaları şu başlıklar altında toplamıştır.

- 1- Kültür- Sanat:
- 2- Sosyal Yardımlar
- 3- Eğitim
- 4- Park ve Bahçeler

- 5- Özel Projeler
- 6- Sağlık- Spor Etkinlikleri
- 7- Teknolojik
- 8- Halkla İlişkiler
- 9- Yol-Cadde gibi çalışmalardır.

Belediye etkinlikleri aslında bu çalışmalarla sınırlı değil. Yönetimim basına ve halka duyurulmayı hedefledikleri çalışmalar olarak öne çıkmaktadır. Belediye, ilçenin alt yapı çalışmalarını nerdeyse tamamlamış gibi. Bu nedenle de artık üst yapı ve kültür- sanat etkinliklerini daha rahat yapabilmektedir.

(1) Belediyenin Halkla İlişkiler Çalışmaları

Günümüz belediyeciliği geldiği nokta itibariyle kendisini belediye sınırı içinde yaşayan halka beğendirmek zorunda. Hatta bu düşünce kendini o kadar çok zorluyor ki belediyelerin birer devlet kurumundan öte sanki halkın beğenisini kazanmak zorunda olan ticari şirkete benzemektedir. Ürettikleri sloganlar, yaptıkları hizmetleri duyurmada kullandıkları abartılı bildirimler ve halkın beğenisini kazanabilmek için uyguladıkları abartılı ilanlar birer örnektir.

Genelde Belediyelerin özelde ise Ümraniye Belediyesinin halkla ilişkiler ve tanıtım çalışmalarını iki ana bölümde inceleyebiliriz. Birinci bölümde:

- a- Belediyelerin, sınırları içindeki halka yaptığı halkla ilişkiler ve tanıtım çalışmalarında kullandıkları yöntemler, sloganlar ve argümanlar,
- b- Belediye sınırları içinde farklı mahallelere farklı slogan ve yöntem uygulamaları,
- c- Ümraniye Belediyesinin özellikle gecekondu bölgesi olarak bilinen Mahallelere uyguladıkları halkla ilişkiler ve tanıtım çalışmalarıdır.

İkinci bölümde ise:

- a- Belediye sınırları içinde yaşayan halkın, belediyenin halkla ilişkiler ve tanıtım çalışmalarına bakışı ve değerlendirmeleri,
- b- Gecekondulu bölgesi diyebileceğimiz mahallelerdeki halkın, belediyenin bu tür çalışmalarına bakışı.

(2) Ümraniye Belediyesinin Halkla İlişkiler Ve Tanıtım Çalışmaları

i. Belediyenin İlçe Geneline Uyguladığı Halkla İlişkiler ve Tanıtım Çalışmaları:

Resmi kurumlar içinde halkla ilişkiler ve tanıtım çalışmalarını en geniş ve en özgür şekilde uygulayan kuruluş elbette belediyelerdir. Hem büyükşehir, hem şehir hem de ilçe belediyeleri belirli ölçeklerde bu çalışmasını yapmak zorunda hissediyor. Hatta yaptığı her faaliyeti reklam formatını kullanarak halka bir şekilde sunuyor ve onlardan takdir almanın yollarını arıyor. Bu eylemler günümüz belediyecilik anlayışının bir sonucudur, normal karşılanmalıdır. Gerçi halkın belirli kesimleri belediyelerin bu tür çalışmalarını diğer resmi kurumlardan görmediğinden olsa gerek, gereksiz hatta yapılmaması gereken eylemler olarak değerlendirmektedir.

Ümraniye Belediyesi kurumsal yapılanmada tezimize konu olan çalışmalarını hemen her birimlerinde etkili bir şekilde yürütmektedir. Gerçi her birim kanuni olarak yapması gereken çalışmalarını yürütürken faaliyetlerini bir şekilde, çalışmalardan yararlanan insanlara duyurmayı ilke edinmişler. Örneğin “Bu alan Ümraniye Belediyesi tarafından onarılmıştır, Bu caminin haftalık genel temizliği Ümraniye Belediyesi tarafından yapılmaktadır. Bu okulun boyası ve çevre düzenlemesi Ümraniye Belediyesi tarafından yapılmıştır. Bu sağlık ocağı Ümraniye Belediyesi tarafından bölge halkına sağlık hizmeti vermek amacıyla yapılmıştır.

İstanbul merkez ilçeleri arasında aynı parti yönetimine mensup olsalar da kıyasıya bir rekabet vardır. Bu rekabet hizmete kalite olarak yansımaktadır. Bununla da yetinilmeyip daha iyi ve daha idealini yakalayabilmenin yollarını aramaktadır.

ii. Belediyenin Gecekondu Bölgesinde uyguladıkları halkla ilişkiler ve Tanıtım Çalışmaları

Belediye yönetimi ilçede varoş olarak nitelendirilen bu mahallelere çok farklı yaklaşıyor. Belediye bölgenin oy potansiyeli, yardım ve hizmetlerin oya dönüşümünü net olarak belirlemiş. Hatta son iki belediye başkanlığı seçimlerinde bölge halkına birçok merkezden farklı baskı ve tehdit uygulanmasına rağmen oylarını Ak Parti'ye verdikleri ortaya çıkmıştır. Neden olarak da ahde vefa ve bölgeye yapılan belediye hizmetlerini gösteriyorlar.

İlçe belediyesi bu mahallelerin her türlü envanterini çıkarmışlar. Bu bölge belediye tarafından masaya yatırılmış, bölge halkı için gereken her türlü hizmet diğer bölgelere oranla buralara daha hızlı gittiği söyleniyor.

İlçede gecekondu mahalleleri olarak belirlediğimiz bölgede belediyenin yapmış olduğu faaliyetleri şu başlıklar altında topladık.

- 1- Mahalle halkına yönelik kültür gezileri:** (Mahallelerde bulunan Bilgi Merkezlerince organize edilmekte) Belediye mahalle muhtarlarının ve mahalledeki okul müdürlerinin yardımıyla İstanbul'u gezmeye gücü olmayan öğrenci, ev hanımı ve yaşlılara yönelik dönem dönem gerek İstanbul içi gerekse il dışı geziler düzenlemektedir.
- 2- Aile okulu semineri:** Daha çok ev hanımları ve yetişkin bayanlara yönelik evlilik ve aile içi iletişimi kolaylaştırmak amacıyla mahallelerdeki bilgi merkezleri aracılığıyla seminer, oyun, bire bir

görüşme yöntemleri kullanarak mahalle insanlarını bilinçlendirme çalışmalarını yürütmektedirler.

- 3- **Şenlikler (Uçurtma, Spor, vb.):** ilçe belediyesi bu faaliyetine çok sık başvurmaktadır. Mayıs ayında ilçe genelinde bir defa mahallelerde ise birden çok uçurtma şenliği düzenlemektedir. Uçurtmaları çocuklara ücretsiz dağıtan belediye çocukların sosyal etkinliklere katılımını hedeflemektedir. Spor etkinliklerine ise belediye çocukları doyuracak etkinlikleri bulunmaktadır. Yaz döneminde belediyenin hekimbaşı spor tesislerinde yaklaşık 12 dalda yaz spor okulları açıyor ve yaklaşık 600 çocuğun buralarda yararlanmasını sağlıyor. Buna ek olarak da kültür merkezlerinde ve büyükşehir belediyesince yapılan spor komplekslerinde de gençlerin yararlanması için projeler üretilmektedir.
- 4- **Şiir, Müzik, Tiyatro ve Sinema geceleri:** Kültür merkezlerinin salonlarında ve yazın okulların bahçelerine kurulan yazlık sinema uygulamalarıyla halka ulaşmaktadırlar. Hemen her salonda haftanın birkaç günü bu tür etkinliklerin olduğuna şahit olduk.
- 5- **Ramazan etkinlikleri:** Belediye Ramazan ayında halkla bütünleşmede gayet başarılı olabiliyor. Bu ayın her gününü dolu dolu kullanıyor. 2007 yılına kadar birçok merkeze kurduğu çadırla halka hem iftar veriyor hem de akşam bu çadırları etkinliklerle süsleyerek mahalle halkı için cazibe merkezi haline getiriyordu. 2007 yılından itibaren çadır uygulamasından vazgeçildi ve ilçedeki düğün salonları ve kültür merkezleri etkin olarak kullanılmaya başlandı. Bir de TRT lojmanları olarak bilinen bölgeye geçici kültür merkezi kuruldu. Burada gündür fuarlar gece de etkinlikler düzenlendi.
- 6- **Yarışmalar:** Belediye ilçe halkının tamamının katılabileceği birçok yarışma düzenlemektedir. Bunlar için belirlenen ödüller de önemli miktardadır. Yarışmalardan bazıları: Şiir Yarışması, Resim Yarışması, Roman Yarışması, Makale Yarışması vb.

- 7- Açık hava kitaplığı:** Aslında bu uygulama daha çok yaz döneminde belediyenin yaptığı Tantavi Festivali çerçevesinde Tantavi parkında yapılıyor ama belediye insanlar kitaplarla daha çok tanışsın diye mahallelerde de önümüzdeki yıllarda bir uygulama düşünüyor. Pilot bölge olarak da gecekondu diyebileceğimiz mahalleler seçiliyor.
- 8- Tantavi Kültür- Sanat Festivali kapsamında mahallelerde gerçekleşen etkinlikler:** Genellikle Temmuz ayı boyunca devam eden 30 günlük bir festival. Birçok alanda ve mekânda etkinlikler gerçekleşiyor. Daha çok da Tantavi parkında yapılıyor. Her yaştaki insanların zevk ve hobileri göz önünde tutuluyor. Gündüz sergi, çocuk oyunları gibi etkinlikler sürerken gece de bazı merkezi yerlerde konser, gösteri, gösterim gibi etkinlikler gerçekleşiyor. Diğer bir etkinlik ise yıl boyunca belediyenin çeşitli merkezlerce yürüttükleri faaliyetlerin ürünleri de burada festival boyunca sergilenmektedir.
- 9- Toplu nikâh törenleri:** Toplu nikâh aslında, daha çok gecekondu bölgelerinde herhangi bir nedenle nikâh kıydırmayan veya buna gücü yetmeyen ailelere yardım amaçlı düzenlenmektedir. Çünkü buralarda yaşayan aileler çocuk sahibi olmalarına rağmen imam nikâhı denen bir akitle evliliklerini sürdürmekte, okul yaşına gelmiş çocuklarının da nüfus kaydı bulunmamaktadır. Bu etkinlikle her yıl birçok aile resmi nikâha yönelip hukuki evliliklerini gerçekleştirmektedir. Buna ek olarak da maddi gücü olmayan gençler bu uygulamayı fırsat bilip evlenmektedir.
- 10-Toplu sünnet şölenleri:** Bu etkinlik de uzun zamandır yaz ayında düzenli olarak yapılmaktadır. Maddi gücü yetersiz ailelerin müracaatlarını kabul eden belediye ilçedeki özel hastane ve polikliniklerle anlaşarak çocukların sünnetini gerçekleştirmektedir. Buna ek olarak da çocukları ve ailelerini mutlu etmek için şölen havasında programlar yapmaktadır.

11-Yardıma muhtaçlara sağlık yardımları: Belediye bunu sosyal belediyeciliğin bir gereği olarak görüyor. Buna ek olarak da gönüllü kişi ve kuruluşlarla oluşturan ekiplerle hasta, yaşlı ve bakıma muhtaç kişilere hizmet vermektedir. Hizmetler bazen hasta evlerine gidilerek, bazen de kliniklere taşınarak verilmektedir.

12-Aşevi: Ümraniye Belediye sınırları içinde hayatta kalabilmek için başkalarının yardımına muhtaç çok insan bulunmakta. Bunların büyük kısmı işsiz, hasta ve yaşlı insanlardan oluşuyor. Belediye bu insanlar için çeşitli vakıf ve benzeri kuruluşları organize ederek, kendisinin de büyük katkılarıyla yardımlarını sürdürmektedir.

13-Meslek kursları: Sosyal belediyecilik gereği ilçedeki işsiz gençleri meslek sahibi yapıp istihdama kazandırmak amacıyla daha çok bölgede geçerli mesleklerle ilgili belediye kısa ve uzun vadeli kurslar açmakta. Kültür merkezlerinde açılan kurslar çok çeşitlilik göstermekte. Yaklaşık 60 farklı branşta meslek kursları açılıyor. Buna ek olarak İSMEK, İŞKUR gibi kurumların da açacağı kurslara katılımlar teşvik edilmekte. Burada kurs gören öğrencilere istihdam konularında da yardımcı olmaya çalışılmaktadır.

14-Beyaz masa uygulaması: Bu uygulamayı Büyükşehir belediyesi daha etkin kullanmaktadır. İlçe belediyeler de bunu kullanmaktadırlar. Ümraniye Belediyesi de “Beyaz Masa” uygulamasını yıllardır kullanmaktadır. Daha çok telefon kullanılarak şikâyet, öneri ve istekler zamanında ilgili birimlere iletiliyor, sonuçlar takip edilerek sonuçlar hakkında 48 saat içinde bilgilendirilmektedir. Gördüğümüz kadarıyla Ümraniye Belediyesinin Halkla İlişkiler çalışmalarının başında ve başarılı olarak yaptığı çalışma Beyaz Masa uygulamasıdır. Günlük ortalama 300’e yakın bir müracaat aldıklarını belirtiyorlar ve bunların hemen tamamını cevaplamaya çalıştıklarını söylüyorlar.

15-Ziyaretler: Ziyaretler farklıdır.

- a- Belediye yöneticilerinin mahalledeki ailelere, okula, muhtara ve mahallenin tanınmış kişilerine yaptığı ziyaretler

b- Belirli gün ve zamanlarda belediyenin organize ettiği farklı kişi ve yerlere yapılan ziyaretler olarak sınıflayabiliriz

c- Düğün, taziye gibi önemli zamanlarda çoğunlukla Belediye Başkanının bizzat katıldığı ziyaretler.

16-Zabıta Müdürlüğünce yürütülen çalışmalar: Zabıta müdürlüğü gecekondü bölgesi için farklı çalışmalar yürütmektedir. Bu müdürlüğün görevi gereği mahalleler ile ilgili düzenleme ve uygunsuz yapılaşmayı önleyici faaliyetleri nedeniyle hiç de iyi gözle bakılmaz. Belediye de bu düşüncüyü kırmak amacıyla Zabıta Müdürlüğünün buralarda yürüttüğü çalışmalarda daha farklı çalışmalar yapmaya gayret göstermektedir.

17-Mahalle halkını kent konseyine katma etkinlikleri: Kent konseyi ilçe mahalli idarelerince teşvik edilen ve kaymakamlığın özenle üzerinde durduğu sivil teşkilatlardan oluşan önemli bir organizasyondur. Burada daha çok ilçedeki müdürlükler, siyasi partiler, dernekler, muhtarlıklar ve sivil toplum kuruluşlarından oluşmaktadır. Belediye bu mahallelerin konseyde yer alması için özel gayret göstermektedir. Bunu teşvik etmek amacıyla mahallelerde yoğun çalışmalar yürütmektedir.

18-Basılı ve duyuru yoluyla yapılan etkinlikler: Ümraniye Belediyesi gecekondü mahallelerine yazılı ve basılı malzemeleri kullanarak duyuru, ilan ve propaganda çalışmalarında başarılı olduğunu söyleyebiliriz. Bu malzemeleri etkin olarak kullanan belediye, basılı araçlarda da içeriklerini bölge insanına uygun hazırlamaktadır. Genel anlamda kullandığı dil ve malzemeler mahalle halkının gönlünü edecek nitelikte diyebiliriz. Faaliyetleri billboardlarla, el ilanları, broşür, kitapçık, görüntülü panolarla gibi malzemeleri de etkin kullanmaktadır.

19- Mahalledeki okullara ve öğrencilere yapılan yardımlar: Belediye 2007 yılına kadar ortalama 2000 ilköğretim, 1500 lise ve 3000 üniversite ve yüksek lisans öğrencilerine aylık burs vermektedir. Ancak Anayasa Mahkemesinin ilgili yasayı iptal

etmesi nedeniyle burs uygulamasına son verdiler. Ancak belediye yardımlarını burs olarak değil de okullara önemli oranda yardım ederek, ailelerine sosyal yardım adı altında ve öğrencilerin toplu barındığı yemekhane ve yurtlara yardım yapmaya devam etmektedir.

20-Cenaze, düğün, taziye etkinliklerine araç temini ve yönetimin

katılımı: İlçe belediye meclisi halkın düğün, cenaze vb. toplu etkinliklerine ücretsiz araç temini için birçok karar çıkarmış, bu kararların hemen tamamı oy birliğiyle alınmıştır. Belediye halkın neşe ve kederine ortak olmayı kendilerine görev bilmişler. Her zaman da yardımcı olmaya çalışıyorlar.

(3) Sivil Toplum Kuruluşlarının Halkla İlişkiler Çalışmaları

Bu bölümde siyasi partiler dışındaki kurum ve kuruluşların bölgedeki çalışmalarına bakacağız. Bu aşamada ilk akla gelen dernekler oluyor. Dernekleri de:

- a-** Sosyal amaçlı dernekler: Bu dernekler, gecekondü bölgelerinde çok yaygın görünmektedir. Çoğu zaman da bu dernekler buralarda amaçlarının dışında faaliyet gösterdiğine inanılır.
- b-** Köy, kasaba, ilçe gibi Hemşeri dernekleri: Bu derneklere her sokakta en az iki tanesine rastlamak mümkündür. Gerçi bazıları lokal ve oyun salonu amacıyla kurulsun da büyük çoğunluğu belirli zamanlarda hemşerilerini bir araya getirmek, düğün, cenaze taziye gibi günlerde insanlara hizmet vermek ve geldikleri yeri unutturmamak için faaliyetlerini sürdürmektedirler. Hele de gecekondü bölgelerindeki bu dernekler aktif faaliyetlerini sürdürmektedirler.

4. Siyasi Partilerin Gecekondlu Bölgelerindeki Faaliyetleri

Tüm ülkede olduğu gibi Büyükşehirlerin kenar semtleri siyasi partiler için vazgeçilmez hedef kitesidir. Bu bölgeleri elinde tutan parti, ülke genelinde büyük başarı elde eder. Çünkü bu bölge partilere göre hem yönlendirilmeye daha müsait hem de hanelerde birden fazla oy var. Hem bu yerleşim yerlerinde oylar aile reisinin istediği yere verilir. Partiler bu bölgelere olan propaganda ve halkla ilişkiler çalışmalarında bu kriterleri mutlaka göz önünde tutarlar.

Siyasi partilerin ilçe merkezleri gerçek anlamda seçim dönemlerinde hareketleniyor. Diğer zamanlarda haftanın belirli günlerinde toplantı ve istişare amaçlı toplantılar yapılıyor. Birçok partinin de sadece tabelaları asılı defalarca uğramamıza rağmen bir türlü açık bulamadık. Parti yöneticilerinin iş yerlerini bulup orada konuştuk.

İlçede Ak Parti ve Saadet Partisi her gün açık ve mutlaka bir yönetici bulunuyor. Ziyaretçilere içecek ikramı yapılıyor ve onların sorularını cevaplamaya çalışıyorlar. Bu tür ilgi insanları memnun ediyor ve partiye olan bağları güçlü kalıyor. Gerçi mahallede görüştüğümüz insanlar ilgiden memnun ancak parti ilçe merkezinin iş bulma, belediye ile olan sorunları gidermede çok da başarılı olduklarına inanmıyorlar.

a. Ak Partinin Halkla İlişkiler Çalışmaları

Bu mahallelerde en etkin parti bu partidir. Halkın bu partiye olan inancı iki dönemdir devam ediyor. Aslında işsiz ve gelir düzeyi en düşük bu bölge halkı olmasına rağmen yine de iktidar partisine oylarını veriyorlar. Ak Parti veya bundan önce Refah- Fazilet Partisi burada belediye yönetimini elinde tuttuğu için bölge halkı bu partiye aşına görüntüsü ortaya çıkıyor. Onların çalışmaları özellik bu ilçede merkezden daha çok çevre diyebileceğimiz gecekondu bölgelerinde takdir görmüş, örneğin Kazım Karabekir Mahallesi

son belediye başkanlığı seçiminde %55 oranında bir oy almıştır. Kalan % 45'in bir kısmının da gönlü bu partide olmasına rağmen baskı ve duygusal bağ yaşanan parti ve kişiler nedeniyle başka yerlere gitmiştir.

Ak Parti seçim zamanı bu bölgelere hem İstanbul İl Merkezi hem de Ümraniye İlçe Başkanlığı olarak çalışmalarını ayrı ayrı yürütmüş. Merkezi hükümetin geri kalmış bölgeler için uyguladığı yardım vb. çalışmaları buralara yetiştirmişler. Belediyelerin ekmek fişi, gıda kolisi, yakacak yardımı gibi maddi yardımların yanında, Sosyal Yardımlaşma Fonu ile de nakit ve burs yardımlarını buralara yetiştirmişler. İncelediğimiz Kazım Karabekir, Hekimbaşı gibi mahallelerde sadece bu yardımlar ile geçinen insanlar gayet fazla. Bu insanların büyük çoğunluğu da eli iş tutabilecek insanlar. Bölgede yardıma muhtaç yaşlı fazla yok gibi. Nedeninin ise yaşlı insanlar daha çok köylerinde kalmayı tercih ettiklerini söylüyorlar. Özellikle Sivas, Kastamonu, Giresun gibi illerden gelenlerin birinci kuşakları tekrar köylerine dönmüş. Köye gidenlerin çoğunluğu da ıssız köyde tek başlarına yaşadıklarını söylüyorlar. Çocuklarının ısrarlarına rağmen şehre gelmediklerini köyde tek başlarına olsa da yaşamak istediklerini söylüyorlar.

Ak Parti aslında bu bölgelere daha çok bireysel yaklaşımı benimsemiş. Ancak kurumsal olarak da bölge insanıyla iletişim kurmak ve bu bölgenin ıslahı için önemli projeler üzerinde çalıştıklarını kanıtlamaya çalışıyorlar. Daha çok çalışmalarını şu başlıklarda toplamışlar.

- 1- Merkezi Hükümetin yapması gereken çalışmalar
- 2- Büyükşehir Belediyesinde yapılacak çalışmalar
- 3- İl Özel İdaresince yapılması gereken çalışmalar
- 4- İlçe Belediyesinde yapılması gereken çalışmalar
- 5- Özel sektör yaptırımları özendirilmesi çalışmaları
- 6- Çevre düzenleme ve ıslah çalışmaları için fonlar kullanılarak yapılacak çalışmalar

- 7- Gecekondlu mahalleleri için hazırlanacak sosyal projelerle yürütülecek çalışmalar
- 8- Üniversitelerin bölgede araştırma yapmasına yönelik özendirici çalışmalar.

b. Saadet Partisinin Çalışmaları

Bu parti seçimlerde ikinci olabilmıştır. Seçimlerde hem bu partinin adayı hem de bu partinin önceki partisi bu bölge ile duygusal bağ kurmuştur. Son iki seçimde bu partinin adayı Mehmet BİNGÖL iki dönem belediye başkanlığı yaptı ve son iki dönem de bu partinin adayı idi. Bu parti bölgede sistemli bir çalışma yürütüyor. Mahalle teşkilatlarını hep canlı tutuyor. Buraları kahveye gitmek istemeyen veya çay parasına muhtaç insanların gününü geçirdiği, hemşerileriyle buluşma mekânı olara kullanabiliyorlar.

Mahalle teşkilatları içinde en aktif parti Saadet Partisidir. Bunu mahallelerde yaptığımız araştırmalarda gördük. Çünkü mahalle teşkilat merkezleri her gün açık ve küçük de olsa bir etkinlik yapıyor. Her gün azından mahalle teşkilatlarının alt birimlerinden birinin toplantısı veya benzeri bir çalışması oluyor. Saadet Partisi mahalli anlamda halkla iletişim kurmada başarılı olduğunu gördük. Her mahallede ayrı bir plan uygulanıyor. Temel hedeflerini bu tür bölgelerde çok hızlı revize ederek mahalle halkının taleplerini iyi tespit ediyorlar. Bölge insanı bu partinin çözüm noktasında da etkin olduğunu söylüyorlar.

c. Cumhuriyet Halk Partisinin Çalışmaları

CHP Ümraniye ve Kadıköy'den ayrılarak yeni ilçe olan Ataşehir ilçesini kazanmasına rağmen bu ilçede pek bir varlık gösterememiştir. Ümraniye ilçesinde de daha çok eski yerleşim yerlerinden oy alabilmıştır. Bu mahallelerde öncelikle sempatizanları Bingöl, Tunceli ve Malatya kökenli Alevi kökenli gençlerden oluşuyor. Son seçimlerde İlçe belediye

başkanlığından ziyade Büyükşehir belediye başkanı adayına daha fazla oy çıkması bunun göstergesidir. Çünkü Büyükşehir adayının Alevi kökenli olması bu sonucu çıkarmıştır. Açıkçası İlçe parti yönetimi de umudunu daha çok merkezi mahallelere yöneltmişler. Ancak parti yönetimi bu düşünceleri kabul etmiyorlar. Onları bölge insanının maddi olarak daha hassas olmaları nedeniyle iktidar ve diğer partilerin bu duygularını kullandıklarını iddia ediyor. CHP, parti yönetimi olarak sosyal sorumluluk projeleri olduğunu bunu yıllardır gündeme getirdiklerini ancak hala bu mahallelerin geri kalmalarında en büyük etkenin yine Ak Parti ve Saadet Partisi olduğunu iddia ediyorlar.

d. Milliyetçi Hareket Partisinin Çalışmaları

Bu partinin bölgede oy potansiyelinin İstanbul geneli ve Ümraniye genelinden de az olduğunu görülmekte. Gerçi Kazım Karabekir Mahallesi Ülkü Ocağı acık ve özellikle de lise öğrencilerinin yoğun olarak geldiği söyleniyor. Partinin de bu bölgelere yönelik elle tutulur bir projesi bulunmuyor. Daha çok gençliğe ve eğitime yönelik çalışmaları takdire şayan olarak değerlendiriliyor. Yerel politikalar yerine ülke geneline yönelik politikaları öne çıkarıyorlar.

e. Demokratik Türkiye Partisi (Barış ve Demokrasi Partisi) Çalışmaları

Çalışma yaptığımız mahallelerde bu parti sempatizanları elbet vardı. Ancak diğer bölgelerde olduğu gibi bakmadıklarına şahit olduk. Hatta bunlar arasında partizanlar hariç diğerlerinin yerel seçimlerde SP veya Ak Parti'ye oy verdikleri söyleniyor. Mahalleli Kürt kökenli vatandaşlara seçim dönemlerinde önemli oranda baskı yapıldığını anlatıyorlar. Bu parti genel seçimlere bağımsız olarak girmiş olsa da Belediye Başkanlığı seçimlerine parti olarak girdi. Aldığı oy sayısı ilçe genelinde 10480 ve %3.54 aslında doğu kökenli insan sayısı bu rakamlardan daha da fazla zaten bu rakamların da büyük çoğunluğu bu mahallelerden gelmekte. Yaptıkları çalışmaları diğer partiler provakatif ve yönlendirici olarak değerlendiriyorlar. Özellikle de

yasadışı bir terör örgütüne olan kin ve nefret nedeniyle bu partiye hiç kimse sıcak bakmıyor. Çıkan oylar için korkutma, tehdit vb. yöntemlerle verildiği söyleniyor. Ama yine de bu partinin az da olsa buralarda sempatanları bulunmakta. Bu da Doğu bölgelerinin dışında her yerde olduğu gibi buralarda da tepki alıyor.

f. Diğer Partilerin Çalışmaları

Diğer partiler bu bölgelerde yok denecek kadar az. DP, ANAP, BBP yüzde 1-4 aralığında bir oy alabiliyorlar. Çok az da radikal partiler (TKP gibi) oy alabilmiş. Çalışmalarımız sırasında bu partilerin ilçe merkezlerini bulup konuştuk. Aslında onlar da bu bölge için hedefledikleri birçok çalışmaları var. Bunların bir kısmını uygulamışlar ama kendilerini iyi anlatamamaktan şikâyetçiler. Bir de diğer partileri devletin, merkezi hükümetin ve yerel yöneticilerin desteğiyle oy potansiyellerini yükselttiklerini savunuyorlar.

SONUÇ

Bu çalışmada ele alınan konu, hem halkla ilişkiler hem de siyaset bilimini içerdiğinden, anlatım yöntemi bakımından zorluklar içermektedir. Bunu önlemek için de çalışmanın ilk bölümü Halkla ilişkiler ve Tanıtım ana başlığına, daha sonra da Siyaset Bilimi ve Siyasal Partileri genel olarak ele alınmış son bölüme ise belediyelerin ve siyasi partilerin gecekondulardaki çalışmasına yer verilmiştir. Siyasi partilerde halkla ilişkiler çalışmasıyla propagandanın ayırt edilmesinin çok güç olduğu bilinmektedir. Bu konuda Muharrem VAROL da siyaset alanında halkla ilişkilerin birçok sorunu olacağını⁷⁶ belirterek halkla ilişkiler çalışmasının geri planında propaganda ve etkileme olacağını ima ediyor. Hatta siyasi partilerin halkla ilişkiler çalışması denilince tamamen hedef kitleyi etkilemek ve bunu siyasi ranta çevirmeyi anladığı söylenebilir. Ayrıca siyasi partilerin temel hedefi, kamuoyunu kendi lehine çevirmek ve taraftar arttırmaktır. Bir parti, taraftarlarıyla ancak büyür ve taraftarlarının çokluğuyla amacını gerçekleştirir. Bu amaçtaki bir örgütün, halkın çıkarlarını kendi çıkarları üstünde tuttuğunu söylemek abartılı olabilir ama bir bakıma da bu realitedir.

Araştırma sırasında siyasi alanda halkla ilişkiler konusunda başvurulacak kaynak bulmanın zorluğu görülmüştür. Bu kaynak yetersizliği halkla ilişkilerin siyasal alandaki uygulayımı konusunu da dar çerçevede incelemeye neden olmaktadır. Mahalli idarelerde ise belediye dışında bu işi yürüten eleman yok gibi. Örneğin kaymakamlıkta bu işle kimin uğraştığı belli değil. Yani kaymakamlıklarda bu işi danışma elemanı ve bir üst birim olarak da Özel Kalem Müdürlüğü yürütüyor.

Belediyeler halkla ilişkiler çalışmalarına gayet fazla önem veriyorlar. Ümraniye Belediyesi bu anlamda çağdaş yapılanmasını tamamlamış; kurumsal alt yapısını yenilemiş ve gerçekten düzenli bir çalışma yürüttüğü

⁷⁶ Muharrem Varol, “Halkla İlişkiler Sempozyumu-1987”, Ankara Üniversitesi ve TODAİE Ortak Yayını, Ankara, 1988.

söylenbilir. Çalışanların çoğu bu konuda yetersiz olduğu görülmektedir. Basın ve halkla ilişkiler müdürlüğü hizmetiçi ve uygulamalı eğitimlerle uzmanlaşmalarını sağladıklarını söylüyor. Buna önem verdikleri; belediyenin hemen girişinin Beyaz Masaya ayrılmasından belli. Aslında daha önceki görüşmemizde özellikle gecekondü bölgelerinde halkla ilişkiler çalışmalarının zor olduğunu ve ister istemez çalışmaların propagandaya kaydığını söylemişlerdi. Ancak günümüzde bu düşünce tamamen silinmiş ve “çağdaş anlamda nasıl bir çalışma yapılabilir” kaygısını taşımaya başlamışlar.

Siyasi hayatın temel hedefi olan iktidar olgusu, fert ve fert gruplarının belli prensipleri çerçevesinde birleşmek ve dayanışmak suretiyle gerçekleşeceği bir yapıya sahiptir. Bu nedenle siyasi partiler, fert ve fert gruplarını dikkate alır ve onu daima ikna- memnun etmeğe çalışır. Eğer yönetilenler yöneticilerden memnun değilse gücü yettiği zaman onu görevden uzaklaştırır. Yani ilk seçimlerde tercihini başka parti veya kişi adına kullanır. Bu durum mahalli idarelerde daha belirgin olarak görülür.

Siyasi partilerde bilgilenme genel anlamıyla halkla ilişkiler birimleri tarafından sağlanmaya çalışılır. Daha doğrusu bu birim üzerinden bilgi sağlamayı gerçekleştiren teşkilatlar toplum hakkında daha sağlam bilgiye sahip olurlar. Mahalle teşkilatı bilgiyi ilçedeki ilgili birime ilgili birim başkanlığına başkanlık İl Başkanlığına orası da Genel Merkeze iletmek suretiyle sağlıklı bir bilgi akışı sağlanması gerçekleşir. Genel merkez de politikalarını bu gelen bilgiler doğrultusunda hazırlamaktadır. Biz bu çalışmamızı yaptığımız sırada hükümet olan Ak Partinin yürüttüğü “Açılım” politikasında, yine Ak Parti, Saadet Partisi, Milliyetçi Hareket Partisi ve Demokratik Türkiye Partisinin Genel Merkez politikaları buralardan gelen bilgilerle netleştirdikleri ortaya çıkmıştır. Topluma inen mesajın geri döngüsü zamanında yapılarak partilerin atılacak adımlar belirleniyor.

Toplum da aslında bunun artık farkında. Mesela incelemeye alınan mahallelerde MHP ve CHP’liler açılımla ülkenin bölüneceğini PKK terör

örgütünün legalleşeceğini savunurken aynı zamanda DTP sempaticanları ilk önce bu projeye çok sıcak bakmışlar ardından da kendilerine bu açılımın hiçbir yenilik getirmeyeceğine inanmaya başlamışlar. Ancak sadece açılım nedeniyle Ak Partiye daha sempatic bakan Kürt kökenli insanlar azımsanmayacak kadar fazla olmuş.

2004 yılında çıkarılan 5215 ve 5216 sayılı yasaların yürürlüğe girmesinin ardından en azından İstanbul'da gecekondulaşmanın tamamen durduğu söylenebilir. Yalnız uygulamanın olumsuz bir yönü ise bu mahalleler yasa ve yönetmeliklerin ardından bir nevi imara kapalı hale gelmiş. Sokağın bir tarafı gayet lüks ve insan yaşamına çok uygun konutlara sahip iken hemen karşısındaki parsellerin imara kapalı olması nedeniyle sağlıklı ve dökük evlerden oluşuyor. İnsanlar bu evleri yıkamıyor çünkü yerine yenisini yapma izinleri yok. Arsaların da zamanla çok değerieneceğini düşünerek de buraları bırakıp gidemiyorlar. Zaten bu ev sahiplerinin büyük çoğunluğu farklı yerlerde oturuyorlar, buralarda oturanlar ise daha çok kiracılar. Arsa sahipleri kısa zamanda buraların da imara açılacağından eminler ve şimdiden bazı müteahhitlerin buralarda arsa almaya başladıklarını söylüyorlar.

Bu çalışmada Ümraniye İlçesinin Kazım Karabekir, Hekimbaşı, Dumlupınar ve Topağacı Mahalleleri temel alındı. Çünkü Ümraniye ilçesinde gecekondulaşmanın en yoğun olarak bulunduğu bölge burasıdır. Ancak ilçenin 34 mahallesinden en az 21 mahallesinde bu statüye sahip bölge bulunmaktadır. Bu dört mahalle dışındaki arazilerin ifraz ve imar çalışması Büyükşehir Belediyesi tarafından bitirilmiş gibi. Kısa sürede buralar da düzenli ve yasaların belirlediği standartlarda binalara kavuşacaklar. Ancak yapılan bu yeni binalara gecekondularda yaşayanlar değil İstanbul'un bir başka semtinde yaşayan insanlar gelip oturacaklar. Bu da insanlar arasında çekememezlik, kıskançlık gibi duyguların artmasına neden olabilir.

Arsa sahipleri olmasa da burada kiracı veya farklı şekilde yaşıyan insanlar maddi ve manevi anlamda hala sıkıntı içerisinde yaşıyorlar. Bölge insanının gelir ve yaşam düzeyleri çok düşük. İşsizlik ve yoksulluk had safhada. Özellikle Hekimbaşı Mahallesi bu olayları en fazla yaşıyan mahalle olarak gözüküyor.

EKLER

EK- 1

29 MART 2009 GENEL MAHALLİ İDARELER SEÇİMİ ÜMRANIYE İLÇESİ
MAHALLELERE GÖRE BELEDİYE BAŞKANLIĞI OY DAĞILIMI

İl / İlçe	İSTANBUL / ÜMRANIYE										
Seçim Türü	İlçe Belediye Başkanlığı Seçimi										
Mahalle	Aç. Sandık	Geçerli Oy	ANAP	MHP	DSP	DTP	CHP	BBP	DP	SP	AKP
ADEM YAVUZ	33	7786	18	465	46	199	1081	213	37	1834	3847
			0,23%	%5.97	0,59%	%2.56	%13.88	%2.74	0,48%	%23.56	%49.41
ALTINŞEHİR	55	12879	22	756	81	450	2342	203	54	2703	6202
			0,17%	%5.87	0,63%	%3.49	%18.18	%1.58	0,42%	%20.99	%48.16
A.EVLER	55	13035	36	557	123	384	3374	205	53	2446	5787
			0,28%	%4.27	0,94%	%2.95	%25.88	%1.57	0,41%	%18.76	%44.40
A. DUDULLU	22	5488	15	454	54	268	1056	67	11	1089	2451
			0,27%	%8.27	0,98%	%4.88	%19.24	%1.22	0,20%	%19.84	%44.66
ATAKENT	50	12649	30	585	180	161	4468	179	73	2268	4649
			0,24%	%4.62	%1.42	%1.27	%35.32	%1.42	0,58%	%17.93	%36.75
ATATÜRK	56	13384	47	503	140	101	2596	188	185	4220	5356
			0,35%	%3.76	%1.05	0,75%	%19.40	%1.40	%1.38	%31.53	%40.02
CEMİL MERİÇ	49	11896	30	543	136	371	3050	231	17	2568	4891
			0,25%	%4.56	%1.14	%3.12	%25.64	%1.94	0,14%	%21.59	%41.11
ÇAKMAK	52	12390	26	491	125	515	2638	240	72	2492	5736
			0,21%	%3.96	%1.01	%4.16	%21.29	%1.94	0,58%	%20.11	%46.30
ÇAMLIK MAH.	30	7220	12	320	78	331	1957	200	23	1308	2956
			0,17%	%4.43	%1.08	%4.58	%27.11	%2.77	0,32%	%18.12	%40.94
DUMLUPINAR	29	7273	25	302	32	452	1534	111	22	1364	3390
			0,34%	%4.15	0,44%	%6.21	%21.09	%1.53	0,30%	%18.75	%46.61
ELMALIKENT	43	10967	31	483	89	550	3147	166	72	2264	4111
			0,28%	%4.40	0,81%	%5.02	%28.70	%1.51	0,66%	%20.64	%37.49
ESENEVLER	46	11262	27	420	133	301	3142	201	46	2034	4899
			0,24%	%3.73	%1.18	%2.67	%27.90	%1.78	0,41%	%18.06	%43.50
ESENŞEHİR	28	6910	11	267	44	1320	962	89	19	1136	3031
			0,16%	%3.86	0,64%	%19.10	%13.92	%1.29	0,27%	%16.44	%43.86
F. S. MEHMET	5	1205	4	27	16	27	289	19	41	271	509
			0,33%	%2.24	%1.33	%2.24	%23.98	%1.58	%3.40	%22.49	%42.24
HEKİMBAŞI	18	4511	9	278	30	70	482	260	131	1374	1856
			0,20%	%6.16	0,67%	%1.55	%10.68	%5.76	%2.90	%30.46	%41.14

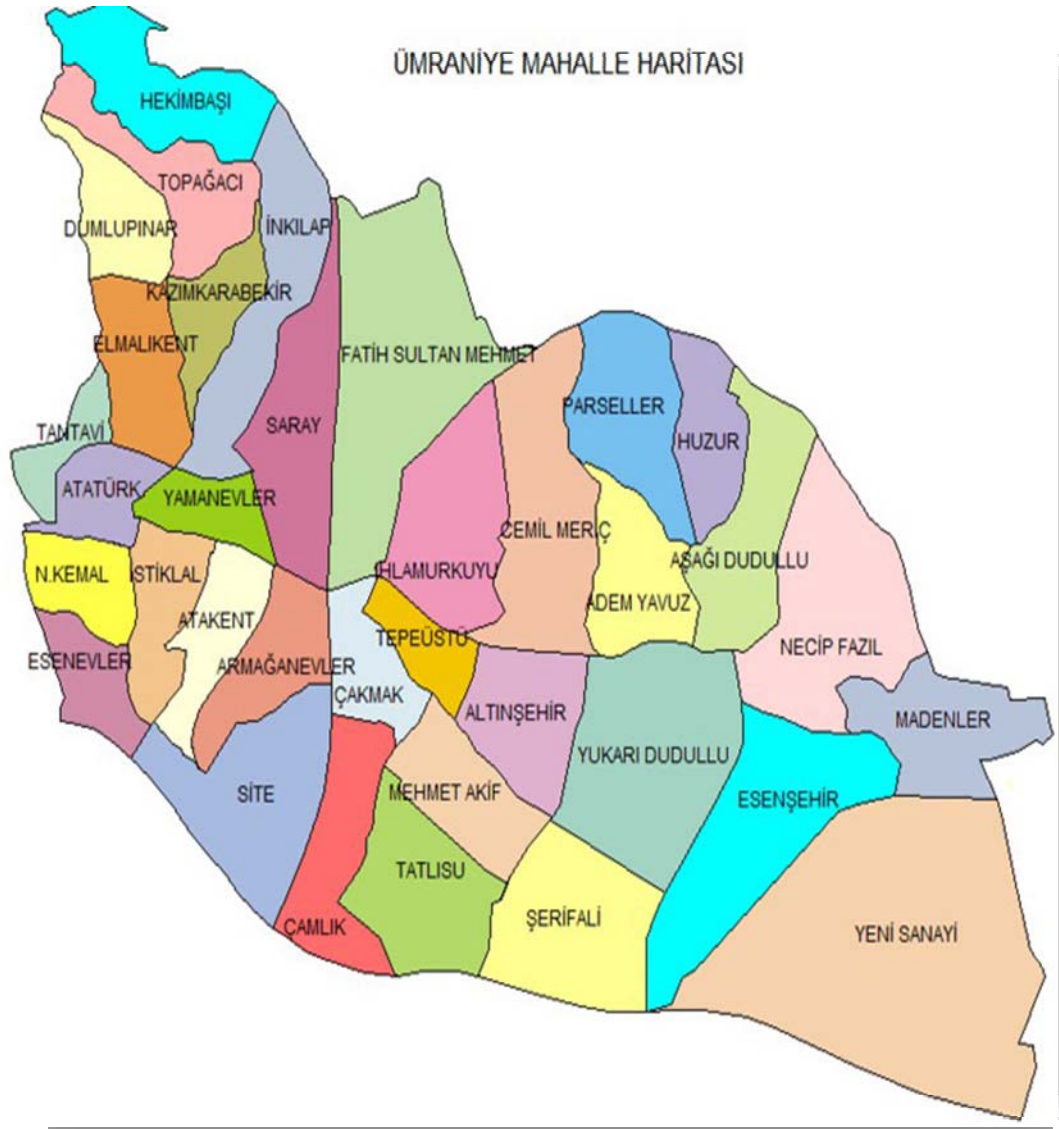
HUZUR	22	5576	11	261	44	223	1096	61	13	1205	2633
			0,20%	%4.68	0,79%	%4.00	%19.66	%1.09	0,23%	%21.61	%47.22
IHLAMURKUYU	35	8699	12	493	75	348	1995	120	92	1610	3915
			0,14%	%5.67	0,86%	%4.00	%22.93	%1.38	%1.06	%18.51	%45.01
İNKILÂP	48	10769	23	400	44	707	925	214	76	2308	6025
			0,21%	%3.71	0,41%	%6.57	%8.59	%1.99	0,71%	%21.43	%55.95
İSTİKLAL	96	22913	76	995	239	273	3546	399	202	6218	10861
			0,33%	%4.34	%1.04	%1.19	%15.48	%1.74	0,88%	%27.14	%47.40
K. KARABEKİR	39	9870	19	414	53	277	1143	317	54	2163	5379
			0,19%	%4.19	0,54%	%2.81	%11.58	%3.21	0,55%	%21.91	%54.50
MADENLER	18	4461	12	225	27	132	1319	93	13	617	2010
			0,27%	%5.04	0,61%	%2.96	%29.57	%2.08	0,29%	%13.83	%45.06
M. AKİF	26	6279	18	361	80	175	1763	130	10	1026	2691
			0,29%	%5.75	%1.27	%2.79	%28.08	%2.07	0,16%	%16.34	%42.86
N. KEMAL	62	14593	32	604	145	170	2143	267	117	4436	6642
			0,22%	%4.14	0,99%	%1.16	%14.69	%1.83	0,80%	%30.40	%45.51
N. FAZİL	44	10553	24	539	113	350	2566	154	31	1902	4837
			0,23%	%5.11	%1.07	%3.32	%24.32	%1.46	0,29%	%18.02	%45.84
PARSELLER	26	6437	21	308	93	286	2203	75	12	1024	2391
			0,33%	%4.78	%1.44	%4.44	%34.22	%1.17	0,19%	%15.91	%37.14
SARAY	1	245	0	10	2	0	152	0	0	10	71
			0,00%	%4.08	0,82%	0,00%	%62.04	0,00%	0,00%	%4.08	%28.98
SİTE	41	10478	17	245	102	370	6735	98	33	766	2059
			0,16%	%2.34	0,97%	%3.53	%64.28	0,94%	0,31%	%7.31	%19.65
ŞERİFALİ	6	1334	0	60	17	121	429	14	3	167	514
			0,00%	%4.50	%1.27	%9.07	%32.16	%1.05	0,22%	%12.52	%38.53
TANTAVİ	21	4994	16	197	49	61	1212	74	30	1285	2056
			0,32%	%3.94	0,98%	%1.22	%24.27	%1.48	0,60%	%25.73	%41.17
TATLISU	20	4745	12	270	40	106	1924	110	7	589	1660
			0,25%	%5.69	0,84%	%2.23	%40.55	%2.32	0,15%	%12.41	%34.98
TEPEÜSTÜ	29	6871	7	332	61	234	1300	114	26	1642	3127
			0,10%	%4.83	0,89%	%3.41	%18.92	%1.66	0,38%	%23.90	%45.51
TOPAĞACI	34	8421	19	754	84	325	1244	162	26	1656	4108
			0,23%	%8.95	%1.00	%3.86	%14.77	%1.92	0,31%	%19.67	%48.78
YAMAN EVLER	26	6288	24	261	57	61	964	84	98	1941	2783
			0,38%	%4.15	0,91%	0,97%	%15.33	%1.34	%1.56	%30.87	%44.26
YENİ SANAYİ	23	5552	19	302	81	528	857	109	13	951	2664
			0,34%	%5.44	%1.46	%9.51	%15.44	%1.96	0,23%	%17.13	%47.98
Y. DUDULLU	35	8222	18	679	65	233	1052	127	16	1605	4400
			0,22%	%8.26	0,79%	%2.83	%12.79	%1.54	0,19%	%19.52	%53.51
Toplam	1223	296155	723	14161	2778	10480	66686	5294	1728	62492	130497
			0,24%	%4.78	0,94%	%3.54	%22.52	%1.79	0,58%	%21.10	%44.06

EK-2

Ümraniye İlçesinin Mahalle Bazında Nüfusları

	MAHALLE	2008 NÜFUSU
1	A.DUDULLU	11.058
2	ADEM YAVUZ	15.323
3	ALTINŞEHİR	24.641
4	ARMAĞANEVLER	23.594
5	ATAKENT	21.018
6	ATATÜRK	23.587
7	CEMİL MERİÇ	21.399
8	ÇAKMAK	23.882
9	ÇAMLIK	13.786
10	DUMLUPINAR	13.813
11	ELMALIKENT	16.319
12	ESENEVLER	19.861
13	ESENŞEHİR	14.311
14	FATİH SULTAN MEHMET	907
15	HEKİMBAŞI	8.799
16	HUZUR	10.247
17	IHLAMURKUYU	18.319
18	İNKILÂP	24.075
19	İSTİKLAL	41.476
20	K.KARABEKİR	22.979
21	MADENLER	8.076
22	MEHMET AKİF	11.598
23	N.KEMAL	27.061
24	NECİP FAZIL	19.736
25	PARSELLER	11.971
26	SARAY	364

27	SİTE	17.647
28	ŞERİFALİ	2.571
29	TANTAVİ	8.671
30	TATLISU	9.418
31	TEPEÜSTÜ	12.849
32	TOPAĞACI	15.841
33	Y.DUDULU	17.085
34	YAMANEVLER	10.738
35	YENİ SANAYİ	10.915
	TOPLAM	553.935
	Kaynak: Tük, 2009	

EK: 3 ÜMRANİYE İLÇE HARİTASI

EK-4

ÜMRANIYE HEKİMBAŞI MAHALLESİ GİRİŞ BÖLGESİNDE BİR GÖRÜNTÜ. FOTOĞRAF 24.OCAK 2010 TARİHİNDE ÇEKİLDİ.

EK-5

BU FOTOĞRAF DA 24 OCAK 2010 TARİHİNDE KAZIM KARABEKİR MAHALLESİ MERKEZİ SAYILACAK ORDU CADDESİNDE ÇEKİLMİŞTİR.

KAYNAKÇA

- ARMAOĞLU Fahir; **20. Yüzyıl Siyasi Tarihi**, T. İş Bankası Yay., İstanbul. 1986.
- ASNA Alaaddin, **Halkla İlişkiler** TODAİE Yay. Ankara1969
- ASNA Alaeddin **Halkla İlişkiler Dünden Bugüne Bir Sanat Meslek Öyküsü**, Sabah Kitapları, İstanbul 1998.
- AYDEDE Ceyda, **Teorik ve Uygulamalı Halkla İlişkiler Kampanyaları**, Media Cat Kitapları, İstanbul, 2002.
- AZİZ Aysel; **Siyasal İletişim**, Nobel Dağıtım, Ankara, 2003.
- AKDOĞAN Yalçın **Siyaset ve Toplum** Pendik Bld. Yay.,İst. 1995
- AYDEDE, Ceyda, **Teorik ve Uygulamalı Halkla İlişkiler Kampanyaları**, Media Cat Kitapları, İstanbul, 2002.
- BALTA PELTEKOĞLU, Filiz, **Halka İlişkiler Nedir**, Beta Basım Yayım Dağıtım, İstanbul, 2001.
- BIÇAKÇI İlker; **İletişim ve Halkla İlişkiler**, Media Cat, İstanbul, 2004.
- BÜLBÜL, A. Rıdvan, **Halkla İlişkiler ve Tanıtım**, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2000
- Büyük Larousse Ansiklopedisi
- ÇUBUK Ali **Sosyal Politika ve Sosyal Güvenlik** Gazi Üniv. Yay. Ankara1986
- ÇAMDERELİ, Mete, **Ana Çizgileriyle Halkla İlişkiler**, Çizgi Yayınları Konya, 2000.
- Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu, **Ortak Geleceğimiz**,Türkiye Çevre Sorunları Vakfı Yayını Ank. 1991
- DAVER Bülent, **Siyasal Bilime Giriş** S.B.F. Yay. Ankara1968
- ERTEKİN Yücel **Halkla İlişkiler** TODAİE Yay. Ankara1985
- GÖRMEZ Kemal, **Yerel Demokrasi ve Türk Belediyeciliği**, Hizmet İş Yay. Ankara1990
- GÖRMEZ Kemal, **Türkiye’de Çevre Politikaları** Gazi Üniv. Yayınları Ankara 1991
- GÜZ Nurettin, **Türkiye’de Basın İktidar İlişkileri**, Gazi Üniv. Yay. Ankara1991
- J.A.C .Brown, **Beyin Yıkama ve İkna Metotları**, (Çev.Behzat Tunç) 5.Baskı., İstanbul:Boğaziçi Yayınları,1980

- KAPANI Münci, **Politika Bilimine Giriş**, 5. Baskı, Bilgi Yay., İstanbul 1987
- KAZANCI Metin, **Halkla İlişkiler**, Savaş Yayınları 1982 Ankara
- KAZANCI Metin **Halkla İlişkiler Kurumsal ve Uygulamaya İlişkin Sorunlar**, Savaş Yayınları, Ankara 1982.
- KELEŞ Ruşen, YAVUZ Fehmi, **Yerel Yönetimler A.Ü. S.B.F Yay.** 1983 Ankara
- KURT Sırma, KARATAŞ İlknur, ÖRNEK ÖZDEN Elif; **Ümraniye İlçesinde Üç Mahallenin Anatomisi**, Ümraniye Bld. Yay., İstanbul, 2002.
- KÖKÇÜ Mustafa, GÜNEYSU Abdullah, **Tanıtma Yöntemleri ve Reklâm Tasarımı**, Devlet Kitapları, 4. Akşam Sanat Okulu Matbaası, Ankara, 2002
- MAVİŞ Feri, **Halkla İlişkiler**, A.Ü.Yay, Eskişehir 1986
- MARDİN Şerif; **Türkiye’de Toplum ve Siyaset Makaleler I-II**, İletişim Yay., İstanbul 1999.
- MURAT Sedat, ERSÖZ Halis Yunus; **Ümraniye’nin Sosyo-Ekonomik Yapısı**, Ümraniye Bld. Yay., İstanbul, 2003.
- MURAT Sedat, ERSÖZ Halis Yunus, ŞENER Sefer, BAYAT Yılmaz; **Dünden Bugüne Sosyo Ekonomik Yönleriyle Üsküdar**, I. ve II. Ciltler, İşaret Yay., İstanbul, 2006.
- OKAY, Aydemir, Ayla OKAY, **Halkla İlişkiler Kavram, Strateji ve Uygulamaları**, Der Yayınları, İstanbul, 2001.
- ONAL, Güngör, **Halkla İlişkiler**, Türkmen Kitabevi, İstanbul, 2000.
- TÜRKDOĞAN, Orhan; **Gecekondular, İnsan ve Kültür**, GENAR, İstanbul, 2002.
- TORTOP Nuri, **Halkla İlişkiler** İksan Matb. Ankara 1986
- TORTOP Nuri, **Mahalli İdareler**, TODAİE Yay. Ankara 1984
- YAVUZ Fehmi, **Türk Mahalli İdarelerinin Yeniden Düzenlenmesi**, TODAİE ve DPT ortak yayını Ank 1966
- Türkiye Aile Yıllığı 1990**, Rehber Basın-Yayın, Ankara, 1990.
- 75 Yılda Değişen Kent ve Mimarlık**, T. İş Bankası Yay. İstanbul, 1998.
- SABUNCUOĞLU, Zeyyat, **İşletmelerde Halkla İlişkiler**, Ezgi Kitabevi Yayınları, Bursa, 2001.

MODÜLLER

M.E.B. Halkla İlişkiler ve Organizasyon Alanı **Halkla İlişkiler ve Basın** Modülü, Ankara, 2008.

M.E.B. Halkla İlişkiler ve Organizasyon Alanı **Halkla İlişkiler Kampanyaları** Modülü, Ankara, 2008.

M.E.B. Halkla İlişkiler ve Organizasyon Alanı **Halkla İlişkilerde Organizasyon** Modülü, Ankara, 2008.

M.E.B. Halkla İlişkiler ve Organizasyon Alanı **Halkla İlişkilerde Hedef Kitle** Modülü, Ankara, 2007.

M.E.B. Halkla İlişkiler ve Organizasyon Alanı **Halkla İlişkilerin İlişkili Olduğu Alanlar** Modülü, Ankara, 2008.

M.E.B. Halkla İlişkiler ve Organizasyon Alanı **Halkla İlişkilerde Kampanya** Modülü, Ankara, 2008.

M.E.B. Gazetecilik Alanı **Sosyal Hayatta İletişim** Modülü, Ankara, 2006.

İNTERNET SİTELERİ

[www. megep.meb.gov.tr](http://www.megep.meb.gov.tr).

www.wikipedia.org

www.iticu.edu.tr/kutuphane/dergi/

www.yerelsiyaset.com

www.tuik.gov.tr

www.umraniyebelediyesi.bel.tr

www.halklailiskiler.org.

www.mpr.com.tr

www.promedia.com.tr

www.genbilim.com.tr

www.sözlük.sourtimes.com

www.turkcebilgi.com

www.sbu.yildiz.edu.com.tr

www.yapi.com.tr

ygm.meb.gov.tr/./halkla_iliskiler/./halkla_iliskilerin_iliskili_oldugu_alanlar.pdf

cygm.meb.gov.tr/./halkla_iliskiler/./halkla_iliskiler_kavrami.pdf

www.muhassebedersleri.com/ekonomi/pazar-pazarlama.html

www.egitimilanlari.com/default.asp?pg=makale_detay&kid.

www.kurumsalhaberler.com/images/ekler/474/provokator_kitap.doc

www.kurumsalhaberler.com/images/ekler/474/provokator_kitap.doc

ÖZET

Siyasi Partilerin Halkla İlişkiler Çalışmaları ve Gecekondu (İstanbul Ümraniye Örneği)

KOCAMAN, İlhan

Yüksek Lisans Tezi, Halkla İlişkiler ve Tanıtım Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Naci BOSTANCI

Ankara 2010, 140 sayfa

Gecekondulaşma ülkemizde özellikle 1950’li yıllardan sonra büyük bir sorun haline almıştır. Bu sorun sadece büyük kentlerde şehir planlaması, yapılaşma, çevre düzenlemesi ve görünümle sınırlı kalmamış, aynı zamanda buralara göç eden insanların yaşamlarını da önemli oranda etkilemiştir. Hatta buralardaki yaşam tarzları kendi içerisinde bir alt kültür oluşturmuştur. Bu olay sadece bizim ülkemizle de sınırlı kalmamış hemen her ülkede özellikle de ekonomisi gelişmeye elverişli tüm dünya kentlerinde görülmüştür. Türkiye’de gecekondulaşma sanayinin geliştiği büyük kentlerde kendisini göstermiştir. Ancak Ankara ve İstanbul’da gecekondulaşma varoş dediğimiz çevre mahalleleri etkilemekle kalmamış, tüm şehir hayatını etkileyecek şekilde kendini hissettirmiştir.

Gecekondulaşma ülkemizde (Özellikle de büyükşehirlerimizde) 2000 yılı ekonomik krizi ile yavaşlamış, 2004 yılında çıkarılan yasalarla da nerdeyse durma noktasına gelmiştir. Bu değişim kültürel anlamda da gerçekleşmiş ve gerek eğitimde gerekse şehirlerin ortak imkanlarından yararlanma noktasında artık insanlar arasında köylü- şehirli, gecekondu- medeni gibi ayrım ortadan kalkmıştır.

Bu çalışmada İstanbul Ümraniye ilçesi örnek alındı. Bu ilçe gerçek anlamda gecekondulaşma ile oluşan bir ilçe olduğu görülmüştür.. Bu ilçenin dört mahallesi de hala gecekondulaşmayı fiilen yaşayan bölge olduğunu görmektedir. Ancak burada yasal nedenlerden dolayı yeni yapılaşma izni olmadığından yeni gecekondu niteliğindeki konutlar da oluşmuyor ama diğer mahalleler gibi modernleşme ye de kapalı. Yasal düzenlemelerden sonra bu bölgenin alt yapısı tamamlanarak buraların da modern kent yaşamı içerisine alınacağı ve gecekondu kavramının geride kalması beklenmektedir.

Siyasi partiler gecekondu bölgesine genel olarak oy deposu gözüyle bakıyorlar. Burada yaşayanların merkezde yaşayanlara oranla daha propagandada daha kolay etkileneceklerini düşünüyorlar. Bu nedenle bu bölgedeki halkla ilişkiler çalışmaları propaganda içerikli olduğu genel kanaattir. Buna rağmen bölge halkı kendilerini partilerin dikkate almalarından memnundurlar. İstanbul Büyükşehir ve Ümraniye Belediyesi gecekondu bölgelerinin ıslahı ve burada yaşayanların yaşam kalitelerini artırmak için çok ciddi projeler hazırlayıp uygulamaya çalışmaktadırlar.

Anahtar Sözcükler

- 1- Halkla İlişkiler
- 2- Yerel Yönetimler
- 3- Kültür
- 4- Siyasi Partiler
- 5- Gecekondu

ABSTRACT

Public Relations Activities Of Political Parties and Slums (The Case of
İstanbul- Ümraniye)

KOCAMAN, İlhan

Lisans Tez, Halkla İlişkiler ve Tanıtım Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Naci BOSTANCI

Ankara 2010, 140 sayfa

Squatting has become a major problem in Turkey especially since the 1950s. It is not only a problem confined to urbanization, construction, environmental development and outlook in metropolises, but it has also influenced the lives of people who emigrated to such cities. The life styles in these cities have produced subcultures. This case is not unique to Turkey and appears in all countries, especially in cities which have a potential for economical development.

Squatting in Turkey appears in the cities where industry develops. But squatting in Ankara and İstanbul does not only influence suburbs but also seems to shape the whole city life. Squatting in Turkey (particularly in metropolises) decelerated after the economical crisis of 2000 and almost halted after the change in laws passed in 2004. This change showed itself also in the cultural sphere, and differences between villager and city dweller and between suburban and downtowner disappeared in terms of benefitting from education and common facilities of city.

This thesis has taken Ümraniye as the case study and it seems that this district has emerged as a shacktown in its real sense and four neighborhoods of the district are still experiencing the conditions of being a shacktown. Although squatting seems to have stopped there due to intolerance to new constructions, they are closed to modernization. After the recent legal arrangements, it is expected that these areas will be taken into modern city life after legal arrangements are made, and consequently the term squatting will be past.

Political parties consider squatting areas as a repository of votes because voters in such areas are regarded as an easy target to manipulate by the parties. Accordingly it is clear that PR activities in these areas mostly consist of propaganda. Yet, local people seem to be happy with the fact that they are taken into consideration by political parties. As seen in this study, İstanbul Metropolitan Municipality and Ümraniye Municipality try to make and apply projects in order to rehabilitate the such areas and improve life standards of their habitants.

KEY WORDS

- 1- PR (Public Relations)
- 2- Local administrations
- 3- Culture
- 4- Political parties
- 5- Shacktown